

Eläinten aseman muuntuminen Suomessa

Yhteiskuntatieteellinen selvitys maa- ja
metsätalousministeriölle eläinsuojelulain
kokonaisuudistusta varten

26.10.2011

Saara Kupsala, VTM, Itä-Suomen yliopisto

Sisällysluettelo

Lyhenteiden selitykset	4
1. Johdanto	5
2. Eläintuotannon muuntuminen	7
2.1 Eläintuotannon rakennemuutos	7
2.2 Turkistarhaus	12
2.3 Luonnonvaraisten lajien tuotantotarhat ja riistanhoidolliset tarhat	12
2.4 Luonnonmukainen kotieläintuotanto	13
2.5 Vesiviljely	15
2.6 Porotalous.....	16
2.7 Tuottajien käsitykset eläinten hyvinvoinnista	17
3. Hevostalouden kasvu	19
4. Seura-, harrastus- ja lemmikkieläimet	23
4.1 Lemmikkialan kasvu	23
4.2 Lemmikkialan uudet eläinsuojelukeskustelut.....	26
5. Eläintarhat, eläinnäyttelyt ja sirkukset.....	33
6. Löytöeläintoiminta ja luonnonvaraiset eläimet.....	35
7. Kansalaisyhteiskunta, kansalaisten asenteet ja kulutuskäyttäytyminen	36
7.1 Kansalaistoiminnan ja keskusteluympäristöjen muutos	36
7.2 Suomalaisten eläinsuojeluasenteet ja kulutuskäyttäytyminen	38
8. Eläinten hyvinvointitutkimuksen kehittyminen.....	43
9. Valtionhallinnon eläinsuojelupolitiikka.....	45
9.1 Eläinten hyvinvoinnin sääntelyn muuntuminen	45
9.2 Eläinsuojeluvalvonta	48
10. Eläinten hyvinvoinnin nouseva merkitys yritysten toiminnassa.....	50
11. Eläinten asema tulevaisuudessa	52

11.1 Eläintuotannon rakennemuutos jatkuu	52
11.2 Vaihtoehtoiset tuotantomuodot jatkavat kasvuaan	54
11.3 Eläinjalostus ja tuotantoeläinten kloonaukset herättävät keskustelua tieteen kehittyessä.....	55
11.4. Monikulttuurisuus ja EU:n lopetusasetus nostattavat keskustelua uskonnollisesta teurastuksesta	55
11.5 Kuluttajien eettiset vaatimukset lisääntyvät	55
11.6 Yritysten eläinten hyvinvointistandardien merkitys korostuu.....	57
11.7 Seura- ja harrastuseläinten suosio jatkaa kasvuaan	57
11.7 Hevosharrastuksen suosio nousee edelleen	58
12. Yhteenveto ja johtopäätökset	59
13. Lähteet	62
Liite. Sidosryhmähaastattelut.....	75

Lyhenteiden selitykset

AVI: Aluehallintovirasto

EHK: Eläinten hyvinvointikeskus

ETT: Eläintautien torjuntayhdistys ry

Evira: Elintarviketurvallisuusvirasto

MMM: Maa- ja metsätalousministeriö

MTK: Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto ry

MTT: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus

NASEVA: Kansallinen nautojen terveydenhuollon seurantajärjestelmä, jota ylläpitää Eläintautien torjuntayhdistys ETT ry

ProAgria: Maaseutuneuvontaa tarjoava organisaatio

RKTL: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

SEY: Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto ry

SIKAVA: Kansallinen sikaloitten terveysluokitusrekisteri, jota ylläpitää Eläintautien torjuntayhdistys ETT ry

STKL: Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry

Tike: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus

1. Johdanto

Tässä selvityksessä tarkastellaan, miten eläinten asema on muuntunut Suomessa parin viime vuosikymmenen aikana sekä miten sen arvioidaan muuntuvan myös tulevaisuudessa. Kyseessä on yhteiskuntatieteellinen taustaselvitys eläinsuojelulain kokonaisuudistusta valmistelevalle työryhmälle. Tarkastelun kohteena ovat sellaiset eläinten käyttötavat, joita nykyinen eläinsuojelulaki kattaa, kuten tuotantoeläinten sekä seura- ja harrastuseläinten pito, eläintarhat ja eläinnäyttelyt. Sen sijaan muun muassa eläinkoetointi, eläinkuljetukset sekä metsästys ja kalastus rajautuvat selvityksen ulkopuolelle, sillä niistä säädetään muussa lainsäädännössä. Selvitystyön tarkasteluajankausko alkaa vuodesta 1990, jolloin nykyisin voimassa olevaa eläinsuojelulakia alettiin valmistella. Muutosten tarkastelu ulottuu vuoteen 2030, johon saakka uuden eläinsuojelulain voi arvioida olevan voimassa.

Selvitystyössä analysoidaan eläinten aseman muuntumista laajasti. Tarkastelun kohteena ovat muutokset eläinten pidon ja hoidon käytännöissä, kansalaisten eläinsuojeluasenteissa ja kulutuskäyttäytymisessä, kansalaistoiminnassa ja julkisessa keskustelussa, valtionhallinnon harjoittamassa eläinsuojelupolitiikassa sekä teollisuuden ja kaupan eläinten hyvinvoinnin säätelyssä. Vastaavaa yleiskatsausta eläinten aseman muuntumisesta eläinsuojelun näkökulmasta ei ole aikaisemmin tehty. Yhteiskuntatieteellinen eläintutkimus on Suomessa vielä nuori tieteenala, joten saatavilla olevien tutkimusten määrä on vähäinen¹. Monet alan tutkimushankkeet ovat vasta meneillään ja julkaistua tietoa on tarjolla verrattain niukasti. Myöskään valmista koottua tietoa monista eläinten käytön muodoista ei ole ollut saatavilla etenkin seura- ja harrastuseläinten, eläinsuojelupolitiikan sekä eläintarha- ja eläinnäyttelytoiminnan puolelta. Näin ollen selvityksessä on käytetty lähteinä tutkimustiedon lisäksi myös media-aineistoa sekä eri organisaatioiden julkaisemaa materiaalia. Vastauksia erityiskysymyksiin on hankittu sähköpostitiedustelujen avulla. Keskeisenä lähteenä ovat olleet lisäksi eri toimijoiden tuottamat tilastot. Selvitystyötä on tukenut tekijän oma tutkimustyö suomalaisten käsityksistä tuotantoeläinten hyvinvoinnista Suomen Akatemian rahoittamassa POLLE-tutkimushankkeessa (ks. <http://www.uef.fi/polle>). Selvityksen tekoa on ohjannut ja kommentoinut maa- ja metsätalousministeriön eläinten terveyden ja hyvinvoinnin yksikön henkilökunta. Lisäksi Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seuran piirissä toimivat tutkijat ovat olleet työn etenemisessä suuri apu.

Suomessa ollaan juuri julkaisemassa kansallista eläinten hyvinvointiraporttia, joka on laatuaan ensimmäinen maassamme. Eläinten hyvinvointikeskuksen kokoamaan raporttiin on kerätty ajantasainen tieto eläinten hyvinvoinnin tilasta Suomessa. Selvitystyötä tehdessä on ollut käytettävissä kommenttikierrokselle lähtenyt versio raportista (EHK 2011a). Päällekkäisyyksien välttämiseksi tässä selvityksessä on keskitytty isoimpien muutostrendien hahmottamiseen. Syvempi tieto eläinten pitotavoista ja eläinten hoidon nykykäytännöistä on saatavilla hyvinvointiraportista. Koska selvitystyö on laaja-alainen ja keskittyy yleisten linjojen hahmottamiseen, selvityksessä ei ole voitu puuttua eläinkäytösten eri osa-alueiden kaikkiin erityiskysymyksiin. Suurimman huomion selvityksessä saa eläintuotanto, jossa eläinmäärät ovat suurimmat ja josta eläintuotannon elinkeinoluonteen vuoksi on parhaiten saatavilla tietoaineistoa.

¹ Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seuran internet-sivuille on koottu tietoa alan julkaisuista ja projekteista: <http://elaintutkimus.edublogs.org/>.

Selvitystyötä varten toteutettiin seitsemän haastattelua keskeisille sidosryhmille. Sidosryhmähaastattelussa haastateltiin edustajia Elintarviketurvallisuusvirastosta, aluehallintovirastosta, Suomen Eläinlääkäriliitto ry:stä, Eläintautien torjuntayhdistys ETT ry:stä (meijereiden, teurastamojen ja munapakkaamojen muodostama yhdistys, joka edistää tuotantoeläinten terveyttä ja hyvinvointia), Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto ry:stä, Suomen Hippos ry:stä (raviurheilun ja hevoskasvatuksen keskusjärjestö), Suomen Kennelliitto ry:stä sekä eläinsuojelujärjestöistä (Eläinsuojeluliitto Animalia ry sekä Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto ry) (ks. lista haastateltavista liitteessä). Sidosryhmähaastattelussa tarkasteltiin eläinten hyvinvoinnin kentän keskeisiä muutostrendejä 1990-luvulta alusta nykypäivään sekä eläinten aseman muuntumista tulevaisuudessa. Haastattelut vaikuttivat olennaisesti siihen, millaisia kehityslinjoja selvityksessä on tunnistettu ja analysoitu. Haastattelujen tuottamaa informaatiota on hyödynnetty myös pitkän selvitystä. Koska seura- ja harrastuseläimistä on tällä hetkellä saatavissa vähän koottua tietoa eikä niitä ole juurikaan tutkittu yhteiskuntatieteiden näkökulmasta Suomessa, selvityksen teon alussa haastateltiin myös Eläinsuojeluliitto Animalian eläinsuojeluasiantuntijaa lemmikkialan keskeisten eläinsuojelukysymysten kartoittamiseksi.

Eläinkysymys on muuttunut merkittävästi 1990-luvun alusta, jolloin nykyinen eläinsuojelulaki laadittiin. Julkinen keskustelu eläinten hyvinvoinnista on lisääntynyt. Eläinsuojelusta ja eläinten hyvinvoinnista on tullut aikaisempaa huomattavasti vahvemmin yhteiskunnallinen ja poliittinen teema. Suomi on seurannut teollisuusmaiden yleistä kehitystä, jossa eläinten asema on noussut keskeiseksi eettiseksi kysymykseksi. Yhteiskunta on alkanut ottaa eläinsuojeluasiat aikaisempaa vakavammin. Tämä on näkynyt viime vuosina etenkin eläinsuojeluvalvonnan resurssien lisääntymisenä, eläinsuojelupolitiikan vahvistumisena sekä elinkeinon eläinten hyvinvoinnin seurantarjestelmien tehostumisena.

Eläinten hyvinvoinnin yhteiskunnallistumisen taustalla on useita muutostekijöitä, kuten eläintuotannon nopea rakennemuutos, kaupungistuminen ja kuluttajien etäännyminen eläintuotannosta, lemmikkialan voimakas kasvu sekä lemmikkieläinten tunnemerkityksen ja perheenjäsentä muistuttavan aseman korostuminen. Myös Euroopan unioniin liittyminen on muuntanut niin maatalouspolitiikan kuin eläinsuojelupolitiikan ohjausympäristöä sekä linkittänyt kotimaista keskustelua vahvemmin kansainvälisiin eläinsuojelukeskusteluihin. Samalla uuden eläinoikeusliikkeen nousu Suomessa on tehnyt eläinkysymyksestä vahvemmin yhteiskunnallisen kiistakysymyksen. Etenkin viime vuosina eläinoikeusaktivistien salakuvaamat videot tuotantoeläinten oloista ovat ravistelleet kotimaista keskustelua eläinten asemasta. Yhteiskunnan eri toimijoiden eläineettiset käsitykset näyttävätkin erkaantuneen toisistaan. Eläinten käyttötapojen nopea muutos on tuottanut yhteiskunnalle haasteen keskustella aikaisempaa vahvemmin eläinetiikan kysymyksistä.

Selvityksessä tarkastellaan aluksi muutoksia tuotantoeläinten pidossa ja hoidossa. Tässä osiossa pureudutaan kotieläintuotannon päätuotantosuuntien rakennemuutokseen, erikoistuotantomuotojen kehkeytymiseen, turkistalouteen sekä vesiviljelyyn ja porotalouteen. Osiossa tarkastellaan myös tuottajien roolin ja tuottajien eläinasenteiden muuntumista. Seuraavissa osioissa ruoditaan muutoksia hevosseudessa, lemmikkialalla sekä eläintarha-, eläinnäyttely- ja sirkustoinnassa. Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan eläinten aseman muutosta kansalaistoiminnassa ja kansalaiskeskustelussa sekä analysoidaan suomalaisten eläinsuojeluasenteita ja kulutuskäyttäytymistä. Seuraavissa osioissa tarkastelun keskiössä ovat eläinten hyvinvointitutkimuksen kehittyminen, valtionhallinnon harjoittama eläinsuojelupolitiikka sekä eläinten hyvinvointistandardien merkityksen nousu yritysten toiminnassa. Selvityksen loppuosiossa arvioidaan eläinten aseman muutosta tulevaisuudessa.

2. Eläintuotannon muuntuminen

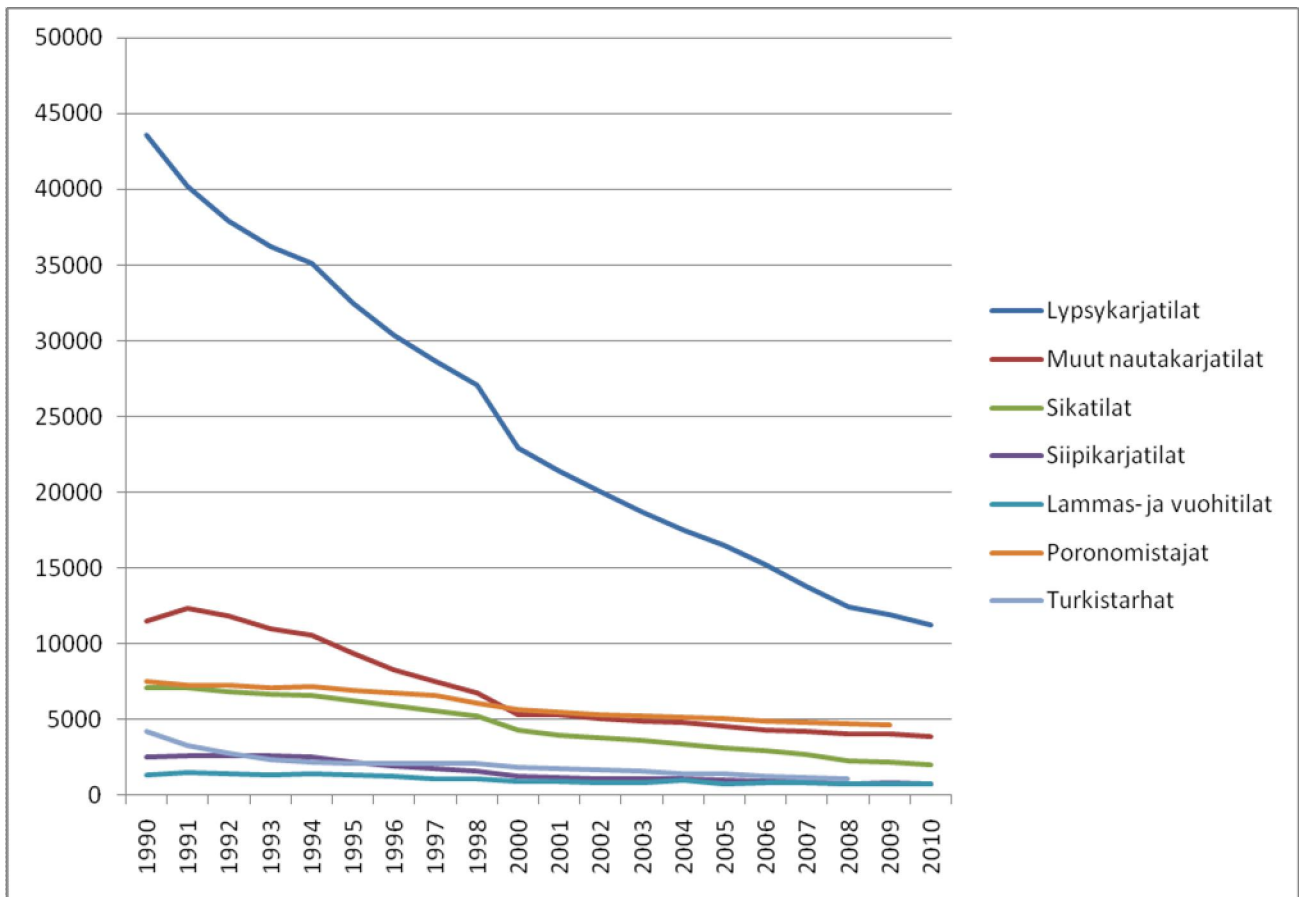
Avaintrendejä:

- Nopea rakennemuutos
 - kotieläintilojen määrän väheneminen
 - tilakoon kasvu
 - tilojen erikoistuminen
 - teknologinen kehitys ja eläinten hoidon koneellistuminen
 - ulkopuolisen työvoiman käytön lisääntyminen
- Tuottajakunnan ammatillistuminen
 - siirtyminen perinteisestä karjanhoidon ns. hiljaisesta tiedosta alan ammatilliseen erikoisosaamiseen
- Erikoistuotantomuotojen kehittyminen ja maatalouden monialaistuminen
 - eksoottisten eläinlajien tarhaus
 - luomutuotannon kasvu
- Uudet eläinten hyvinvointikysymykset porotaloudessa
 - porotalouden erkaantuminen luonnonlaidunnuksesta
 - porojen tarhauksen lisääntyminen

2.1 Eläintuotannon rakennemuutos

Suomen kotieläintalous on käynyt läpi voimakasta rakennemuutosta viimeisen parin vuosikymmenen aikana: tilojen määrä on laskenut nopeasti, tilakoko on kasvanut ja tuotanto on erikoistunut sekä automatisoitunut. Etenkin Euroopan unioniin liittyminen vauhditti rakennemuutosta, kun maatalouspoliittinen ympäristö muuttui ja kotimaiset elintarvikemarkkinat avautuivat. Kun vielä 1990-luvun alussa Suomessa oli noin 65 000 karjataloutta päätuotantona harjoittavaa tilaa, nykyisin lukumäärä on enää noin 20 000 (Tike 2003, 38; Tike 2010a, 39). Eläintuotannosta luopuneet maatilat ovat usein jatkaneet vielä kasvintuotantoa, joten karjataloutta harjoittavien tilojen osuus maatalojen kokonaismäärästä on jatkuvasti laskenut. Nykyisin kotieläintuotanto on pääsuuntana noin kolmanneksella Suomen lähes 63 000 maatilasta (Tike 2011c). Maitotilojen määrä on laskenut noin neljännekseen ja muiden nautatilojen sekä sika- ja siipikarjatilojen määrät ovat laskeneet noin kolmannekseen parinkymmenen vuoden takaisista luvuista (kuvio 1).

Kuvio 1. Eläintuotantoa harjoittavien tilojen sekä poronmistajien lukumäärien kehitys vuosina 1990–2010.

Lähteet: Tike 2003, 66, 144, 147; Tike 2010a, 50, 136, 139; Tike 2011b.

* Vuosi 1999 puuttuu kuviosta, koska tänä vuonna maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus ei suorittanut tilamäärien laskentaa.

Samalla karjakoot ovat kasvaneet. Maitotilojen keskimääräinen koko on noussut 26 lehmään, lihasikaloiden 252 sikaan, kanaloiden 2 630 munivaan kanaan sekä broileritilojen lähes 40 000 broileriin (taulukko 1). Yli 50 lehmän tilojen osuus maidontuotannosta on Suomessa nykyisin noin neljännes, yli 200 emakon sikatilojen osuus porsastuotannosta noin 40 prosenttia, yli 1000 sian lihasikalan osuus sianlihantuotannosta noin kolmannes sekä yli 30 000 kanalaa osuus munantuotannosta noin viidennes (Pyykkönen ym. 2010). Tästä huolimatta Suomi on edelleenkin monia muita Euroopan maita jäljessä eläintuotannon rakennemuutoksessa. Esimerkiksi Tanskassa yli 50 lehmän maitotilojen osuus maidontuotannosta on yli 90 prosenttia, yli 1000 sian sikaloitten osuus sianlihantuotannosta noin 80 prosenttia sekä yli 30 000 kanan tilojen osuus kananmunien tuotannosta lähes puolet. Lisäksi Tanskan broilerintuotannosta noin puolet tulee yli 100 000 linnun broileritiloilta, kun taas meillä ei vielä tämän kokoisia tiloja juuri ole. (Ibid.)

Taulukko 1. Kotieläintilojen määrä, tuotantoeläinten määrä ja tilojen keskipitoisuus vuonna 2010.

<i>Tuotantosuoja</i>	<i>Tilojen määrä</i>	<i>Eläinten määrä</i>	<i>Keskipitoisuus</i>
Lypsykarjatalous	11 256	289 300 lypsylehmää	26 lehmää
Muu nautakarjatalous	3 861	636 500 muita nautoja	-
Sikatalous	2 052	1,37 milj. sikaa	252 lihasikaa, 58 emakkoa*
Kananmunantuotanto	Kanoja pitäviä tiloja 1113, munantuotantoon erikoistuneita kanaloita n. 500	3,4 milj. munivaa kanaa	2 630 munivaa kanaa
Broilerintuotanto	n. 200**	4,6 milj. broileria (teurastusmäärä vuodessa 53,4 milj.)	39 800 tuotantopolven broileria**
Kalkkunantuotanto	n. 90***	279 700 (teurastusmäärä vuodessa 935 000)	7 225 tuotantopolven kalkkunaa***
Lammas- ja vuohitalous	764	125 700 lammasta, 4 900 vuoha	-

* vuonna 2009

** vuonna 2004

*** vuonna 2005

Lähteet: Eläinten hyvinvointikeskus 2011; Lihateollisuuden tutkimuskeskus 2005; Suomen Siipikarjaliitto 2010; Tike 2011a, 2011b, 2011d, 2011e, 2011f, 2011h.

Myös eläintuotannon teknologinen kehitys on ollut voimakasta. Esimerkiksi ruokintajärjestelmät, lannanpoisto ja ilmanvaihto ovat tulleet entistä koneellisemmiksi. Myös lypsyrobotit rantautuivat Suomeen 2000-luvulla, ja niiden käyttö on yleistynyt maamme maitotiloilla. Koneellistuminen ja automatisaatio ovat korvanneet ihmistyövoiman tarvetta. (EHK 2011a; Lehtonen & Pyykkönen 2005.) Sidosryhmähaastattelussa teknologisen kehityksen nähtiin tuovan uudenlaisia etuja eläinten hyvinvoinnille, kun eläinten hyvinvointia voidaan entistä paremmin seurata erilaisten teknologisten apuvälineiden, kuten mobiililaitteisiin linkitettävien kameroiden avulla. Tämän lisäksi muun muassa entistä paremmat rakennusmateriaalit sekä ilmanvaihto-, lannanpoisto- ja ruokintajärjestelmät ovat parantaneet eläinten pito-olosuhteita. Toisaalta suurtuotannon nähtiin myös merkitsevän riskien suurenemista, sillä teknologisten järjestelmien pettäessä tai eläintautien ilmaantuessa vaikutukset eläinten hyvinvoinnille ovat mittavampia suurissa yksiköissä kuin pienissä yksiköissä. Näin suurtiloilla korostuvat laitteiden huollon ja ylläpidon, eläinten hoitajan teknisen osaamisen sekä varajärjestelmien merkitys eläinten hyvinvoinnin turvaamisessa. Uudenlaisiksi kysymyksiksi ovat myös nousseet eläinten lajityypillisen elämän mahdollistaminen sekä ulkoilu- ja liikkumismahdollisuuksien turvaaminen suurtuotannossa.

Osana rakennemuutosta myös eläinten tuottavuus on lisääntynyt. Esimerkiksi munivien kanojen keskituotos on noussut parinkymmenen vuoden takaisesta noin 16 kananmunakilosta nykyiseen noin 23 kiloon ja lehmien keskituotos on noussut noin 5,5 maitotonnista noin 7,9 tonniin (Tike 2010a; Tike 2011e).

Eläinten jalostaminen yhä korkeatuottoisimmiksi on nostattanut keskustelua eläinjalostuksen seurauksista eläinten hyvinvoinnille. Esimerkiksi Suomen Eläinlääkäriliitto (2011) kiinnitti tähän huomiota tuoreessa kannanotossaan sekä toi esiin runsaan tuotoksen ja nopean kasvun aiheuttaman rasituksen eläinten elimistölle sekä mahdollisuuksille elää lajityypillistä elämää. Etenkin lihasiipikarjan nopean kasvuvauhdin merkitys eläinten hyvinvoinnille ja terveydelle on ollut mediakeskustelun kohteena.

Nautakarjantuotannossa lypsylehmien lukumäärä on ollut laskusuunnassa lehmien tuottavuuden kasvun seurauksena. Samalla myös maidontuotannosta peräisin olevien lihasonnien määrä on laskenut, mikä on vähentänyt kotimaista naudanlihantuotantoa. Tämän seurauksena pihvikarjan tuotanto on kasvanut Suomessa voimakkaasti. Emolehmien määrä on jopa lähes nelinkertaistunut vuodesta 1990 nykyiseen noin 55 000 lehmään. (Tike 2011d.) Keskeisenä muutoksena on ollut myös pihattokasvatusmallin leviäminen nautakarjan kasvatuksessa. Pihattonavetassa nautoja ei ole kytketty parsiin, vaan ne ovat irti rakennuksessa. Karjakoon kasvu sekä siirtyminen lypsyrobottien käyttöön ovat suosineet pihattomallia. ProAgrian tuotosseurannan tietojen perusteella voi arvioida, että noin kolmannes maamme lehmistä elää pihatoissa (Ruokatieto Yhdistys 2011a)². Laidunnus on noussut aikaisempaa suuremmaksi hyvinvointiteemaksi siirryttäessä suurempiin naudantuotantoyksiköihin. Laiduntamisen järjestäminen suurille karjoille on haasteellisempaa kuin pienille, mikä on herättänyt keskustelua lehmien laiduntamisen toteutumisesta suurilla tiloilla. Nykyinen lainsäädäntö ei vaadi kesäulkoilua pihattolehmille. Kuitenkin laiduntamista arvostetaan paljon; esimerkiksi tuoreen kyselyn mukaan suurin osa kuluttajista haluaa, että lehmät voivat ulkoilla kesäisin (ks. osio 7.2; Kupsala ym. 2011). Laiduntaminen on pysynyt karjakoon kasvusta huolimatta yleisenä käytäntönä Suomessa: ProAgrian tuotosseurannan karjoista noin 80 prosenttia laiduntaa sekä seitsemän prosenttia jaloittelee tarhoissa kesäisin. Lähes kymmenen prosenttia karjoista pääsee ulkoilemaan myös talvisin. Ympärivuotisessa sisäkasvatuksessa elää 13 prosenttia karjoista. (ProAgria 2011.)

Naudantuotannon rakennemuutokseen on kuulunut myös voimistuva tuotannon erikoistuminen. Perinteisiä yhdistelmätiloja, joissa tuotetaan sekä maitoa että lihaa, on yhä vähemmän. Lisäksi maidontuotantoon erikoistuneilta tiloilta on alettu myydä vasikat jo 1–3 viikon iässä vasikkakasvattamoihin, kun aikaisemmin vasikoita pidettiin tiloilla maitojuoton lopettamiseen saakka. Vasikkakasvattamoissa voi olla tuhatkin vasikkaa. Kasvattamoissa vasikat saavat juomarehua joko vapaasti niin sanotuista tuttibaareista tai juoma-automaateista. (EHK 2011a.) Myös ns. hiehotelli on uudenlainen kasvatusmalli: maidontuotantotilat ulkoistavat hiehojen kasvatuksen nuorkarjaan erikoistuneille tiloille (ks. esim. www.hiehotelli.fi). Samoin lihakarjan ulkokasvatus ja kylmäpihatto ovat olleet uudenlaisia, yleistyviä nautojen kasvatusmalleja. Emolehmätiloilla käytettävät rakennukset ovat lähes aina kylmäpihattoja, vaikkakin pieni osa emolehmistä pidetään edelleenkin kytkettyinä. Lihanautojen parsikasvatuksesta ollaan taas luopumassa. (EHK 2011a.)

Nautakarjalouden tavoin myös *sianlihantuotanto* on erikoistunut voimakkaasti. Aikaisemmista yhdistelmäsikaloista, joissa oli muutama kymmenen emakkoa ja lihasikala samassa, on siirrytty enenevästi

² ProAgrian karjaseurannan lehmistä 37 prosenttia elää pihatoissa. ProAgrian karjaseurannassa on mukana noin 70 prosenttia maamme lehmistä. Koska karjaseurannassa ovat painottuneet suuremmat karjat, pihattolehmien osuuden voi arvella olevan jonkin verran pienempi koko maan kohdalla verrattuna ProAgrian karjaseurantaan, sillä pihatot ovat yleisempiä suuremmissa karjoissa. (Ruokatieto Yhdistys 2011a; Tike 2011d.)

suuriin joko lihasikojen kasvatukseen tai porsaiden tuottamiseen erikoistuneisiin yksiköihin. Nykyisin noin puolet sikatiloista on yhdistelmäsikaloita (Pyykkönen ym. 2010, 11). Emakkosikaloiden kohdalla keskeisenä muutoksena on ollut ryhmäkasvatuksen lisääntyminen. Euroopan Neuvoston sikoja koskevan direktiivin pohjalta emakoiden pitoaika häkeissä on rajattu vuoden 2013 alusta alkaen porsimis- ja tiineytysajankohtaan, ja muun ajan emakko saa viettää ryhmäkarsinassa. (EHK 2011a.) Sianlihan kokonaistuotannossa ei ole ollut suuria muutoksia, ja sikojen määrä on pysynyt suurin piirtein samana (1,3–1,4 miljoonan tuntumassa) viimeisen parinkymmenen vuoden aikana (Tike 2011f).

Kananmunantuotannon rakennemuutos on ollut erittäin voimakas, sillä alan ylituotanto on ollut korkea, mikä kostautui tuottajahintojen jyrkkänä laskuna Suomen liittyttyä Euroopan unioniin (MMM 2003). Munien kokonaistuotannon laskun ja kanojen tuottavuuden nousun seurauksena munivien kanojen lukumäärä on laskenut 4,8 miljoonasta vuonna 1990 nykyiseen 3,4 miljoonaan (Tike 2011e). Munantuotannon ja kanojen lukumäärän lasku tasaantui kuitenkin 2000-luvulla (Tike 2011e, 2011h). Sen sijaan kanatilojen lukumäärän väheneminen on jatkunut, ja munantuotanto on siirtynyt enenevästi suuriin kanaloihin (Tike 2010a). Rakennemuutosta on vauhdittanut EU-direktiivi, joka kieltää kanojen pidon perinteisissä häkeissä vuoden 2012 alusta. Siipikarjaliitto on arvioinut, että kuluvan vuoden aikana jopa yli 200 häkkikanalaa lopettaa kokonaan toimintansa. Jäljellä olevat kanalat ovat investoineet joko varusteltujen häkkien tai kerrosritilä- tai lattiakanaloiden rakentamiseen. Eläinsuojelujärjestöt eivät ole pitäneet varusteltua häkkiä riittävän hyvänä ratkaisuna eläinten hyvinvoinnin kannalta, ja Munakunnasta onkin arvioitu, että varustellut häkit alkavat vähitellen väistyä kerrosritiläkanaloiden ja lattiakanaloiden tieltä. (HS 2011.)

Lihasiipikarjantuotanto on ollut voimakkaasti kasvava ala parin viime vuosikymmenen aikana. Siipikarjan liha on ollut suomalaisten suosiossa, ja sen kulutus henkeä kohden on noin 2,5-kertaistunut 1990-luvun alusta (ks. osio 7.2). Broilerintuotannon rinnalle on noussut kotimainen kalkkunantuotanto. Broilereiden teurastusmäärät ovat nousseet noin 38 miljoonasta 53 miljoonaan lintuun ja kalkkunoiden vajaan parista sadasta tuhannesta lähes miljoonaan lintuun vuosina 1996–2010 (Tike 2011h). Broilereiden hyvinvointisäädökset uudistuivat vuonna 2011 EU:n uuden broileridirektiivin voimaantulon seurauksena. Keskeisiä hyvinvointikysymyksiä alalla ovat olleet eläintiheys, nopean kasvun aiheuttamat terveysongelmat sekä eläinyksilön hyvinvoinnin seuranta suurissa parvissa. (Ks. esim. EHK 2011a.)

Lampaiden kasvatuksessa on yleistynyt kylmäkasvatus eli lampaiden pitäminen eristämättömissä kestokuivitetuissa lampoloissa. Myös talvijaloittelu on lisääntynyt. Uusia lampoloita rakennettaessa talvijaloittelu otetaan yleensä jo suunnitteluvaiheessa huomioon. Tyypillisesti kaikki uuhet, uudistukseen jäävät uuhikaritsat ja siitospässit ovat kesällä laitumella. Sen sijaan osa teuraskaritoista saatetaan loppukasvattaa sisällä, jos ne teurastetaan alkukesästä. Sisäkasvatuksessa eläimiä pidetään yleisimmin kuivitetuissa kiinteäpohjaisissa ryhmäkarsinoissa. Keskimääräinen tilakoko ammattimaisilla uuhitiloilla on noin 64 uuheta. (EHK 2011a.) Lampaiden lukumäärä on jonkin verran noussut 103 000 lampaasta vuonna 1990 nykyiseen 126 000 lampaaseen (Tike 2011a).

Vuohitalous on Suomessa hyvin pieni eläintuotannon sektori. Vuohien määrässä ei ole ollut merkittäviä muutoksia, ja nykyisin niitä on vain noin 5 000 (Tike 2011a). On arvioitu, että suurimmissa kuttuloissa Suomessa on yli 200 lypsävää kuttua, mutta pieniä laumoja ja lemmikkikuttuja on myös runsaasti (MMM 2006b).

2.2 Turkistarhaus

Turkistalous on muiden eläintuotannon alojen tapaan käynyt läpi voimakasta rakennemuutosta. Turkistarhojen lukumäärä on laskenut noin neljännekseen 1990-luvun alusta (kuvio 1). Vuonna 2009 turkistarhoja oli noin 1 200. Nahkatuotos ei ole kuitenkaan kokonaisuudessaan juuri laskenut, vaikka vuosittaisessa nahkatuotoksessa on ollut jossain määrin vaihtelua. (Tike 2010a, 136.) Valtaosa Suomen turkistuotannosta menee vientiin (EHK 2011a).

Suomessa kasvatetaan eniten minkkejä (taulukko 2). Minkkien pentutuotos on pysynyt suurin piirtein samana 1990-luvun alusta saakka ja on nykyisin 1,9 miljoonaa. Toiseksi eniten kasvatetaan sinikettuja (luonnonvaraisen naalin siniharmaa värimuoto), joiden tuotantomäärissä on ollut runsaasti vaihtelua parin viime vuosikymmenen aikana. Supikoiran tuotanto on ollut kasvava ala, ja pentutuotos on noussut yli kaksinkertaiseksi 1990-luvun alusta nykyiseen 125 000 supikoiraan. Sen sijaan hopeaketujen (punaketun värimuunnos) pentutuotos on laskenut alle puoleen parinkymmenen vuoden takaisista luvuista nykyiseen vajaan 100 000 kettuun. (STKL 2011a.) Suomessa kasvatetaan myös pieniä määriä soopeleita, hillereitä ja chinchilloja. Siitoseläimiä on Suomen turkistarhoilla yhteensä 850 000. (STKL 2011b.)

Taulukko 2. Turkistuotanto vuonna 2010.

	Pentutuotos	Tiloja	Keskituotos, nahkoina
Minkit	1,9 milj.	456	2910
Siniketut	1,3 milj.	880	1495
Supikoirat	125 000	118	860
Hopeaketut	96 000	550	124

Turkistilojen keskikoko on kasvanut voimakkaasti tilojen määrän vähenemisen myötä (taulukko 2). Enimmäkseen minkki- ja sinikettutarhoilla on 1000–3000 eläintä, mutta Suomeen on noussut muutamia jopa yli 50 000 eläimen tarhoja (STKL 2011a; YLE 2011d). Pääosa turkiseläimistä kasvatetaan perinteisissä varjotaloissa, mutta hallikasvatus on yleistynyt erityisesti minkkituotannossa (EHK 2011a).

Turkiseläinten hyvinvointi on Suomessa noussut vilkkaan keskustelun kohteeksi, mitä käsitellään tarkemmin osioissa 7.1 ja 9.1. Turkisala on vastannut turkistuotannon hyvinvointihaasteisiin muun muassa luomalla alalle sertifiointijärjestelmän, mitä käsitellään tarkemmin osiossa 10.

2.3 Luonnonvaraisten lajien tuotantarhat ja riistanhoidolliset tarhat

Maatalouden rakennemuutoksen seurauksena erilaiset erikoistuotannon muodot ovat alkaneet Suomessa lisääntyä, kun tuottajat ovat etsineet uusia vaihtoehtoisia tulonhankkimismuotoja, mikäli eivät ole halunneet kasvattaa tuotantoaan selvittääkseen maataloustuotannon kovenevassa kilpailussa. Yhtenä erikoismarkkinoiden etsimisen ilmiönä on erilaisten niin sanottujen eksoottisten eläinten kasvatuksen

lisääntyminen Suomessa. Suomeen alettiin tuoda 1990-luvun loppupuolella maataloustuotantoa varten erilaisia uudenlaisia eläimiä, kuten strutseja, emuja ja biisoneita. Eviran tilastojen mukaan villisikatarhojen määrä on noussut melkein kolminkertaiseksi vuodesta 1998 nykyiseen noin 110 tarhaan ja muiden tuotantotarhojen määrä on noin nelinkertaistunut noin 60 tarhaan. Nämä tuotantomuodot ovat kuitenkin jääneet verrattain pieniksi tuotannon haaroiksi. Strutsitarhoja on nykyisin 22, riistalintutarhoja (mm. sinisorsien ja fasaanien tuotto ravintoloihin) 26, biisonitarhoja kuusi ja peuratarhoja neljä (EHK 2011a).

Nykyisen eläinsuojelulain mukaan tuotantotarkoituksessa saa tarhata vain tiettyjä luonnonvaraisia nisäkkäitä ja lintuja. Tuotantotarkoitukseen sopivat lajit on erikseen säädöksissä määritelty, koska tavoitteena on, että Suomessa tarhattaisiin vain sellaisia lajeja, jotka pystyvät eläinten hyvinvoinnin näkökulmasta tulemaan riittävän hyvin toimeen tarhaolosuhteissa. (Evira 2010a.)

Luonnonvaraisia eläimiä saa kasvattaa tarhoissa myös riistanhoidollisia tarkoituksia varten. Riistanhoidollinen tarhaus on toimintaa, jossa luonnonvaraisia nisäkkäitä ja lintuja elätetään ja lisätään tarhassa myöhempää luontoon palauttamista varten. Nämä eläimet voi olla pyydetty luonnosta tai tuotu toisesta tarhasta tai ne voivat olla luonnonvaraisten eläinten vankeudessa syntyneitä jälkeläisiä. (Evira 2010a.) Nykyisin riistanhoidollisia tarhoja on Eviran tilastojen mukaan 81, ja niiden määrä on hieman noussut viime vuosikymmenen lopusta. Riistanhoidollisissa tarhoissa kasvatetaan muun muassa fasaaneita ja peltopyitä (ks. <http://www.riistantarhaajat.fi>).

2.4 Luonnonmukainen kotieläintuotanto

Myös luomutuotanto on kasvanut yhtenä maatalouden erikoistuotantomuotona. Eläinten hyvinvointi ja eläinten luonnollinen elämä ovat keskeinen osa luomun arvoperustaa, muun muassa kansainvälisen luomuliiton IFOAM:n määrittelemiä luomutuotannon peruseriaatteita (Kupsala 2010). Tämä on näkynyt myös luomutuotannon tuotantoehdoissa. Suomessa luomukotieläintuotannon tuotantoehdot määritellään nykyisin Eviran luomutuotannon ohjeissa, jotka pohjautuvat Euroopan neuvoston ja Euroopan komission sekä maa- ja metsätalousministeriön asetuksiin luomutuotannosta (Evira 2010b). Luomusääntöjen keskeisiä eroja eläinsuojelulainsäädäntöön verrattuna ovat muun muassa rehujen lajimukaisuus (kuten karkearehun käyttö), sikojen ja siipikarjan ulkoilu, väljemmät tilavaatimukset sekä kokoritilälattioiden ja eläinten häkkikasvatuksen kieltö (Kupsala 2010).

Suomessa luomutuotanto alkoi kasvaa voimakkaasti 1990-luvulla, kun luomutuotannon tuet otettiin käyttöön ja valtio alkoi muutenkin tukea luomua muun muassa neuvonnan, koulutuksen ja tutkimuksen avulla. Luomukotieläintuotanto on kasvanut kasvintuotannon mukana, mutta pysynyt luomukasvinviljelyä huomattavasti pienempänä tuotannonalana. (Kupsala 2010.) Suomessa luomun kasvu on hiipunut 2000-luvulla, ja Suomi on selkeästi jäänyt jälkeen muiden maiden kehityksestä, joissa luomumarkkinat ovat jatkaneet kasvuaan. Tähän on arvioitu syyksi muun muassa luomukentän pirstoutuneisuutta ja pieniä resursseja sekä ketjuuntunutta kauppa- ja ammattikeittiösektorin rakennetta. (Luomumarkkinoiden kehittämisen strategiaryhmä 2010.)

Luomukotieläintuotannon määrä on kuitenkin noussut lähes kaikilla tuotantosektoreilla. Luomukarjatalous, sianlihantuotantoa lukuun ottamatta, ei ole joutunut samanlaiseen pysähtyneeseen vaiheeseen kuin luomukasvintuotanto. Tähän on saattanut vaikuttaa se, että luomukotieläintuki otettiin käyttöön vuonna

2005, mikä jossain määrin lisäsi luomueläintuotannon määrää. (Kupsala 2010.) Lisäksi on alettu puhua uudesta luomubuumista: joidenkin luomutuotteiden kysyntä on kasvanut nopeasti ja kotimainen tuotanto ei ole riittänyt vastaamaan kysyntään, niin että luomutuotteiden tuonti on lisääntynyt. Eviran tilastojen mukaan luomukotieläintiloja on nykyisin noin 570 yhteensä noin 4000 luomutilasta (Evira 2010c, 2010d). Tavanomaisen tuotannon tavoin myös luomukotieläintuotannossa tilakoot ovat kasvaneet. Luomumaitotilat ja luomulammastilat ovat tavanomaisia suurempia: luomumaitotiloilla on keskimäärin 34 lehmää ja luomulammastiloilla 110 uuhia. Myös luomumunantuotannossa tilojen keskikoko on noussut noin 3500 kanaan. (Evira 2010c.) Luomutuotantoa voidaan näin ollen harjoittaa verrattain suurillakin eläintiloilla.

Luomukananmunantuotanto on ollut voimakkaasti nouseva ala. Luomukanojen osuus munivista kanoista on noussut lähes kolmeen prosenttiin (taulukko 3). Myös luomuemolehmäntuotanto ja luomulammastuotanto ovat kasvaneet viime vuosina nopeasti. Luomuemolehmien osuus kaikista emolehmistä on nykyisin lähes viidennes ja luomu-uuhien osuus kaikista uuhista on noin 15 prosenttia. Luomulehmien osuus maamme lehmistä on noussut noin 1,7 prosenttiin. Sitä vastoin lihasian ja siipikarjantuotanto eivät ole olleet menestyksekkäitä luomualoja Suomessa. Luomusikaloita on vain yhdeksän, joista melkein kaikki ovat suhteellisen pieniä muutaman kymmenen emakon yhdistelmäsikaloita (Evira 2010c). Suomessa on lisäksi alkanut kehkeytyä vasta kuluvan vuoden kesällä siipikarjanlihan luomutuotantoa. Ensimmäinen kokeilu hitaasti kasvavilla broileriroduilla on meneillään. Lisäksi juuri ollaan aloittamassa kokeiluluonteisesti luomukanan lihan myyntiä. Kuluttajat ovat jo pitkään kysyneet kotimaista luomusiipikarjanlihaa, ja uusien tuotteiden hintojen määrittäminen vaikuttanee siihen, miten Suomeenkin kehittyä luomusiipikarjanlihan markkinat. (AL 2011; Yle 2011c.)

Taulukko 3. Luomukotieläintuotannon tunnuslukuja vuonna 2010.

	Tiloja	Eläinmäärä	Keskikoko	Osuus tuotannonalan eläimistä (%)
Lypsylehmä	140	4 809	34	1,7
Emolehmä	295	10 473	36	19
Uuhi	92	10 041	109	15,5
Lihaseika	9	2 477	275	0,5
Munivat kanat	28	97 600	3 486	2,9

Lähteet: Evira 2010c; Tike 2011a, 2011d, 2011e, 2011f.

Vaikka luomutuotanto on pysynyt marginaalisena tuotannonalana, sen yhteiskunnallinen merkitys tuntuu olevan sen markkinaosuutta suurempi. Luomutuotanto on saanut runsaasti mediahuomiota ja ollut vilkkaan yhteiskunnallisen keskustelun kohteena. Luomun kehityksen voi nähdä monipuolistaneen

keskustelua eläinten hyvinvoinnista. Se on nostattanut puhetta eläinten hyvinvoinnista, jossa korostetaan eläinten mahdollisuutta lajinmukaiseen tai luonnolliseen elämään. Toisaalta luomutuotannon uudenlaiset eläinten kasvatustavat tuottavat myös uusia eläinten hyvinvointihaasteita. Keskeisinä kysymyksiä on muun muassa ollut luomuun soveltuvien eläinrotujen käyttäminen luomukasvatuksessa, eläinlääkintärajoitukset luomutuotannossa sekä eläinten ulkoiluun liittyvät loisongelmat. Tuottajan ammattitaito näin ollen korostuu eläinten tosiasiallisen hyvinvoinnin turvaamisessa luomutuotannossa. (Ks. Kupsala 2010.)

2.5 Vesiviljely

Suomessa vesiviljely oli kasvusuunnassa vielä 1980-luvulla maailmanlaajuisen kasvutrendin mukaisesti, mutta kasvukehitys kääntyi laskuun 1990-luvun alkupuolella. 2000-luvulla ruokakalan tuotto on vakiintunut noin 13 miljoonan kilon tuntumaan vuodessa. (MMM 2009a.) Yli 90 prosenttia kotimaisen ruokakalan tuotannosta koostuu kirjolohesta. Muita kasvatettavia ruokakaloja ovat esimerkiksi siika, taimen, nieriä ja kuha. Ruokakalasta 84 prosenttia tuotetaan merialueilla ja loput sisävesillä. Ruokakalatuotannon lisäksi Suomessa kasvatetaan kalanpoikasia luonnonvesiin istutettavaksi. Kalanistutuksia tehdään joko uhanalaisten kalakantojen elvyttämiseksi tai kalastettavien kantojen vahvistamiseksi. Poikastuotantolaitokset kasvattavat myös kaloja ruokakalaa tuottaviin kalanviljelylaitoksiin jatkokasvatukseen siirrettäväksi. Kalanviljelylaitoksia on yhteensä 485. Kaiken kaikkiaan laitoksissa on kaloja yli 30 miljoonaa yksilöä. (RKTL 2011a.)

Kalanviljelyn lisäksi Suomessa kasvatetaan myös rapuja. Ravunviljelylaitosten tuotanto on ollut laskusuunnassa 1990-luvun alkupuolelta luonnonvesien lisääntyneen raputuotannon takia. Vuonna 2006 Suomessa toimi noin 60 ravunkasvatustilaa, jotka tuottivat noin 36 000 ruokarapua sekä 71 000 ravunpoikasta luonnonvesiin istutettaviksi. (MMM 2009a.)

Kalankasvatuksen tunnuslukuja vuonna 2010

Kalanviljelylaitokset yhteensä: 485

Ruokakalalaitokset: 178

Poikaslaitokset: 95

Luonnonravintolammikkoviljelijät: 213

Ruokakalan tuotto: 11,8 milj. kg

93 % ruokakalan tuotosta koostuu kirjolohesta

Laitoksissa on yhteensä yli 30 miljoonaa kalaa

Lähde: RKTL 2011a

Keskustelu kalojen ja muiden vesiviljeltyjen eläinten hyvinvoinnista on ollut vähäistä Suomessa. Myös maailmalla keskustelu kalojen hyvinvoinnista vesiviljelyssä on alkanut viritä vasta viime vuosina. Vesiviljely

on kasvanut maailmalla vauhdikkaasti ja siitä on tullut entistä mittavampi tuotannonala, mikä on lisännyt yhteiskunnallista kiinnostusta paitsi vesiviljelyn ympäristövaikutuksiin, myös sen eläinten hyvinvointivaikutuksiin. (Jokinen ym. 2011.)

Kasvatettujen kalojen hyvinvointia on tutkittu vähän verrattuna tuotantoeläiminä käytettyihin lintuihin ja nisäkkäisiin, mutta alan tutkimus on lisääntynyt viime vuosina (EFSA 2009). Myös alan hyvinvointisäädöstö on alkanut voimistua. Euroopan neuvosto julkaisi suosituksen kasvatettavien kalojen hyvinvoinnista vuonna 2005 (Euroopan neuvosto 2005). Vuonna 2009 Euroopan eläinten terveys- ja hyvinvointipaneeli (Panel on Animal Health and Welfare) julkaisi tieteellisen näkemyksen kalojen hyvinvoinnista Euroopan komission pyynnöstä (EFSA 2009). Suomessa annettiin vuonna 2010 valtioneuvoston asetus viljeltävien kalojen suojelusta (VNa 812/2010).

Suomalaiset suhtautuvat kasvatettujen kalojen hyvinvointiin verrattain maltillisesti (ks. osio 7.2). Tuoreen kyselytutkimuksen mukaan kasvatettu kala sijoittui keskimmäiseksi suomalaisten arvioissa eri tuotantoeläinten hyvinvoinnin tilasta. Lähes puolet suomalaisista katsoo, että kasvatettujen kalojen hyvinvointi on erittäin hyvä tai melko hyvä, noin 40 prosenttia antaa kalojen hyvinvoinnille neutraalin arvosanan ja noin kymmenes näkee sen erittäin tai melko huonona. Kalojen hyvinvoinnista ollaan enemmän huolissaan kuin lampaiden, nautojen ja porojen hyvinvoinnista, mutta vähemmän huolissaan kuin sikojen ja siipikarjan hyvinvoinnista. (Kupsala ym. 2011.) Toisaalta suomalaisilla ei ole samaa varmuutta kalojen kivuntuntokyvystä kuin nisäkkäiden ja lintujen kyvystä kokea kipua. Kyselyssä vain noin 60 prosenttia vastaajista uskoi varmasti, että lohi tuntee kipua. Noin viidennes ei osannut vastata kysymykseen, kun taas noin viidennes kielsi uskovansa lohien kivuntuntokykyyn. Alhaisempi usko kalojen mielellisiin kykyihin vaikuttanee siihen, kuinka huolissaan kansalaiset ovat kasvatettujen kalojen hyvinvoinnista. (Jokinen ym. 2011.)

2.6 Porotalous

Porotalous on käynyt läpi samanlaista rakennemuutosta kuin maatalouden eläintuotanto. Poronomistajien määrä on vähentynyt Euroopan unionin jäsenyyden aikana huomattavasti ja samalla poronomistajien keskikarjakoko on kasvanut. EU-jäsenyyden myötä porotalouden tukipolitiikka muuttui ja kansallisten päätösten vaikutukset markkinoihin heikkenivät. Kansainväliset poronlihamarkkinat ovat myös tulleet aiempaa vapaammiksi. Maa- ja metsätalousministeriö asettaa enimmäisrajan eloporojen (kaikki teurastuskaudella eloon luettavat porot) määrälle, joita paliskuntien tulee noudattaa. Tällä hetkellä enimmäisraja on noin 204 000 poroa. (MMM 2006a.) Nykyisin eloporoja on 194 000 ja teurasporoja 105 000 (Tike 2010a, 139). Toisin kuin Ruotsissa ja Norjassa, jossa poronhoito on rajoittunut pääasiassa saamelaisille, Suomessa poronhoitoa harjoittavat suureksi osaksi suomalaiset. Poronomistajia on nykyisin noin 4600, joista saamelaisia on 900. (Saarni, toim., 2011.)

Porotalous on enenevästi irtautunut perinteisestä luonnonlaidunnuksesta. Laidunten kunnon heikentyessä porojen ruokinta on lisääntynyt voimakkaasti. Lisäruokinta on Suomessa hyvin yleistä muihin Pohjoismaihin verrattuna. Nykyään poroja ruokitaan säännöllisesti lähes koko poronhoitoalueella. Poroja ruokitaan vasotus- ja erotusaitauksiin, talvisin tarhaan sekä maastoon. Porojen ruokinta lisääntyy tulevaisuudessa, koska laidunten kunto heikkenee edelleen ja koska talvilaitumet eivät riitä nykyiselle poromäärälle. Myös porojen tarhaaminen on lisääntynyt. Nykyään tarhoja on noin 1 600, ja keskimäärin tarhoissa on 50 poroa. (Saarni, toim., 2011.)

Porojen hyvinvointi ei ole ollut yhtä suuren yleisen huomion kohteena kuin maataloustuotannossa käytettyjen eläinten hyvinvointi. Porotalous on liitetty eläinten vapaaseen laiduntamiseen ja mahdollisuuteen elää lajinmukaista elämää luonnon olosuhteissa. Poronhoito on nauttinut yleistä luottamusta. Tuoreen kyselyn mukaan suomalaiset näkevät porojen hyvinvoinnin kaikista myönteisimmin verrattuna maatalouden tuotantoeläimiin (Kupsala ym. 2011) (ks. osio 7.2). Lähes 80 prosenttia suomalaisista pitää porojen hyvinvointia erittäin tai melko hyvänä ja vain neljä prosenttia katsoo sen olevan erittäin tai melko huono (ibid.).

Porotalouden muutos voi kuitenkin heikentää poronhoidon imagoa luontaistalouteen perustuvana eläinten hyödyntämisen muotona (ks. Saarni, toim. 2011). Porojen tarhaus ja ruokinta alkavat nostattaa samanlaisia kysymyksiä eläinten lajityypillisten käyttäytymistarpeiden toteutumisesta, eläintiheydestä sekä liikkumismahdollisuuksista kuin muidenkin maatalouseläinten kohdalla. Vuonna 2010 WSPA Maailman eläinsuojeluliitto kiinnitti kampanjallaan huomiota porojen hyvinvointiin Suomessa ja Ruotsissa nostaten esiin etenkin porojen kokoamiseen ja teuraskuljetuksiin liittyvät hyvinvointiongelmien (WSPA 2010).

Kansallisessa eläinten hyvinvointistrategiassa (MMM 2006b) todettiin, että porojen talvitarhauksessa tarhojen koot ja olosuhteet vaihtelevat suuresti. Strategiassa ehdotettiin, että porojen tarhaolosuhteiden parantamiseksi luotaisiin porojen tarhaukselle eläinsuojelusäädökset. Strategiassa kiinnitettiin huomiota myös muun muassa porojen rasittumiseen poroja koottaessa moottoriajoneuvojen avulla sekä aikuisten porojen kastointiin ilman kivunlievitystä. Strategiassa lisäksi ehdotettiin, että porojen määrää tulisi vähentää sopivan ravinnon riittävyyden turvaamiseksi.

2.7 Tuottajien käsitykset eläinten hyvinvoinnista

Tuottajien eläinten hyvinvointia koskevista käsityksistä on toistaiseksi ollut tarjolla vähänlaisesti tutkimustietoa. Tässä osiossa hyödynnetään Helsingin yliopistossa toteutetun tuottajille suunnatun tutkimushankkeen tuloksia (Kauppinen 2011; Kauppinen ym. 2010; Vainio 2007), sidosryhmähaastatteluja sekä yleisempiä maataloussosiologisia tutkimuksia. Tällä hetkellä on tuottajien hyvinvointikäsityksistä meneillään muutama tutkimushanke, mutta näiden hankkeiden tuloksia ei ole em. hanketta lukuun ottamatta vielä julkaistu³.

Maatalouden rakennemuutos on merkinnyt yhtäältä tuottajan toimintaympäristön muuntumista ja toisaalta tuottajakunnan sekä tuottajan identiteetin muuntumista. Nämä taas vuorostaan heijastuvat tuottajan eläinten hyvinvointikäsityksiin, eläinasenteisiin, hyvinvointitietouteen sekä eläinten hoidon osaamiseen. Rakennemuutoksen myötä tuottajan identiteetti on muuntunut enenevästi talonpojasta yrittäjäksi: talonpojan identiteettiä on määrittänyt perinteiset arvot maanviljelystä elämäntapana, sukutila-ajattelu sekä oman työn arvostus kansakunnan ruoantuottajana. Sen sijaan yrittäjän identiteettiä määrittää vahvemmin liiketoiminnallinen ajattelu. (Ks. Silvasti 2001, 2010; Vesala & Vesala 2008.)

³ Ks. tietoa hankkeista:

http://www.vetmed.helsinki.fi/hyvinvointikeskus/tutkimus/projektit/tuottajat/kauppinen_asenteet.html;

http://www.vetmed.helsinki.fi/hyvinvointikeskus/tutkimus/projektit/tuottajat/raussi_elainlahtoinen_kasittely.html;

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/maaseutuuyritys/huomisenmaatila/maiotilanhyvavointi>.

Sidosryhmähaastatteluissa tuotiin esiin, että rakennemuutos ja yrittäjän roolin korostuminen ovat merkinneet, että eläintenhoito pohjautuu vähenevästi perimätietoon ja enenevästi ammatillisen koulutuksen tuomaan erikoisosaamiseen. Tuotantoa ovat laajentaneet sellaiset tuottajat, joilla on liiketoiminnallista osaamista ja joilla on valmiuksia hallita alan uudet teknologiat. Tuottajien koulutustaso onkin ollut nousussa, ja nykyisin kotieläintuottajat ovat keskimäärin koulutetumpia kuin kasvintuottajat. Sikatuottajilla maatalousalan koulutus on 70 prosentilla, lypsykarja- ja siipikarjatuottajilla lähes 60 prosentilla sekä muilla nautakarjatuottajilla noin puolella. Ylempi koulutus, kuten ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinto, on 10–18 prosentilla sika-, siipikarja-, ja nautakarjasektoreiden eläintuottajista. (Tike 2011i.) Eläintuotannosta on tullut ammattimaisempaa, erityisosaamiseen pohjautuvaa työtä.

Eläintuottajien määrä on jatkuvasti vähentynyt ja yhä pienempi osa tuottajista on vastuussa yhä suuremmasta eläinmäärästä. Ulkopuolisen työvoiman osaaminen ja asenteet eläinten hyvinvointiin korostuvat. Samalla tilakoon kasvun, koneellistumisen ja ulkopuolisen työvoiman käytön myötä tuottajat ovat etäänntyneet yksittäisistä eläimistä. Aikaisemmin eläinten hyvinvoinnin tarkkailu pohjautui päivittäiseen kanssakäymiseen eläinten kanssa. Tuottajan hiljainen tieto ja ns. ”eläinsilmä” olivat tässä tuotantomuodossa keskeisiä. Nyt hyvinvoinnin tarkkailu perustuu vahvemmin teknologisiin järjestelmiin.

Maatalouden toimintaympäristön voimakas muutos on tuonut uudenlaisia paineita tuottajille huolehtia eläinten hyvinvoinnista. Nopea teknologinen kehitys vaatii koko ajan osaamisen uudistamista. Samalla voimakas tuotannon laajentaminen aiheuttaa paineita tuottajan työssä jaksamiselle. Tuottajan täytyy harkita, kuinka monta eläintä hän jaksaa hoitaa ja kuinka paljon hänen tulee palkata ulkopuolista työvoimaa säilyttäen kuitenkin tilan kannattavuus. Tuottajahinnat ovat alentuneet ja maataloustuotannon kannattavuus on heikentynyt niin paljon, että tuottajien on täytynyt rohjeta tehdä suuriakin investointeja. Suuret taloudelliset riskit, velanotto ja maatalouspolitiikan muutokset voivat lisätä työn henkistä kuormitusta. Oman rasitteensa tuovat myös lisääntynyt tukibyrokraatia ja maatalouden valvonta. (Vrt. Kauppinen 2011.)

Tuottajien hyvinvointikäsitteissä korostuu vahvasti tuottajan hyvinvoinnin ja eläimen hyvinvoinnin yhteys: tuottajan jaksaminen ja hyvinvointi ovat keskeisiä sille, kuinka paljon hänellä on voimia panostaa eläinten hyvinvointiin (Kauppinen 2011; Kauppinen ym. 2010; Vainio ym. 2007). Voimakas rakennemuutos onkin herättänyt keskustelua tuottajien jaksamisesta sekä siitä, miten tämä heijastuu eläinten hyvinvointiin. Siirryttäessä suurimittaiseen tuotantoon perheviljelmän ulkopuolisen tuen merkitys tuottajan työlle korostuu. Tuottajan kykyyn ja jaksamiseen huolehtia eläinten hyvinvoinnista vaikuttavat muun muassa tarjolla olevat eläinlääkäripalvelut, lomituspalvelut, neuvonnallinen tuki sekä ammattitaitoisen työvoiman saatavuus. (Vrt. Kauppinen 2011.) Sidosryhmähaastatteluissa tuotiin esiin, että tuottajan jaksaminen ja hyvinvointi korostuvat entisestään suuriin tuotantoyksiköihin siirryttäessä. Suurissa karjoissa eläinsuojeluriskit ovat huomattavasti suuremmat, mikäli tuottaja uupuu.

Tuottajat voivat arvostaa eläinten hyvinvointia sekä itsessään arvokkaana moraalisenä periaatteena että keinona edistää eläinten tuottavuutta (Kauppinen 2011; Kauppinen ym. 2010; Vainio 2007). Eläimen tuottavuuden ja hyvinvoinnin yhdistäminen korostuu etenkin silloin, kun eläimen hyvinvointi määritellään pääosin fyysisenä terveytenä, hyvinä tuotanto-olosuhteina (mm. ilmanvaihto ja puhtaus) ja oikeanlaisena ravitsemuksena. Toisaalta hyvinvoinnin edistäminen voi näyttäytyä myös kustannustekijänä, silloin kun hyvinvoinnin määritelmässä korostuvat eläinten jaloittelu ja lajityypillinen käyttäytyminen. (Ks. Bock & van Huik 2007.) Tosin viimeaikoina myös eläinten lajityypillisen elämän positiivisia taloudellisia vaikutuksia on

tuotu esiin, kun esimerkiksi eläinten terveys voi parantua lisääntyneen liikunnan ja alentuneen stressin seurauksena (ks. Kupsala 2010).

Maatalouden rakennemuutoksen myötä tuottajan suhde kuluttajaan on myös muuntunut. Kuluttaja on tullut tuottajalle yhä kaukaisemmaksi, kun taas meijerin ja teurastamon rooli oman työn laadun määrittelyssä on korostunut. Maataloustuottajat ovat joutuneet kohtaamaan kuluttajien uudenlaisen asenneympäristön (ks. osio 7.2). Suuren yleisön huomio eläinten hyvinvointiin on noussut ja eettiset vaateet ovat lisääntyneet. Samalla tuottajat voivat kokea, että kuluttajien ymmärrys tuotannon arjesta sekä eläinhoidon peruskysymyksistä ovat heikentyneet. Kuluttajien tietämykseen määriteltäessä eläinten hyvinvointia voidaan näin ollen luottaa maatalousalan toimijoita vähemmän. (Ks. Kauppinen ym. 2010; Vainio 2007.)

3. Hevostalouden kasvu

Avaintrendejä:

- Hevosalan voimakas kasvu
- Uudenlaisen ratsastuskulttuurin nousu
- Hevosen seura- ja harrastusmerkityksen sekä tunnepitoisen hevossuhteen korostuminen uudessa ratsastuskulttuurissa
- Hevosalan harrastaja- ja omistajakunnan kaupungistuminen
- Uusien hyvinvointikysymysten nousu:
 - uusien hevosharrastajien hevososaaminen
 - hevosten myynti kiertoon
 - hevosen lajityypillisen elämän toteutuminen uudenaikaisissa hevosten kilpailu- ja ratsastuskäytössä

Hevosala on kasvanut kovaa vauhtia parin viime vuosikymmenen aikana. Hevosten määrä on lisääntynyt 1990-luvun alusta noin 30 000 hevosella nykyiseen 74 000 hevoseen (Suomen Hippos 2011a). Hevostallien määrä on noussut noin 16 000:een ja hevostenomistajien määrä noin 35 000:een. Hevosala työllistää nykyisin koko- tai osa-aikaisesti noin 15 000 henkilöä. (Hippolis 2010.) Kasvun on myös arvioitu jatkuvan voimakkaana. Lähivuosina hevosityritysten perustamistahti jatkunee noin 100–200 yrityksellä vuosittain (MTK 2011). Lisäksi hevosten määrän oletetaan myös jatkuvan kasvuaan, sillä Suomessa on edelleenkin vähänlaisesti hevosia suhteutettuna väkilukuun verrattuna muihin Euroopan maihin (Hippolis 2010).

Hevosala on kasvanut pitkin kahta rinnakkaista linjaa: vanhempaa, raviurheiluun keskittyvää linjaa, sekä uudempaa, ratsastukseen ja hevosen seura- ja harrastusmerkitystä korostavaa linjaa. Perinteinen

ravikulttuuri on miesvaltaista ja sijoittuu enimmäkseen maaseudulle. (Eklund ym. 2007.) Raviurheilu ponnistaa vanhasta työhevuskulttuurista, jossa hevosia saatettiin käyttää paikallisissa kilpailuissa työn ohessa. Kun hevosen työvoimamerkitys heikkeni, hevosia alettiin maaseudulla pitää enenevästi pelkästään ravikäyttömielessä, mikä takasi perinteisen hevosmiesosaamisen jatkumisen. Tähän kulttuuriin on kuulunut hevosen kaksijakoinen asema yhtäältä työtoverina ja toisaalta maatalon tai raviurheilun tuotannontekijänä ja lopulta, uransa päätyttyä, elintarviketuotantoon päätyvänä tuotantoeläimenä. Ihmisen työtoverina hevosella on ollut erityisasema kotieläimenä: se ei työtoveri-luonteensa vuoksi ole voinut näyttäytyä puhtaana tuotantoeläimenä, mutta toisaalta siihen ei ole ollut samanlaista emotionaalista sidettä kuin pelkästään seurataroituksessa pidettäviin lemmikkieläimiin. Raviharrastukseen sisältyy sekä eläintä välineellistävempiä että kumppanuutta ja kiintymystä korostavia suhtautumistapoja. (Sidosryhmähaastattelut; vrt. Eklund ym. 2007; vrt. Schuurman 2011.)

Raviurheilun rinnalle on noussut vahvasti uusi ratsastuskulttuuri. Ratsastusharrastuksesta on tullut hyvin naisvaltainen (ratsastusta harrastavista 93 prosenttia on naisia tai tyttöjä) ja sen harrastajakunta on huomattavasti kaupunkilaisempaa kuin ravipuolella (Eklund ym. 2007; Schuurman 2011; SRL 2011). Tunnusomaista uudelle hevostaloudelle on, että se on sijoittunut enimmäkseen kaupunkeihin tai kaupunkeja ympäröivälle lähimaaseudulle (Eklund ym. 2007). Tässä kulttuurissa hevonen on määritelty vahvasti seura- ja harrastuseläimeksi, ja se on saanut myös enenevästi lemmikkieläintä muistuttavan aseman. Tällaista suhtautumistapaa jäsentää tunnepitoinen sidos hevoseen sekä vaikeus nähdä hevonen lihantuotannossa käytettävänä eläimenä. Toisaalta myös ratsastuspuolella hevonen voi näyttäytyä ratsastuspalvelujen tai kilpailuharrastuksen tuotannontekijänä. Näin myös ratsastusurheiluun sisältyy sekä hevosen kumppanuutta että hevosen hyötymerkitystä korostavia suhtautumistapoja. Keskeinen piirre on kuitenkin se, että hevonen on siirtynyt maatalon tuotannontekijästä vapaa-ajan elämyksiä, seuraa, terapiaa, virkistystä ja harrastusmahdollisuuksia tarjoavaksi tuotannontekijäksi. (Eklund ym. 2007; Schuurman 2011.)

Siirtymät hevosen merkityksessä on heijastunut myös hevosen virallisiin määritelmiin. Yhtäältä eläinlääkintälainsäädännössä hevonen määritellään tuotantoeläimeksi, jota koskevat samat lääkkeiden käytön säädökset kuin muitakin tuotantoeläimiä. Toisaalta eläinsuojelun ja eläinten hyvinvoinnin sääntelyn puolella hevonen on luokiteltu harrastuseläimeksi sekä kuuluvaksi seura-, harrastus- ja lemmikkieläinten kategoriaan erotuksena tuotantoeläimistä (Evira 2010e). Tämä on näkynyt myös uusien hyvinvointineuvottelukuntien perustamisessa: hevoset on määritelty kuuluvaksi seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimialaan, ei tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimialaan.

Hevosalan tunnuslukuja

Hevosia: 74 300

Hevostalleja: 16 000

Hevosen omistajia: 35 000

Aktiivisia raviurheilun harrastajia: 50 000

Ratsastuksen harrastajia: 144 000

Lähteet: Hippolis 2010; Suomen Hippos 2011a.

Raviurheilu on elänyt nousukautta 2000-luvulla. Palkintosummat ja hevospelien rahamäärät ovat olleet kasvussa. Raviurheilu on myös kansainvälistynyt, ja suomalaisia hevosia on osallistunut enenevästi ravikilpailuihin ulkomailla. Vuonna 2010 Suomen raviradoilla kävi yleisöä 730 000. Aktiivisesti raviurheilua harrastavia arvioidaan olevan noin 50 000. Kilpailevia ravihevosia Suomessa on noin 9 100. Vaikka ala on jossain määrin ammatillistunut, se on edelleenkin vahvasti harrastajapohjaista. Esimerkiksi harrastajavalmentajia on noin 7000 ja ammattivalmentajia noin 170. (Hippolis 2010; Suomen Hippos 2011b, 2011c.) Suomen Hippoksen sidosryhmähaastattelun mukaan eläinten hyvinvointikysymyksiin on ravialalla kiinnitetty enenevästi huomiota. Hevosten hyvinvointia koskevan informaation tarjonta on lisääntynyt, kun alan tutkimus, neuvonta ja koulutus ovat kasvaneet Suomessa. Esimerkiksi neuvonta- ja koulutuspalveluja tarjoava Suomen Hevostietokeskus käynnistettiin vuonna 1998 (ks. <http://www.hevostietokeskus.fi/index.php?id=194>). Myös urheilufysiologinen ja eläinlääketieteellinen osaaminen ovat parantuneet. Suomen Hippoksella on ravihevosen hyvinvointiohjelma, johon kuuluu muun muassa koulutuksen ja neuvonnan tarjoaminen sidosryhmille, hevosen hyvinvoinnin valvonta kilpailupaikalla, antidopingtyö sekä hevosten loppusijoituksen ohjeistus (http://www.hippos.fi/raviurheilu/ravihevonen/ravihevosen_hyvinvointiohjelma).

Ratsastusurheilu on ollut erittäin voimakkaasti kasvava harrastusmuoto. Ratsastusta harrastavien määrä on yli kaksinkertaistunut 1990-luvun puolivälistä noin 144 000 henkilöön. Ratsastus on ollut tyttöjen suosima laji, mutta siitä on tullut yhä suosituampi myös aikuisten naisten keskuudessa. Vähän reilu puolet lajia harrastavista on aikuisia. Suomessa on noin tuhat ammattimaisesti toimivaa ratsastustallia, joista puolet on ratsastuskoulujen kaltaisia yrityksiä. Ratsastusurheilun suosion kasvu on merkinnyt, että hevosen omistamisesta on tullut entistä yleisempää. Myös ratsastukseen liittyvä kilpailutoiminta on kasvanut ja monipuolistunut. Ratsastuskilpailulisenssi on yli 7 000 hevosella, ja tämän lisäksi tuhansia hevosia kilpailee harjoitus- ja seurakisoissa. (SRL 2011a, 2011b.) Hevosia on alettu käyttää enenevässä määrin myös muussa palvelutoiminnassa. Hevosmatkailu on ollut kasvava ala, ja myös hevosten käyttö terapiatyössä, kuntoutuksessa ja sosiaalipedagogisessa työssä on lisääntynyt. (Hippolis 2010.)

Lisääntynyt vapaa-aika ja varallisuuden nousu selittävät ratsastusharrastuksen suosion kasvua sekä siirtymistä laajojen kansanluokkien ulottuville. Hevosharrastuksen suosion nousu liittyy myös samoihin ilmiöihin kuin lemmikkien suosion nousu (ks. osio 4.1): hevosen seuraeläin-merkitys korostuu yhteiskunnan kaupungistuessa ja yksilöllistyessä ja hevosharrastus antaa mahdollisuuden uudenlaisten sosiaalisten verkostojen luomiseen sekä lisäksi hevonen toimii luontoyhteyden palauttajana. (Eklund ym. 2007; Schuurman 2011.)

Hevosharrastuksen kasvu sekä muuntuneet hevosen pidon ja hoidon käytännöt ovat tuottaneet uudenlaisia hyvinvointihaasteita hevosalalla. Ensinnäkin on noussut keskustelua uusien hevosharrastajien hevososaamisesta. Harrastajamäärien kasvaessa alalle on tullut runsaasti uusia ihmisiä, joilla ei ole aikaisempaa hevostaustaa. Yhä harvemmalla hevosen omistajalla tai harrastajalla on yhteyttä hevosen pidon perinteisiin, jota kautta aikaisemmin ammennettiin ns. hiljaista tietoa hevosen hoidosta ja käsittelystä. Samalla keskustelu hevosten pidosta, hoidosta ja hyvinvoinnista on moninaistunut, niin että uudet hevosharrastajat joutuvat usein luovimaan erilaisten näkökantojen ja moninaisen informaatiotarjonnan ristipaineessa. (Schuurman 2011.)

Tähän hevosalan ns. tietämättömyyspuheeseen liittyy myös keskustelu hevosten lisääntyneestä vääränlaisesta "inhimillistämisestä". Inhimillistämiskeskustelussa nähdään, että kaupungistuminen on

vieraannuttanut ihmiset hevosten lajinmukaisesta olemuksesta. Kun hevosta ei ymmärretä "hevosena" eikä sen lajityypillisiä tarpeita ja ominaisuuksia tunnisteta, tämä voi johtaa hevosen hyvinvoinnin näkökulmasta ongelmallisiin hevosen pito- ja käsittelymuotoihin. (Schuurman 2011.)

Hevososaamiskysymykseen liittyy myös vahvasti kysymys hevosten myymisestä kiertoon. Hevosten halpaa hintaa pidetään keskeisenä syynä sille, että hevosia voivat hankkia myös taitamattomat hevosharrastajat. Aikaisemmin hevosen hankintapäätös oli usein pitkän harkinnan tulos hevosen korkeamman hinnan takia, kun taas nykyisin hevosen voi hankkia harkitsemattomammin ja vain lyhyen hevospöytäkokemuksen pohjalta. (Schuurman 2011.) Ilmiön taustalla on kotimaisen hevosenlihan heikko menekki, minkä seurauksena teurastamot maksavat hevosista hyvin vähän, ja teurashinta ei välttämättä kata edes kuljetuskustannuksia teurastamoon. Tämä rohkaisee hevosen omistajia myymään käyttöön soveltumattomat hevoset, etenkin entiset ravurit, kiertoon niiden lopettamisen sijaan. Suomessa lopetetaan vuosittain noin 4000 hevosta, mutta niistä vain noin 1300 teurastetaan elintarvikekäyttöä varten (Hippolis 2010). Samalla kuitenkin ulkomaista hevosenlihaa tuodaan Suomeen yli miljoona kiloa vuodessa (ibid.). Hevosalan järjestöt ovat pyrkineet edistämään kotimaisen hevosenlihan käyttöä Suomessa yhtenä ratkaisukeinona hillitä hevosen myyntiä kiertoon (ks. <http://www.hippolis.fi/?pageid=4&newsid=231>).

Hevosten pito- ja käsittelytapojen muuntuessa myös alan hyvinvointikysymykset ovat muuntuneet. Jos aikaisemmin hevosialalla hyvinvointikysymyksiä olivat muun muassa ravinnon laatu, työhevosten huono kohtelu sekä heikot talliolosuhteet (mm. kosteus ja veto), nyt kysymyksiksi ovat nousseet hevosten kilpailu- ja ratsastuskoulukäyttöön liittyvä stressi, sosiaalinen eristys (hevosten lisääntynyt pito yhden hevosen talleissa tai hevosen pito yksin tarhoissa) sekä hevosten mahdollisuus laiduntaa ja toteuttaa lajityypillistä käyttäytymistä kaupunkitalleilla. Hevosialalle on noussut myös hevosen luonnollista elämää korostavia suuntauksia. Etenkin ns. luonnollisen hevostaidon suuntaus on nostattanut alalla keskustelua hevosen koulutus- ja käsittelymenetelmistä. Samalla hevosen pito pihatoissa ympärivuotisesti on lisääntynyt. Tämä on lisännyt keskustelua, millaiset pihatto-olosuhteet ja pihattoruokinnan tavat sopivat erityyppisille hevosille. (Ks. Schuurman 2011.)

4. Seura-, harrastus- ja lemmikkieläimet

Avaintrendejä:

- Lemmikkialan voimakas kasvu
 - lemmikkieläinten määrän lisääntyminen
 - lemmikkiharrastusten monipuolistuminen
 - lemmikkeihin liittyvän liiketoiminnan kasvu

- Lemmikkieläinten muuntunut asema
 - voimistunut emotionaalinen merkitys
 - perheenjäsen-roolin korostuminen
 - lemmikkieläinten terapeuttisten ja terveyttä edistävien vaikutusten tunnustaminen

- Alan uudet eläinsuojelukeskustelut
 - kodittomien eläinten maahantuonti Suomeen
 - pentutehtailu sekä pentujen laitton maahantuonti
 - eläinjalostukseen liittyvät terveysongelmat
 - lemmikkieläinten lääketieteellisten hoitojen etiikka
 - erikoisten lemmikkieläinrotujen ja -lajien yleistyminen

4.1 Lemmikkialan kasvu

Lemmikkieläinmaailma on muuntunut valtavasti verrattuna 1990-luvun alkuun. Koko ala on kasvanut ja monimuotoistunut, ja samalla lemmikkieläinten kulttuurinen merkitys on muuntunut. Kasvu näkyy ensinnäkin eläinmäärissä. Koirien rekisteröintimäärät ovat olleet nousussa 2000-luvulla: ne ovat nousseet noin 33 000 rekisteröinnistä nykyiseen yli 50 000 rekisteröinnin tuntumaan (Suomen Kennelliitto 2011a, 2011b). Suomessa on koiria runsaammin kuin koskaan, arviolta noin 600 000. Nykyisin joka viidennessä suomalaisessa perheessä on koira. (Suomen Kennelliitto 2011c.) Myös kissojen rekisteröintimäärät ovat kasvaneet vuosi vuodelta. On arvioitu, että nykyisin Suomessa on noin 800 000 - 1 300 000 kissaa, jotka melkein kaikki ovat rekisteröimättömiä kotikissoja. Rotukissoja on 60 000 - 70 000. (EHK 2011a; Jyrinki 2010, 3–4.)

Muiden lemmikkieläinten määristä on ollut tarjolla vähänlaisesti arvioita, sillä niitä rekisteröidään vain hyvin pieni osa. Eri lemmikkieläinyhdistyksille suunnatun sähköpostitiedustelun pohjalta voi arvioida, että myös näiden eläinten määrä on ollut vahvassa kasvussa. Kaneja ja jyrtsijöitä on Suomessa arviolta noin 60 000 sekä häkkilintuja, akvaariokaloja sekä matelija- ja sammakkoeläimiä kymmeniä tuhansia (Ruukki 2005; Sähköposti Joonas Gustafsson, Suomen herpetologisen yhdistyksen tiedottaja, 4.7.2011). Pienten

lemmikkieläinten suosion nousua ilmentää se, että 1980- ja 1990-lukujen taitteesta alkaen on perustettu useita uusia lajiyhdistyksiä⁴.

Lemmikkieläinten arvioidut määrät

Kissat: 800 000 - 1 300 000

Koirat: 600 000

Kanit ja jyrsijät: 60 000

Häkkilinnut: Kymmeniä tuhansia

Akvaariokalat: Kymmeniä tuhansia

Terraarioeläimet (matelijat, sammakkoeläimet, erilaiset hyönteiset): Kymmeniä tuhansia

Lemmikkieläimiä on lähes 40 prosentissa kotitalouksista, eli noin 987 000 kotitaloudessa.

Lähteet: EHK 2011a; Jokinen ym. 2011; Ruukki 2005.

Lemmikkialan kasvua kuvastaa myös se, että lemmikkeihin liittyvä liiketoiminta on kasvanut voimakkaasti. Kulutusmenot lemmikkieläimiin ja niiden varusteisiin sekä ruokaan ovat noin kolminkertaistuneet sekä lemmikkieläinten lääkintä- ja muihin palveluihin lähes viisinkertaistuneet vuosina 1990–2008 (Jyrinki 2010, 2). Lemmikkialalle on ilmaantunut runsaasti uudenlaisia yrityksiä ja palvelutoimintaa. Esimerkiksi eläinlääkintäpalvelujen tarjonta on monipuolistunut, erilaiset lemmikkieläimille tarjottavat vaihtoehtohoito muodot (mm. akupunktio ja homeopatia) ovat lisääntyneet, ja tarjolle on tullut myös mm. hieronta-, eläinhoitola- ja eläinkouluttajapalveluita. (Ks. Jyrinki 2010.) Eviran rekisteröintitietojen mukaan eläinkauppojen ja eläinhoitoloiden määrät ovat yli kaksinkertaistuneet vuodesta 1998 nykyiseen noin 230 kauppaan ja 250 eläinhoitolaan.

Lemmikkieläinharrastukset ovat myös lisääntyneet ja monipuolistuneet. Eri eläinlajien näyttelyitä on järjestetty enenevästi. Esimerkiksi Suomen Kennelliiton tietojen mukaan koiranäyttelykäynnit ovat 2000-luvulla lisääntyneet noin 80 000:lla nykyiseen noin 200 000 näyttelykäyntiin vuodessa. Samalla Kennelliiton jäsenmäärä on noussut melkein 50 000:lla nykyiseen yli 140 000 jäseneseen. Koirapuolella on nykyisin tarjolla runsaasti erilaisia mahdollisuuksia harrastaa koiran kanssa, kuten pelastuskoiratoiminta, koiratanssi, vinttikoirien juoksukilpailut ja agility. Kennelliiton tietojen mukaan osallistuminen erilaisiin koirakokeisiin (mm. ajo-, veto-, jäljestämis-, tottelevaisuus-, palveluskoira- ja paimennuskokeet) on ollut selvässä nousussa koko 2000-luvun: koekäynnit ovat noin kaksinkertaistuneet nykyiseen noin 135 000 koekäyntiin vuodessa. (Suomen Kennelliitto 2011a, 2011d; Sähköposti, Kennelliiton viestintäpäällikkö Kaija Unhola, 29.9.2011.) Agilitystä on tullut hyvin suosittu koirakilpailumuoto. Vuonna 2006 perustetulla Suomen Agilityliitolla on yli 50 000 henkilöjäsentä, joista yli 10 000 on aktiivisia agilityn harrastajia (Korvenoja 2011).

⁴Esimerkiksi vuonna 1988 perustettiin Suomen Kesyröyttäyhdistys ry, vuonna 1989 Suomen Hamsteriyhdistys ry, Suomen Kaniyhdistys ry ja Suomen Marsuyhdistys ry, vuonna 1990 Suomen Kani- ja Jyrsijäliitto ry (alan lajiyhdistysten kattojärjestö), vuonna 1991 Suomen Lemmikkichinchillat ry, 1990-luvun alussa matelijoihin ja sammakkoeläimiin erikoistunut Suomen herpetologinen yhdistys ry, ja vuonna 2002 perustettiin Lemmikkilinnut Kajuli ry.

Lemmikkien suosion nousu liittyy osin ihmisten varallisuuden ja vapaa-ajan kasvuun. Koira, akvaario tai vaikkapa terraario eivät ole enää niin suuri taloudellinen investointi kuin aikaisemmin, ja ihmisillä on myös aikaa harrastaa eläinten kanssa tai hankkia hoiviinsa vaativampiakin eläinlajeja. Ihmisen lemmikkisuhdetta koskevissa tutkimuksissa on kuitenkin arvioitu, että lemmikkien suosion kasvun taustalla on myös syvempiä sosiaalisia ja kulttuurisia siirtymiä. Yksilöllistyvissä yhteiskunnissa lemmikkieläinten antaman sosiaalisen ja emotionaalisen tuen merkitys on korostunut. Ihmissuhteet ovat muuntuneet aikaisempaa liikkuvammiksi, epävarmemmiksi ja väliaikaisemmiksi, kun perhekoot ovat pienentyneet, perinteiset sukulaissidokset sekä naapuruus- ja kyläyhteisöt ovat heikentyneet sekä työpaikkaliikkuvuus ja yksinasuminen ovat lisääntyneet. Lemmikkieläimet ovat alkaneet täyttää perinteisten yhteisöjen jättämää tyhjiötä. Siirryttäessä yhteisöllisestä kilpailuhenkisempään ja suorituskeskeisempään yhteiskuntaan ulkoiset statustekijät (mm. ulkonäkö, työpaikka ja varallisuus) korostuvat sosiaalisten verkostojen luomisessa. Lemmikkieläimet tarjoavat pysyvän ja turvallisen suhteen, joka ei ole riippuvainen ihmisen ulkoisesta menestyksestä. Eläimen kiintymystä luonnehtii muuttumattomuus, pysyvyys, lojaalius sekä pyyteetön, ei-arvosteleva rakkaus. Lemmikkieläimet tarjoavat ihmisille seuraa ja läheisyyttä sekä saavat ihmiset tuntemaan olevansa rakastettuja, tärkeitä ja tarvittuja. Lemmikkieläimet mahdollistavat myös uusien sosiaalisten verkostojen ja ystävyyssuhteiden luomisen lemmikkiharrastusten kautta. (Franklin 1999; Jyrinki 2010; Kaukio 2002.)

Lemmikkien suosiota on selittänyt myös se, että ne tarjoavat kosketuksen luontoon kaupungistuneissa yhteiskunnissa. Lemmikkieläin tarjoaa mahdollisuuden seurata toisilajista eläintä sekä oppia näin muiden eläinten käyttäytymisestä ja biologiasta. Niin jyrjsijöiden, terraarioeläinten kuin akvaariokalojenkin seuraaminen tuo ihmisille luontoelämyksiä pienenokoissa. Lisäksi ulkoilu koiran kanssa tarjoaa ihmisille mahdollisuuden liikkua luonnossa ja seurata luonnon elämää. (Ks. Kaukio 2002.)

Viime vuosina on enenevästi alettu tunnustaa lemmikkieläinten terapeuttinen sekä ihmisten terveyttä ja hyvinvointia edistävä merkitys. Tutkimusten mukaan lemmikeillä näyttäisi olevan myönteisiä vaikutuksia niin ihmisen fyysiseen kuin psyykkiseenkin terveyteen. Lemmikin antama läheisyys rauhoittaa ihmisiä ja lisää heidän turvallisuudentunnettaan, ja lemmikkieläin voi toimia myös kuuntelijana. Tämä voi muun muassa parantaa stressin sietokykyä, edistää sairauksista toipumista ja alentaa verenpainetta. Lemmikkieläin voi myös vähentää jännittyneisyyttä, yksinäisyyttä, ahdistuneisuutta ja masennusta sekä edistää ihmisen fyysistä aktiivisuutta ja päivärytmin säilyttämistä. Lemmikkieläinten terapeuttinen merkitys korostuu vaikeissa elämäntilanteissa, kuten ihmisen joutuessa työttömäksi, leskeytyessä tai käydessä läpi avioeroa. Suomessa lemmikkieläimiä on alettu käyttää jonkin verran terapiamielessä, vaikka niiden terapiakäyttö ei ole yleistynyt niin paljon kuin monessa muussa maassa. (Kaukio 2002; Ruukki 2005.)

Samalla kun lemmikkieläinten suosio on kasvanut, myös niiden asema on muuntunut. Lemmikkieläimen rooli perheessä voi muistuttaa ihmisjäsenen saamaa asemaa. Lemmikkieläimelle annetaan esimerkiksi lahjoja syntymäpäivänä, sille lähetetään joulukortteja, sen kuulumisista kerrotaan tavattaessa ihmisiä, sen kuoleman jälkeen pidetään hautajaisia ja muistotilaisuuksia sekä avioerotilanteissa voi muodostua eläimen yhteishuoltajuuksjärjestelyjä. Perhekoon pienentyessä ja yksinäisyyden lisääntyessä lemmikin tunnearvo nousee korkealle. Lemmikki voi korvata esimerkiksi sinkkujen, lapsettomien parien, eronneiden ja leskien puuttuvaa perheverkostoa. Voimistunut asema perheenjäsenenä näkyy myös siinä, että lemmikkieläimen hyvinvointiin ja terveydenhoitoon ollaan valmiita panostamaan rahallisesti hyvinkin paljon. Lemmikkien eläinlääkintä onkin kehittynyt jo varsin pitkälle, ja esimerkiksi syöpähoitojen ja erilaisten leikkauksoperaatioiden avulla rakkaan ystävän elämää on pystytty pidentämään. Muutos aikaisemmasta

vahtikoirasta, metsästystoverista tai maaseudun navettakissasta on ollut radikaali. (Franklin 1999; Jyrinki 2010; Kaukio 2002.)

Suomen Kennelliiton edustajille tehdyn sidosryhmähaastattelun mukaan lemmikkieläinten yhteiskunnallinen arvostus näyttää nousseen ja niiden positiivisiin vaikutuksiin on alettu kiinnittää enenevästi huomiota. Etenkin koiran ihmisen hyvinvointia edistävä merkitys kaupungistuvassa yhteiskunnassa on saanut voimakkaammin huomiota sen sijaan, että keskityttäisiin vain koirien kielteisiin vaikutuksiin kaupunkielämässä. Lemmikkieläimet saattavat näkyä myös korkeaprofiilisessa poliittisessä viestinnässä. Esimerkiksi presidenttien koirat ja kissat ovat saaneet mediatilaa, kun aikaisemmin niiden uutisarvo oli vähäisempi.

Lemmikkieläinten aseman muuntuessa keskustelu niiden ”inhimillistämistä” on voimistunut. Inhimillistäminen tarkoittaa, että eläimiin liitetään ihmisen ominaisuuksia, kuten tietynlaisia ajatuksia, tunteita ja uskomuksia. Eläin näyttäytyy samanlaisena tai samankaltaisena kuin ihminen. (Schuurman 2011.) Lemmikkieläinten inhimillistäminen tuntuu saaneen sekä myönteisesti että kielteisesti latautuneita merkityksiä. Ensinnäkin eläimen inhimillistämistä voidaan pitää virheellisenä tai harhaanjohtavana ajattelutapana (Schuurman 2011). Tällöin katsotaan, että eläimeen liitetään sellaisia ihmiselle kuuluvia piirteitä, jotka eivät ole eläimelle ominaisia. Eläimen lajityypillistä ominaislaatua ei ymmärretä, vaan sen käyttäytymistä ja kokemusmaailmaa tulkitaan virheellisesti ihmisen näkökulmasta. (Ibid.) Lemmikkialalla on keskusteltu kriittiseen sävyyn tämän tyyppisestä inhimillistämistrendistä sekä liitetty siihen uudenlaisia hyvinvointiriskejä. Esimerkiksi koira pitäisi nähdä ”koirana” ja ymmärtää sen käyttäytymistä ja tarpeita sen lajille tyyppillisistä ominaisuuksista käsin. (Jyrinki 2020; Kaukio 2002; sidosryhmähaastattelut.) Toisaalta inhimillistämistä voidaan pitää myös eläinten hyvinvoinnin kannalta myönteisenä ilmiönä, mikäli ihmisissä ja eläimissä nähdään perustellusti olevan samankaltaisia piirteitä. Eläinetiikassa ja yhteiskuntatieteellisessä eläintutkimuksessa on jo pitkään tuotu esiin, että ihmisen ja eläimen välisen eron korostamisen avulla on voitu sivuuttaa monia eläinten käyttöön liittyviä eettisiä kysymyksiä. Sen sijaan jos ihmisen ja eläimen nähdään jakavan samankaltaisia mielellisiä kykyjä, eläimiin voidaan suhtautua empaattisemmin ja niiden hyvinvoinnista voidaan olla aidosti kiinnostuneita. (Esim. Aaltola 2004; Christ 1999; Tuomivaara 2005.)

4.2 Lemmikkialan uudet eläinsuojelukeskustelut

Verrattuna 1990-luvun alkuun lemmikkieläinpuolelle on noussut uudenlaisia eläinsuojelukysymyksiä alan kasvaessa ja muuntuessa. Alalle on kehkeytynyt runsaasti uudenlaisia toimintamuotoja, joita ei ollut näkyvissä vielä edellistä eläinsuojelulakia valmisteltaessa. Samalla kiinnostus lemmikkieläinten hyvinvointiin on voimistunut. Vaikka lemmikkikulttuuriin liittyy edelleenkin välineellisempää eläinsuhdetta – eläin otetaan esimerkiksi pääasiassa kodin koristeeksi, lasten viihdykkeeksi tai sitä käytetään tylylittelyn tai oman statuksen ilmaisun välineenä – kiinnostus lemmikkieläimen hyvinvointiin on vahvistunut sen perheenjäsenen roolin korostuessa. Tämä on näkynyt muun muassa siinä, että maailmalla lemmikkieläinten hyvinvointitutkimus on lisääntynyt. Näin lemmikkieläinten omistajille on tullut enenevästi eläinten hyvinvointitutkimukseen ja käyttäytymistieteisiin pohjautuvaa tietoa muun muassa lehtien, kirjojen ja internetin välityksellä. Pehmeämpien tai ns. ”luonnollisten” koulutusmenetelmien suosion sekä lemmikkieläinpsykologian nousu ovat osa samaa ilmiötä. Käsitukset lemmikkieläimen hyvinvoinnista ovat tulleet kirjavammiksi, ja eläinten hoito- ja koulutustavoista on nykyisin tarjolla erilaisten koulukuntien näkemyksiä. (Ks. Franklin 1999; Jyrinki 2010; Kaukio 2002.)

Ulkomaisten kodittomien eläinten tuominen Suomeen

2000-luvun alussa Suomeen alkoi syntyä erilaisia ns. rescue-järjestöjä, jotka tuovat Suomeen kodittomia eläimiä pääosin Itä- ja Etelä-Euroopan maista adoptoitavaksi uusiin koteihin. Toiminta kohdistuu pääosin koiriin, mutta Suomeen tuodaan jossain määrin myös löytökissoja (HESY 2011a). Yhdistysten tavoitteena on pelastaa eläimet hyvinkin huonoista olosuhteista kaduilta tai löytöeläintarhoista kohdemaassaan ja tarjota niille koti Suomessa. Rescue-yhdistyksiä on nykyisin kymmenkunta, ja niiden kohdemaita on muun muassa Viipuri, Viro, Espanja, Romania ja Bulgaria⁵. Eläinsuojeluliitto Animalian eläinsuojeluasiantuntijan arvion mukaan yhdistykset ovat tuoneet Suomeen keskimäärin noin tuhat koiraa vuodessa.

Rescue-toiminnan vilkastuminen on sen verran uusi ilmiö, että käsitykset sen eläinsuojelumerkityksestä tuntuvat olevan risteäviä. Yhtäältä se pohjautuu vahvoihin eläinsuojelumotiiveihin, kun löytöeläimiä halutaan pelastaa huonoista olosuhteista kohdemaissa. Toisaalta rescue-toimintaan sisältyy uudenlaisia eläinten hyvinvointihaasteita, kun eläin siirretään kulkukoira-elämästä tai koiratarhoilta uuteen maahan ja toisenlaisiin olosuhteisiin. Lisäksi on korostettu kodittomien eläinten maahantuonnin tautiriskejä: ne voivat tuoda mukanaan tauteja, joita ei Suomessa esiinny tai jotka on Suomesta saatu kitkettyä pois tehokkaan rokotosohjelman ansiosta (mm. penikkatauti, parvo ja rabies) (HESY 2011a; Koppinen 2010). Suomen Eläinlääkäriliiton kannan mukaan pelastustarkoituksessa tapahtuva eläinten maahantuonti ei ole eläinsuojelullisesti perusteltua (Koppinen 2010). Liiton mukaan eläinten maahantuonti aiheuttaa merkittävän riskin sekä kansanterveydelle että eläinten terveydelle ja hyvinvoinnille. Eläinten adoptoinnin sijaan liitto pitää eläinsuojelullisesti kestävämpänä vaihtoehtona eläinten auttamista paikan päällä kohdemaissa. (Ibid.) Myös Helsingin eläinsuojeluyhdistys (HESY 2011a) on kannanotossaan muistuttanut eläinten ulkomaan adoptoinnin hyvinvointihaasteista. HESY muistuttaa, että adoptoiduilla eläimillä voi osoittautua olevan suuriakin käyttäytymis- ja terveysongelmia, mikä tuottaa paineita uuden omistajan henkisille ja taloudellisille voimavaroille. HESY korostaakin rescue-yhdistysten vastuuta kodittomien eläinten maahantuonnin eläinsuojelullisten riskien ennaltaehkäisyssä: yhdistyksillä pitäisi olla riittävästi resursseja kunnolliseen kotiselvitykseen (esim. perheessä vierailu) ennen eläimen luovuttamista, Suomeen tulisi tuoda vain eläimiä, joiden sopeutumisedellytykset ovat hyvät, sekä yhdistysten tulisi ottaa vastuu maahantuodusta eläimestä sen koko eliniän ajan ja huolehtia mahdollisesta uudelleen sijoituksesta, jos omistajan resurssit eivät riitä eläimestä huolehtimiseen.

Jalostukseen liittyvät terveysongelmat

Viime vuosina Suomessa on myös noussut keskustelua lemmikkieläinten jalostukseen liittyvistä terveysongelmista. Keskustelu koskee pääosin koiria, mutta myös rotukissoilla on todettu erilaisia rakennevikoja ja perinnöllisiä sairauksia. Näiden ongelmien taustalla on nähty olevan äärimmäisten ulkomuoto-ominaisuuksien tavoittelu sekä rotujen kaventunut geenipohja. Eri rotujen sairauslistaan kuuluu muun muassa sydänsairauksia, epilepsiaa, lonkan ja kyynärpään kasvuhäiriöitä, erilaisia silmäsairauksia

⁵ Rescue-järjestöjä on muun muassa Pelastetaan koirat, www.pelastetaankoirat.com; Rekku Rescue, www.rekkurescue.com; Viipurin koirat, www.viipurinkoirat.fi; Kodittomat Espanjan koirat, <http://www.espanjankoirat.com/>; Kodittomien koirien ystävät, <http://www.koirienystavat.com/fi/main.html>; Auringon koirat, <http://www.auringonkoirat.com/>; Costa Blancan rescuekoirat, <http://www.rescuekoirat.com/>; Kodittomat koirat, <http://www.kodittomat-koirat.com/>; Elämä koirille, <http://www.elamakoirille.fi/> sekä Bulgarian koirat, <http://bulgariankoirat.com/>.

sekä hengitysvaikeuksia. Kyseessä on kansainvälinen ilmiö, ja koirien jalostusongelmat ovat olleet vilkkaan keskustelun aiheena maailmalla. (EHK 2011a; Turunen 2011.) Suomessa koirista noin 75 prosenttia, eli 450 000, on puhdasrotuisia koiria (Suomen Kennelliitto 2011c). Joidenkin koirarotujen kohdalla perinnöllisten sairauksien tai rakennevikojen on arveltu olevan verrattain yleisiä, mutta tällä hetkellä ei Kennelliiton mukaan ole saatavilla kattavaa tietoa koiranjalostuksen aiheuttamien terveysongelmien yleisyydestä Suomessa.

Suomen Kennelliitto on ottanut käyttöön erilaisia koirien jalostusta ohjaavia työkaluja 1980-luvulta lähtien hillitkseen koiranjalostukseen liittyviä terveysongelmia. Jalostusongelmiin keskittyvät ohjauskeinot ovat jatkuvasti lisääntyneet ja monipuolistuneet. Keskeisin on vuonna 1984 käynnistetty *Perinnöllisten vikojen ja sairauksien vastustamisohjelma (PEVISA)*, jossa muun muassa vaaditaan tiettyjen rotujen kohdalla terveystutkimustulosta (mm. lonkkakuvaus-, silmätutkimus- tai sydänkuuntelutulos) pentueen vanhemmilta ennen pentueen rekisteröintiä. Lisäksi ohjelmassa voidaan joidenkin rotujen kohdalla määritellä, montako jälkeläistä koiralle korkeintaan rekisteröidään, ja pentueen sukusiitosasteelle voidaan asettaa ehto. Tällä hetkellä ohjelmaan kuuluu 120 rotua. Kennelliiton internet-sivuilla ylläpidetyssä *jalostustietojärjestelmässä* julkaistaan kaikki rekisteröidyille koirille tehdyt terveystutkimukset (<http://jalostus.kennelliitto.fi/>). Terveystutkimusten määrä on ollut kasvussa 2000-luvulla, ja niitä on tehty noin 8 000 - 20 000 koiralle vuosittain.

Kennelliitto on alkanut vaatia rotujärjestöiltä *jalostuksen tavoiteohjelmia (JTO)*, joihin on kirjattu kyseisen rodun jalostuksen tavoitteet terveyden, luonteen ja käyttöominaisuuksien edistämiseksi. Lisäksi tavoiteohjelmassa on annettava selvitys rodun nykytilasta geneettisen muuntelun osalta, tarkasteltava sukusiitosasteiden kehitystä sekä rodun jalostuspohjan leveyttä. Nykyisin yli 100 rodulla on jalostuksen tavoiteohjelma ja monien rotujen ohjelman valmistelu on edennyt loppusuoralle. Tämän lisäksi Kennelliitto järjestää koulutusta koiran terveydestä ja jalostuksesta kasvattajille, jalostusneuvojille ja ulkomuototuomareille. Myös ulkomuototuomareille laaditussa ohjeessa ohjeistetaan vastustamaan liioiteltuja piirteitä koirissa sekä olemaan palkitsematta sairaita koiria.⁶

Kennelliitto on pyrkinyt tarttumaan koiranjalostukseen liittyviin terveysongelmiin monipuolisella keinovalikoimalla sekä kehittänyt koirien jalostuksen ohjausta koiran hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta. Samalla keskustelu rotukoirien terveysongelmista on jatkunut vilkkaana (ks. esim. <http://www.koiranjalostus.fi/7>). Rotukoirilla esiintyviä kärsimystä aiheuttavia sairauksia on alettu pitää yhä merkittävämpänä eettisenä ongelmana. Neuvonnallisen ja koulutuksellisen ohjauksen lisäksi on ehdotettu myös voimakkaampia ohjauskeinoja, kuten erittäin sairaiden koirarotujen kieltämistä tai roturisteymiä sellaisille roduille, joiden geenipohja on tullut hyvin kapeaksi. (Ks. esim. EHK 2011a; SELL 2011; TS 2011.) Helsingiläinen eläinlääkäriasema on tehnyt päätöksen olla hoitamatta enää Shar Pei -rotuisia koiria rodun lukuisten ja vaikeiden terveysongelmien vuoksi, joihin eläinklinikka haluaa päätöksellään ottaa kantaa (TS 2011). Myös Suomen Eläinlääkäriliitto (2010) on esittänyt selkeiden kannustimien ja sanktioiden käyttöä ohjaamaan kasvattajia ja tuomareita noudattamaan Kennelliiton jalostusstrategiaa.

⁶ Kahdessa edellisessä kappaleessa on käytetty Suomen Kennelliitolta saatua tietomateriaalia "Näyttelyt palvelevat myös jalostusta", "Jalostuksen tavoiteohjelma", "Kennelliitto kouluttaa vuosittain yli 2000 tulevaa koirankasvattajaa" sekä "Koirien jalostusta säätelevät monet ohjeet ja ohjelmat".

Pentutehtailu ja pentujen laiton maahantuonti

Keskustelu pentutehtailusta alkoi vilkastua Suomessakin 2000-luvun puolella. Monissa maissa pentutehtailu on ollut keskeinen eläinsuojelukysymys jo paljon pidempään, jopa vuosikymmeniä (esim. HSUS 2011). Pentutehtailu-sanaa on alettu käyttää ilmiöstä, jossa koiran- tai kissanpentuja tuotetaan suuria määriä liukuhihnamaisesti. Emot joutuvat tuottamaan jälkeläisiä usein, ehkä jopa jokaisen juoksuajan jälkeen, ja ne lopetetaan tai myydään pois halvalla, kun niiden pennuntuottokyky vähenee. Tuotantokustannusten minimoimiseksi eläimiä pidetään yleensä hyvin puutteellisissa olosuhteissa ja niiden eläinlääkinnällinen hoito voi olla riittämätöntä. Pennut voidaan myös erottaa emoistaan hyvin varhain, eivätkä kasvattajat useinkaan huolehdi emojen tai pentujen rokotuksista tai madotuksista. Näin pennut voivat jo myyntihetkellä olla sairaita tai huonokuntoisia. Koirien jalostustausta voi olla epäselvä ja niiden sukusiitosaste saattaa olla korkea, minkä seurauksena pennut voivat kärsiä vakavista perinnöllisistä sairauksista myöhemmin elämässään. (Animalia 2011a; SEY 2011a, 2011b; Suomen Kennelliitto 2006; Yle 2010a.)

Suomessa pentutehtailu ei ole ollut samanlainen ilmiö kuin esimerkiksi USA:ssa, jossa arvellaan olevan tuhansia pentutehtaita (HSUS 2010). Suomeen ei ole kehkeytynyt sellaista kaupallista ketjua koiran- ja kissanpentukaupassa kuin monissa muissa maissa, joissa koiria ja kissoja myydään yleisesti lemmikkieläinkaupoissa. Suomen lemmikkieläinkaupalle on ollut tunnusomaista, että koirat ja kissanpennut ostetaan suoraan kasvattajilta. Rotukoirat ovat tyypillisesti peräisin kasvattajilta, jotka ovat omistautuneet tietynlaiseen jalostustyöhön ja joille pentujen myynti on lähinnä sivutulo. Suomen Kennelliitto rekisteröi pentueita vain tietyin ehdoin. Keskeisimpänä pentutehtailua ehkäisevänä ehtona on, että koiraemolla voi teettää enintään viisi pentuetta sen elinaikana ja että emolle ei saa syntyä uutta pentuetta ennen kuin on kulunut vähintään 10 kuukautta edellisen pentueen syntymästä (Suomen Kennelliitto 2011e). Kennelliitto säätelee koirien kasvattajia myös muun muassa kasvattajasitoumuksen, kasvattajakurssien sekä kennelneuvojen rutiinivierailujen avulla.

Kennelliiton sääntelystä huolimatta Suomessa on tavattu jonkin verran pentutehtailua tai sitä muistuttavaa pentujen tuottamista. Jotkut kasvattajat saattavat tuottaa nartuillaan ns. välipentueita ja rekisteröivät vain osan pentueistaan, ja voivat näin välttää Kennelliiton rekisteröintiehdot (SEY 2011a). Jo muutamalla nartulla kasvattaja voi päästä hyvään taloudelliseen tulokseen. Eläinsuojeluliitto Animalian eläinsuojeluasiantuntijan mukaan yleisintä Suomessa on suhteellisen pienimuotoinen pentutehtailu, jossa kasvattaja tuottaa pentuja 5–10 nartulla jokaisen juoksuajan jälkeen ja hoitaa koiria minimistandardien mukaisesti. Suomessa on kuitenkin jäänyt kiinni myös koirien kasvattajia, jotka ovat tuottaneet pentuja kymmenillä nartuilla huonoissa olosuhteissa.

Suurimmaksi osaksi pentutehtailta peräisin olevat pennut tulevat kuitenkin Suomen lähialueilta. Lemmikkien laitton maahantuonti (ns. pimeät pennut) Itä-Euroopasta ja Venäjältä on yleistynyt merkittävästi. Koiravälittäjä ostaa pentuja halvalla rajantakaisilta pentutehtailta ja kuljettaa ne Suomeen myytäväksi. Viron liityttyä Euroopan unioniin pentujen tuomista Suomeen on ollut entistä vaikeampi säädellä. Suomeen salakuljetetaan pimeitä pentuja arviolta satoja vuodessa. Pimeiden pentujen maahantuojia arvellaan olevan parisen kymmentä. 2000-luvulla tutkintavaiheessa tai syyttäjän käsiteltävänä on ollut useita koiranpentujen salakuljetustapauksia, joissa on ollut kyse sadoista pennuista. Pentujen salakuljetukseen liittyy varsinaisten eläinsuojeluongelmien lisäksi myös suurentunut eläintautiriski. (SEY 2011a; Uotila 2011; YLE 2011a.)

Lemmikkieläinten suosion kasvu on yleistyneen pentutehtailun ja lemmikkien lisääntyneen laittoman maahantuonnin taustalla. Kun suomalaisten rotukoirien hinnat liikkuvat sadoissa ja jopa tuhansissa euroissa, on syntynyt tilaus koiranpentujen pimeille markkinoille. Moni uusi koiran tai kissan ostaja ei useinkaan ole tietoinen, että lemmikkieläin kannattaa ostaa suoraan luotettavalta kasvattajalta. Eläinsuojelujärjestöt, Suomen Kennelliitto ja Suomen Eläinlääkäriliitto ovat järjestäneet pimeitä pentuja ja pentutehtailua koskevia valistuskampanjoita. (SEY 2011a.)

Eläinsuojelujärjestöt arvioivat, että myös kissapuolella on alkanut esiintyä pentutehtailua rotukissojen suosion kasvun myötä. Rotukissojen hinnat liikkuvat samoissa summissa kuin rotukoirienkin, mikä on tarjonnut tilaisuuden myös kissanpentujen tehtailijoille. Lisäksi rotukissan ja maatiaiskissan risteytyspennuista on tullut muodikkaita, ja tämä on tarjonnut markkinaraon pentutehtailijoille. (SEY 2011b.) Eläinsuojeluliitto Animalian eläinsuojeluasiantuntijan mukaan ilmiö on vielä kuitenkin pienimuotoista, ja kasvattajia saattaa Suomessa olla vain muutamia.

Eläinten koulutus

Keskustelu eläinten koulutusmenetelmistä on lisääntynyt selvästi viime vuosina. Lemmikkien suosion kasvu on lisännyt kysyntää erilaisille kouluttajille ja eläinasiantuntijoille. Alalle on näin tullut lukuisia uusia koirakouluja ja muita eläinten kouluttajia. Eläinsuojelu- ja koirajärjestöt ovat nostaneet esiin, että alan kasvu on tuonut mukanaan myös ns. "epäeettisiä koirakouluja". Vaikka osa kouluttajista on asiantuntevia pitkän linjan koiraharrastajia, järjestöjen mukaan mukana on myös kouluttajia, joilla ei ole riittävää asiantuntemusta tehtävään. He voivat myös käyttää koiralle vahingollisia koulutusmenetelmiä, kuten niskasta repimistä, selättämistä tai hapetusta, jossa koira roikotetaan kuristavassa kaulapannassa tai remmin avulla niin, että se ei saa kunnolla hengitettyä. (SEY 2011.)

Viime vuosina eläinkoulutusalan koulutuspohja on kuitenkin alkanut parantua ja alalle on kehkeytymässä sisäistä sääntelyä. Eläinhoitajan ammattitutkintoon liitettiin uutena osaamisalana eläinten kouluttaminen syksyllä 2009, ja ensimmäiset eläinten kouluttajat valmistuivat vuonna 2010. Tutkinnon avulla pyritään kouluttamaan eläinten kouluttajia, jotka muun muassa käyttävät turvallisia koulutusmenetelmiä ja jotka ovat perehtyneitä eläinten terveydenhoitoon ja lajityypilliseen käyttäytymiseen. Lisäksi vuonna 2009 perustettiin Suomen eläinten kouluttajat ry, jonka jäseniä ovat ammatikseen eläimiä kouluttavat henkilöt. Yhdistyksen jäsenet ovat allekirjoittaneet yhdistyksen eläinkoulutusta koskevat eettiset säännöt. (Suomen eläinten kouluttajat 2011a, 2011b, 2011c.)

Myös koirien koulutuksessa käytetyistä välineistä on käyty keskustelua. Huomion kohteena ovat olleet etenkin piikkipannat tai ns. koulutuskaulaimet, sähköpannat sekä sähköaidat. Nykyinen eläinsuojelulaki (12 §) kieltää eläinten hoitoon, käsittelyyn ja kiinniottamiseen tarkoitettujen välineiden ja laitteiden käytön, valmistuksen, maahantuonnin, myynnin ja luovutuksen, mikäli niiden käyttö ilmeisesti aiheuttaa eläimelle tarpeetonta kipua tai tuskaa. Samoin eläinsuojeluasetuksen mukaan pitopaikka ei saa vahingoittaa eläintä eikä vaarantaa sen terveyttä. Seura- ja harrastuseläinten suojelusta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (674/2010) säädetään, että ulkotarhan aidan on oltava eläimelle turvallinen.

Koulutuskaulaimia ei ole eläinsuojelusäädöksissä kuitenkaan yksiselitteisesti kielletty, vaan sallittuna ovat olleet sellaiset koulutuskaulaimet, joiden metallikaaret tai tapit eivät saa olla pidempiä kuin 8 mm kaulaimen nivelen alaosaan mitattuna ja jotka eivät myöskään saa olla teräviä tai pistäviä sekä kääntyä painamaan koiran kaulaa kärjillään koiran vetäessä (SEY 2011d). Myöskään sähköpantaa tai -aitaa ei ole

säädetty ehdottoman kielletyksi välineeksi tai laitteeksi. Evira (2011e) on koirien koulutusvälineitä koskevassa lausunnossaan todennut, että sähköpantaa ja -aitaa ei saa käyttää siten, että eläimelle aiheutetaan tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa. Eviran mukaan ainakin osa sähköpannoista on sellaisia, että ne voivat aiheuttaa tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa. Evira toteaa, että viime kädessä ratkaisun sähköpantaa tai -aidan käytön sallittavuudesta tekee kuitenkin tuomioistuin. Evira on esittänyt maa- ja metsätalousministeriölle, että sähköpanta säädettäisiin kielletyksi välineeksi eläinsuojelullisista syistä ja että sähköaitojen käytöstä annettaisiin nykyistä tarkemmat säädökset.

Aggressiiviset koirat

Koirien lisääntynyt määrä kaupungeissa on nostattanut keskustelua ihmisten tai toisten koirien kimppuun hyökkävistä koirista. Aggressiiviset koirat ovat olleet vilkkaan nettikeskustelun aiheena, ja vakavat tapaukset ovat nousseet säännöllisesti lehtien otsikoihin (ks. esim. <http://koirauutiset.blogspot.com/search/label/hy%C3%B6kk%C3%A4%C3%A4v%C3%A4t%20koirat>).

Tapaukset ovat saattaneet johtaa hyökkäyksen uhriksi joutuneen ihmisen tai koiran vahingoittumiseen, joskus jopa koiran kuolemaan. Vapaaksi päästetyt koirat eivät aina ole ulkoiluttajan hallinnassa, ja uhkaavasti käyttäytyvät koirat aiheuttavat pelkoa niin koirien ulkoiluttajissa kuin muissakin kaupungilla liikkuvissa ihmisissä. (HESY 2011b.)

Tapauksen taustalla nähdään olevan omistajien taitamattomuus ja osaamaton koiran käsittely. Lisäksi ns. taistelukoiria hankitaan statussyistä. Taitamaton koirien käsittely ja alistavat koulutusmenetelmät voivat tehdä koirista hyvinkin aggressiivisia ja lisätä niiden häiriökäyttäytymistä. (HESY 2011b.) Monissa maissa on kielletty vaarallisina pidettyjä koirarotuja. Pohjoismaista Norjassa ja Tanskassa on kielletty joitain aggressiivisina pidettyjä koirarotuja, ja myös Ruotsissa on keskusteltu joidenkin koirarotujen kieltämisestä (Evira 2011a; YLE 2010b). Saksassa taas on käytössä koira-ajokortti tietyn rotuisille koirille (HESY 2011b).

Eläinlääketieteen kehittyminen lemmikkieläinten hoidossa

Lemmikkieläinten eläinlääketieteelliset hoidot ovat edenneet pitkin harppauksin viime vuosien aikana. Seura- ja harrastuseläimille suunnatut eläinlääketieteelliset palvelut ovat alkaneet muistuttaa enenevästi ihmislääketiedettä, jossa voidaan toteuttaa hyvinkin pitkälle vietyjä hoitoja. Entistä vaikeammin sairastuneet tai vammautuneet eläimet saadaan kehittyneen eläinlääketieteen avulla pysymään hengissä. Samalla lemmikkieläinten tunnearvo on noussut niin korkealle, että ihmiset ovat valmiita laittamaan suuriakin summia rahaa lemmikkieläimensä hoitamiseksi ja sen elämän pidentämiseksi. Eläinlääkäriasemien toiminta on muuntunut enenevästi kuluttajille suunnattujen palveluiden tuottamiseksi, ei pelkästään vain eläinten hoitamiseksi. Osaamisen kehittyminen on mahdollistanut yhä pidemmälle vietyjen palveluiden tarjoamisen eläinten omistajille, jolloin uhkana on, että eläinten elämää pidennetään omistajan toiveiden pohjalta ennemmin kuin eläimen aidon edun näkökulmasta. (Ks. Vainio 2006.)

Lemmikkieläinten elämän pidentäminen pitkälle vietyjen hoitojen avulla on nostattanut keskustelua eläinlääketieteellisen hoidon eettisistä rajoista. Esimerkiksi niin eläinlääkäreiden kuin eläinten omistajienkin asenteet eläinten lääkitsemistä kohtaan ovat muuttuneet, ja eläinten kipujen lieventäminen kipulääkkein on yleistynyt (EHK 2011a). Samoin eläinten syöpähoidot ovat lisääntyneet. Syöpähoidot voivat olla eläimelle hyvinkin raskaita, joten syöpähoidon aloittaminen vaatii eettistä pohdintaa siitä, pyritäänkö aidosti lisäämään eläimen elinaikaa sen oman edun näkökulmasta, vai onko kyseessä ennemminkin omistajan haluttomuus kohdata eläimestä luopuminen. Eläinlääketieteen kehityksen myötä eläimille on

tullut myös mahdolliseksi jatkaa elämäänsä esimerkiksi kolmiraajaisena, hampaattomana, jatkuvan hoitolääkityksen avulla ja jopa pyörätuolissa. Tällaiset hoitokeinot ovat nostattaneet pohdintaa siitä, missä kulkee se raja, jolloin eläimen elämänlaatua ei voi pitää enää riittävän hyvänä eikä eläimen elämää enää elämisen arvoisena. Hoitopäätökset vaativat eettistä pohdintaa siitä, voiko eläin hoitojen jälkeenkin suoriutua itsenäisesti arjesta ja toteuttaa lajityypillistä käyttäytymistään ilman suurta kärsimystä. (Ks. Vainio 2006.)

Lemmikkieläinten pito kaupungeissa

Lemmikkieläinten pidosta on tullut entistä kaupungistuneempi ilmiö: yhtäältä yksilöllistynyt urbaani elämä toimii maaperänä lemmikkien suosion kasvulle, kuten edellisessä osiossa todettiin, ja toisaalta jo agraariyhteiskunnassa suosiossa olleet kissat ja koirat ovat muuttaneet ihmisten mukana kaupunkiin (ks. Koski & Bäcklund 2011). Lemmikkieläinten pidon kaupungistuessa samalla eläinsuojeluongelmat ovat muuntuneet. Kaupunkiasumisessa lemmikkien pitoa määrittää vähäisempi sosiaalinen kontrolli kuin perinteisessä maaseutuelämässä, kun naapuruussuhteet ja kyläilykulttuuri ovat heikentyneet. Samalla lemmikkieläimiä saatetaan hankkia aikaisempaa harkitsemattomammin, kun eläimiä voi ostaa helposti kaupasta ja niiden ylläpito on edullista. Myyjät eivät välttämättä selvitä lainkaan, millaiseen kotiin ovat eläintä myymässä ja millainen uuden omistajan tietotaso eläimestä on. Samalla osana estetisoituvaa urbaania kulttuuria tyyllittely eläinten avulla on lisääntynyt: esimerkiksi eläinten turkkia voidaan värjätä tai eläintä voidaan pukea erilaisiin asusteisiin muoti- ja tyyliperustein. Toisaalta Suomessa ei ole ilmaantunut sellaisia urbaaneja lemmikkieläinten pito- ja hoitomuotoja, jotka ovat yleistyneet muissa kaupungistuneissa yhteiskunnissa. Esimerkiksi eläinsuojelusäädöksissämme on kielletty koirien äänijänteiden katkaisu ja kissojen kynsien poisto, kun taas joissain maissa lemmikeiltä voidaan katkaista äänijänteet tai poistaa kynsiä, jotta ne soveltuisivat paremmin kaupunkimaiseen elämänmuotoon.

Etenkin koirien lisääntynyt pito kaupungeissa on tuottanut uudenlaisia hyvinvointihaasteita. Koiria pidetään enenevästi kaupunkiasunnoissa, joissa niiden ulkoilumahdollisuudet ovat vähäisemmät kuin maaseudulla. Pohdintaa on herättänyt muun muassa, kuinka suuret ja aktiiviset koirat soveltuvat kaupunkiasuntoihin ja kuinka monta koira voi yhdessä asunnossa pitää. Kiireinen urbaani elämänrytmi merkitsee myös, että koiria pidetään enenevästi pidempiä aikoja yksin asunnossa. Tähän ilmiöön liittyy koirien lisääntynyt laiton sulkeminen häkkeihin kaupunkiasunnoissa: koiria on alettu pitää kuljetus- tai näyttelyhäkeissä omistajan poissa ollessa, jotteivät ne muun muassa tuhoaisi yksin ollessaan kodin irtaimistoa (SEY 2011e). Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liiton arvion mukaan laiton häkkiin sulkeminen koskee tuhansia koiria Suomessa (ibid.).

Erikoiset eläinlajit

Samalla kun lemmikkiala on kasvanut, myös lemmikkien laji- ja rotukirjo ovat lisääntyneet. Kun Suomen rajat aukenivat Euroopan unioniin liittymisen jälkeen, monet eläinten tuontirajoitukset poistuivat, minkä seurauksena erilaisia eläinlajeja ja -rotuja on tuotu enenevästi Suomeen. Myös lisääntynyt varallisuus, matkailu ja kansainvälisten muoti-ilmiöiden seuraaminen ovat kasvattaneet erikoisuuksien kysyntää. (Esim. Turunen 2011.) Tämä on nostattanut kysymyksen siitä, mitä lajeja ylipäätään on hyväksyttävää pitää lemmikkieläiminä. Esimerkiksi Suomeen tuodaan luonnosta pyydettyjä terraarioeläimiä (HESY 2010). SEY:n Eettisen eläinkaupan sertifikaatti -projektissa on pyritty luomaan eläinkaupan alalle vapaaehtoinen valvontajärjestelmä. Pyrkimyksenä on, että sertifioidussa liikkeessä myynnissä olevat eläimet hankitaan eettisesti kestäväällä tavalla. (SEY 2011f.)

5. Eläintarhat, eläinnäyttelyt ja sirkukset

Eläintarhojen ja sirkusten merkitys ihmisten eläinasenteiden muokkaajana on huomattava, sillä ne tavoittavat suuren yleisömäärän vuosittain. Esimerkiksi Korkeasaarella käy noin puoli miljoonaa, Särkänniemen delfinaariossa noin 270 000 ja Sirkus Finlandiassa noin 200 000 katsojaa vuodessa (Korkeasaari 2010; MTV3 2010b; Sirkuksen tiedotuskeskus 2011c). Itse eläinten lukumäärät eivät ole kuitenkaan korkeita: maamme eläintarhoissa on arviolta noin parisen tuhatta, korkeintaan muutama tuhat luonnonvaraista eläintä sekä arviolta muutama tuhat kalaa.

Eläintarhalla tarkoitetaan nykyisessä eläinsuojelulaissa sellaista pysyvää laitosta, jossa pidetään yleisölle näytteillä pääasiassa luonnonvaraisiin eläinlajeihin kuuluvia eläimiä. Nykyisessä laissa on linjattu, että luonnonvaraisia eläimiä ei tule pitää näytteillä pelkästään viihde- ja elämystarjontasyistä, vaan eläintarhoille on asetettu myös velvoite edistää luonnonvaraisen eläimistön suojelua ja biologisen monimuotoisuuden säilymistä muun muassa tiedottamisen, koulutuksen ja tutkimuksen keinoin. Eläimiä saa pitää näytteillä eläintarhassa, kuin myös pysyvässä ja kiertävässä eläinnäyttelyssä sekä sirkuksessa, ainoastaan aluehallintoviraston luvalla.

Nykyisin eläintarhoja on Suomessa Eviran arvion mukaan kymmenkunta (Evara 2010f). Eläintarhasektorilla muutokset ovat olleet verrattain vähäisiä. Suomessa on jo pitkään toiminut kolme suurinta eläintarhaa: Korkeasaari (perustettu vuonna 1889), Ähtärin eläinpuisto (perustettu vuonna 1973) ja RanuaZoo (perustettu vuonna 1983). Nämä eläintarhat ovat mukana EAZA:n (European Association of Zoos and Aquaria) jäsentarhojen järjestelmässä, jossa eläinten hankinta tapahtuu vaihtokauppana jäsentarhojen välillä. Nykyisin eläintarhat pyydystävät eläimiä luonnosta hyvin harvoin. Joskus harvinaisten eläinten lisääntymisohjelmiin otetaan eläimiä luonnosta. Lisäksi eläintarhoihin saatetaan ottaa loukkaantuneina tai salakauppiailta takavarikoituja luonnoneläimiä.

Korkeasaaren eläintarha on Suomen vanhin ja suurin eläintarha. Eläintarhassa on kotimaisista eläintarhoista laajin luonnonvaraisten eläinten lajivalikoima, ja eläimiä on runsaiten eri maanosista. Korkeasaarella on noin 170 eläinlajia ja 800 eläinyksilöä (Rudbäck 2008). Korkeasaari on profiloitunut Suomen eläintarhoista vahvimmin luonnon monimuotoisuuden suojelemiseen ja ympäristökasvatukseen. Sen lajeista noin kolmannes on uhanalaisia. Korkeasaari osallistuu eurooppalaisten eläintarhojen yhteisiin suojeluohjelmiin, ja joitain eläintarhassa kasvatettuja eläimiä on palautettu myös luontoon.

Etelä-Pohjanmaalla sijaitseva Ähtärin Eläinpuisto on profiloitunut kotimaisiin sekä pohjoisen havumetsävyöhykkeen lajeihin. Eläintarhassa on yli 300 eläintä, jotka edustavat noin 65 lajia. Ähtärin Eläinpuisto on myös mukana joissain suojeluohjelmissa, muun muassa maailmanlaajuisessa lumileopardien suojelussa. Etelä-Lapissa sijaitsevassa RanuaZoo-eläinpuistossa on noin 50 villieläinlajia ja 200 eläinyksilöä.⁷ Jääkarhujen pito RanuaZoossa on ollut näkyvin eläintarhaa koskeva eläinsuojelukeskustelu. Eläintarhaan tuotiin urospuolinen jääkarhu vuonna 1991, ja jääkarhukantaa lisättiin kahdella naaraalla vuonna 2006, mutta jääkarhujen lisääntyminen ei tarhassa ole vielä onnistunut (MTV3 2010a).

⁷ Kolmessa edellisessä kappaleessa lähteinä on käytetty eläintarhojen internet-sivuja: <http://www.korkeasaari.fi>, <http://www.ahtarinelainpuisto.fi>, <http://www.ahtari.fi/Default.aspx?id=498616>, <http://www.ranuazoo.com>.

Pienempiä eläintarhoja ovat muun muassa Turun seudulla sijaitseva Zoolandia, kotimaisiin petoeläimiin keskittynyt Kuusamon suurpetokeskus, Pohjois-Pohjanmaalla sijaitseva Kukka- ja eläinpuisto Escorial sekä matelijoihin keskittynyt helsinkiläinen Tropicario⁸.

Erilaiset akvaariotalot kuuluvat myös eläintarhan määritelmään nykyisessä eläinsuojelulaissa. Näkyvin kysymys on eittämättä ollut Särkänniemen elämyspuiston delfinaario. Delfinaario avattiin vuonna 1985, jolloin sinne tuotiin viisi luonnosta pyydettyä pullonokkadelfiiniä. Nykyisin delfinaariossa on alkuperäisiä delfiinejä kolme sekä kaksi delfinaariossa syntynyttä delfiiniä. Esityksiä delfiinit antavat lähes päivittäin. Delfinaario joutui 1990-luvulla eläinsuojelujärjestöjen kampanjoinnin kohteeksi. Kahden alkuperäisen delfiinin sekä delfinaariossa syntyneiden poikasten kuolemat herättivät kriittistä huomiota. Särkänniemellä vuosien mittaan syntyneistä poikasista on kuollut toistakymmentä. Delfinaariosta käydyssä keskustelussa kritisoitiin virikkeettömien betonialtaiden soveltuvuutta älykkäille eläimille. Särkänniemen delfiinien ikääntyminen herättää kysymyksiä delfinaarion jatkosta. Delfiinien maahantuonti on ollut kiellettyä vuodesta 1998 maa- ja metsätalousministeriön päätöksellä. Alkuperäiset delfiinit ovat vähän yli 30-vuotiaita. Maailmalla delfinaarioissa osa delfiineistä on elänyt yli 40-vuotiaiksi. (HS 2007a, 2010a; MTV3 2010b, Valaiden puolesta (ei päivystä), <http://www.sarkanniemi.fi>.)

Suomeen on avattu kaksi uutta akvaariotaloa 2000-luvun puolella. Kotkan Maretarium avattiin vuonna 2002 ja se keskittyy kotimaisten kalalajien esittelyyn. Maretarium on profiloitunut tiedotus- ja tutkimustyöhön. Akvaariotalo avattiin Kotkan kaupungin, Helsingin yliopiston ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen yhteistyön tuloksena. Helsingissä sijaitseva SeaLife avattiin niin ikään vuonna 2002, ja se toimii Linnanmäen huvipuiston yhteydessä. Akvaariotalon omistaa Linnanmäkeä pyörittävä Lasten päivän säätiö yhdessä brittiläisen Merlin Entertainments Groupin kanssa. Merlin Entertainments -yhtiön Sea Life -ketjuun kuuluu noin 35 keskusta eri puolilla maailmaa. Sea Life -akvaariotalossa on runsaasti eri kalalajeja, kuten haikaloja, rauskuja ja piraijoja, sekä näiden lisäksi myös muita vesistöeläimiä, kuten rapuja, matelijoita ja sammakkoeläimiä.⁹

Pysyvällä eläinnäyttelyllä tarkoitetaan nykyisen eläinsuojelulain mukaan pysyvää laitosta, jossa pidetään yleisölle näytteillä yksinomaan tai pääasiassa muita kuin luonnonvaraisiin eläinlajeihin kuuluvia eläimiä tai jossa näytteillä pidettävä luonnonvaraisten eläinten tai eläinlajien määrä on vähäinen. Käytännössä kyseessä on eri puolella Suomessa sijaitsevat kotieläinpihat. Eläinnäyttelyitä – sekä pysyviä että kiertäviä – on Suomessa Eviran tietojen mukaan noin 60, joista suurin osa on melko pieniä kotieläinpihoja (Evira 2010f).

Suomessa ei ole juurikaan enää *kiertäviä eläinnäyttelyitä*. Joitain käärmenäyttely-yrityksiä on vielä maassamme, esimerkiksi Tropical Zoo (<http://www.tropicalzoo.fi>). Yleisön kiinnostus kiertäviin eläinnäyttelyihin näyttää vähentyneen, kun matelijat ja muut terraarioeläimet lemmikkeinä ovat lisääntyneet. Ehkä vahvimmin muutosta asenneilmastossa ilmentää Suomen Tivolin luopuminen eläimistään vuonna 2009.

⁸ <http://www.zoolandia.fi>, <http://www.kuusamon-suurpetokeskus.fi>, <http://www.kukka-jaelainpuistoescorial.fi>, <http://www.tropicario.com>.

⁹ <http://www.maretarium.fi>, <http://www.visitsealife.com/Helsinki>, <http://www.visitsealife.com/>, <http://www.taloussanommat.fi/arkisto/2002/04/26/merimaailma-on-linnanmaen-miljoonainvestointi/200221755/12>.

Eläinten merkitys myös *sirkustoiminnassa* on vähentynyt. Sirkuksen historiassa eläinnumeroilla on ollut keskeinen rooli, mutta eläinten merkitys alkoi alalla heiketä jo 1970-luvulla, jolloin perinteistä sirkusta alkoi syrjäyttää uusi sirkus ja sittemmin nykysirkus. Viime vuosikymmeninä sirkuksen suosio niin harrastuksena kuin esitysmuotona on kasvanut voimakkaasti Suomessa, mutta eläimet eivät ole lainkaan mukana uudessa kasvavassa nykysirkuksessa. Sirkuksen tiedotuskeskuksen mukaan nykysirkuksia on Suomessa lähes parikymmentä, kun taas perinteisiä sirkuksia on muutama. (HS 2007b; Sirkuksen Tiedotuskeskus 2011a, 2011b.) Eläimiä on tiedotuskeskuksen tietojen mukaan ainakin kolmessa sirkuksessa – Sirkus Finlandiassa, Sirkus Calibassa ja Sirkus Florentinossa. Eläinnäytöksissä on mukana muun muassa hevosia, koiria ja kissoja.

Vuonna 1996 asetettiin maa- ja metsätalousministeriön päätöksellä rajoituksia sille, mitä eläimiä saa käyttää sirkuksissa. Päätöksellä kiellettiin apinoiden, petoeläinten, luonnonvaraisten märehelijöiden, kavieläinten, pussieläimien, hylje-eläinten, norsujen, sarvikuonojen, virtahepojen, petolintujen, strutsilintujen sekä krokotiilieläinten käyttö sirkuksissa. Sen sijaan päätöksellä sallittiin koirien, kotikissojen, ponien sekä kesyhevosten ja -aasien käyttö sirkuksissa. Tämän lisäksi sallittiin merileijonien sirkuskäyttö ainoana luonnonvaraisina eläiminä. Merileijonat ovat kuuluneet Sirkus Finlandian ohjelmistoon. Sirkus Finlandian edustajan mukaan sirkus ei itse omista merileijonia, vaan palkkaa kaudeksi kerrallaan esiintyjä, joiden näytöksiin eläimet voivat kuulua. Merileijonat eivät näin ollen kuulu ohjelmistoon joka vuosi, vaan sirkusnumerot päätetään aina esityskaudeksi kerrallaan.

6. Löytöeläintoiminta ja luonnonvaraiset eläimet

Nykyisen lainsäädännön mukaan kunnan on huolehdittava alueellaan irrallaan tavattujen ja talteenotettujen lemmikkieläinten tilapäisen hoidon järjestämisestä. Talteenotettua eläintä on säilytettävä vähintään 15 päivän ajan, minkä jälkeen kunnalla on oikeus luovuttaa tai lopettaa eläin. Löytöeläintaloihin päätyneitä karanneita lemmikkejä lopetetaan määräajan umpeuduttua kuitenkin vähän. (EHK 2011a.)

Löytöeläinlaitoloita on Eviran tilastojen mukaan lähemmäs 200. SEY:n arvion mukaan löytöeläintaloihin päätyy nykyisin vuodessa noin 9000 kissaa ja saman verran koiria vuodessa. Koirista suurin osa haetaan koteihinsa ja loput saadaan usein sijoitettua uusiin koteihin. Sen sijaan kissoista alkuperäiseen kotiin päätyy vain noin 10 prosenttia, eikä niiden uudelleen sijoittaminen suju kovinkaan helposti. Kissat yleensä jäävät asumaan löytöeläinkoteihin loppuelämäkseen. (EHK 2011a.)

Loukkaantuneiden luonnonvaraisten eläinten hoidon järjestämistä ei ole laissa säädetty minkään erillisen tahon tehtäväksi tai vastuulle. Loukkaantuneita luonnonvaraisia eläimiä hoidetaan nykyisin Suomessa ainakin Korkeasaaren eläintarhassa, Ranuan ja Ähtärin eläinpuistoissa sekä Pyhtään ja Heinolan lintutaloissa. (EHK 2011a.) Eläinsuojelujärjestöjen mukaan luonnonvaraisten loukkaantuneiden eläinten hoitopaikat ovat Suomessa riittämättömät ja niitä pyritetään suureksi osaksi vapaaehtoisvoimin. Järjestöt ovatkin vaatineet vahingoittuneiden luonnonvaraisten eläinten hoitolaverkoston kehittämistä valtion varoin. (SEY 2008.)

7. Kansalaisyhteiskunta, kansalaisten asenteet ja kulutuskäyttäytyminen

7.1 Kansalaistoiminnan ja keskusteluympäristöjen muutos

Avaintrendejä:

- Uuden eläinoikeusliikkeen nousu
- Elämäntapavalintojen politisoituminen
- Laittoman suoran toiminnan rantautuminen Suomeen (mm. turkistarhaiskut)
- Eläinoikeustoimijoiden tuottamien videokuvien aiheuttamat mediakohut
- Yleisen keskustelun vilkastuminen eläinten asemasta
- Vakiintuneiden eläinsuojelujärjestöjen resurssien, näkyvyyden ja poliittisen painoarvon kasvu

Parin viime vuosikymmenen aikana kansalaiskeskustelu ja -toiminta eläinkysymyksissä ovat vilkastuneet. Yhteiskunnallinen huomio eläinten asemaan on aivan eri luokkaa kuin 1990-luvun alussa. Eläinjärjestökenttä joutui muutoksen kouriin 1990-luvun puolivälissä, kun Suomessakin nousi uudenlainen eläinoikeusliike, joka poikkesi vakiintuneesta eläinsuojeluliikkeestä niin filosofialtaan kuin toimintatavoiltaan. Eläinoikeusajattelussa kyseenalaistetaan eläinten hyödyntäminen itsessään ja nostetaan eläinten alisteinen asema kritiikin kohteeksi, kun taas perinteisessä eläinsuojeluliikkeessä keskitytään eläinten hyvinvoinnin edistämiseen vallitsevissa eläinten hyödyntämismuodoissa. Uuden eläinoikeusliikkeen näkyvät tempaukset, mielenosoitukset ja muu toiminta nostattivat eläinoikeuskeskustelua myös valtamediassa. (Esim. Juppi 2004.) Nykyisin eläinoikeusliikettä järjestökentällä edustavat vuonna 1995 perustettu Oikeutta Eläimille -yhdistys sekä vuonna 2006 perustettu Eläinoikeusyhdistys Fauna ry, jotka ovat molemmat pieniä, vapaaehtoistoimintaan pohjautuvia ruohonjuuritason järjestöjä (<http://www.oikeuttaelaimille.net>; <http://www.fauna.fi>).

Uuden eläinoikeusliikkeen myötä rantautui Suomeen myös laitton suora toiminta, jota on tehty pääosin Eläinten Vapautusrintaman (EVR) nimissä. Ensimmäiset turkistarhaiskut tehtiin keväällä 1995, ja tämän jälkeen on ollut useita iskuja, joissa on päästetty vapaaksi satoja tai joskus tuhansia turkiseläimiä. Laitton suora toiminta oli näkyvintä 1990-luvun loppupuolella. (Juppi 2004.) Viimeisin suuri turkistarhaisku on tehty tekijän oman mediaseurannan mukaan vuonna 2007. Eittämättä laitton suora toiminta sekä uuden eläinoikeusliikkeen radikaalit toimintatavat tuottivat eläinoikeusliikkeelle runsaasti mediahuomiota verrattuna sen pieneen kokoon. Onkin arvioitu, että ilman uuden eläinoikeusliikehdinnän saamaa suurta mediahuomiota turkiskysymys ei olisi politisoitunut niin voimakkaasti. Toisaalta mediahuomio uutta liikettä kohtaan oli kielteistä ja leimaavaa, mikä heikensi liikkeen sanoman omaksumista suuressa yleisössä. (Ibid.)

2000-luvun loppupuolella eläinoikeusliikkeen suhde mediaan näyttää kuitenkin muuttuneen merkittävästi, kun eläinoikeustoimijoiden eläintuotantotiloilla salakuvaamat videomateriaalit levisivät valtamediaan. Mediakohuja on ollut yhteensä neljä: marraskuussa 2007 julkaistiin videomateriaalia 60 suomalaisella sikatilalta ja 41 siipikarjatilalta (<http://www.oikeuttaelaimille.net/ttnet/>), joulukuussa 2009 30 sikatilalta (<http://www.sikatehtaat.fi/>), helmikuussa 2010 30 turkistarhalta sekä helmikuussa 2011 83 turkistarhalta (<http://www.tarhauskielto.fi/>). Videot saivat runsaasti huomiota television ajankohtaisohjelmissa, pääuutisissa sekä suurissa päivälehdissä. Mediakohuja koskeneessa tutkimuksessa (Lundbom 2009) on arvioitu, että nyt eläinoikeustoimijat näyttäytyivät aikaisempaa uskottavammilta ja vakavasti otettavammilta lähteiltä.

Suomalaiseen mediajulkisuuteen ei ole koskaan aikaisemmin tullut näin mittavaa kuvamateriaalia suomalaisten eläinten tuotanto-olosuhteista, eikä näin kielteisessä valossa. Yhtäältä videoista käydyssä keskustelussa arvioitiin, että katsojia järkytti jo pelkästään lain sallimien tuotanto-olojen näkeminen, sillä ihmiset ovat tulleet entistä vieraantuneemmiksi eläintuotannon arkipäivästä. Toisaalta kuvissa paljastui myös eläinten kohtelua, joka ei ole eläinsuojelulainsäädännön mukaista, kuten likaisuutta, puutteita virikemateriaalin tarjoamisessa sekä hoitamattomia sairauksia ja vammoja, mikä nostatti kysymyksen, kuinka hyvin suomalaiset tilat täyttävät lainsäädännön vähimmäisvaatimukset. Evira teki tarkastukset kuvatuille tiloille, ja totesi eläinsuojelulain vastaista toimintaa noin 16–50 prosentilla tarkastetuista tiloista vuosina 2007–2010 (Evira 2007, 2009; Yle 2010c). Alhaiset laiminlyöntiprosentit herättivät keskustelua yhtäältä eläinsuojelusäädösten riittävydestä ja toisaalta eläinsuojeluvalvonnan tehokkuudesta. Samanaikaisesti myös eläinoikeusaktivistien toimintaa kyseenalaistettiin. Arvelua herätti, kuinka kuvaajat olivat valikoineet kuvauskohteensa ja kuinka objektiivista kuvaa he lopulta välittivät eläintiloilta. Toisaalta suhtauduttiin kriittisesti siihen, että kuvaajat eivät ilmiäntaneet heti niitä tiloja, joissa havaittiin selkeitä eläinsuojeluongelmia, tai että kuvaajat olivat menneet luvatta tuottajien kotirauhan piiriin. Videoiden merkitystä suomalaiseen asenneilmastoon ei ole kuitenkaan vielä tutkittu, joten toistaiseksi on arvailujen varassa, kuinka videoista käyty mediakeskustelu on vaikuttanut yleiseen mielipiteeseen eläinten asemasta¹⁰.

Sidosryhmähaastatteluissa kuitenkin arvioitiin, että salakuvatut videot ovat vauhdittaneet muutoksia niin viranomaispuolella kuin elinkeinossakin. Eläinsuojeluvalvontajärjestelmää on uudistettu ja tehostettu (ks. osio 9.2). Lisäksi sikavideokohun seurauksena elinkeino uudisti sikojen hyvinvoinnin valvontajärjestelmänsä sekä järjesti mittavat koulutukset niin terveydenhuoltoeläinlääkäreille kuin sikatuottajille (ks. osio 10.).

Kun yleinen kiinnostus eläinten hyvinvointia ja oikeuksia kohtaan on noussut, vakiintuneiden eläinsuojelujärjestöjen toimintaresurssit ovat lisääntyneet verrattuna parinkymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen. Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitolla ja Eläinsuojeluliitto Animalialla on enemmän henkilökuntaa sekä varaa näyttävämpiin kampanjoihin, ja toiminnasta on tullut ammattimaisempaa. Samalla kun eläinasiat on alettu ottaa yhteiskunnassa vakavammin, järjestöjen painoarvo on lisääntynyt. Media ja päätöksentekijät ovat olleet entistä kiinnostuneempia järjestöjen näkemyksistä, ja järjestöt ovat olleet vahvemmin mukana poliittisessa päätöksenteossa. (Aarnipuu 2011; Nieminen 2001; SEY:n ja Animalian sidosryhmähaastattelut.)

¹⁰ Tämä kappale perustuu tekijän omaan mediaseurantaan sekä Lundbomin (2009) analyysiin vuoden 2007 videokohusta.

Eläinten hyvinvointi mediakeskustelussa

Mediakeskustelu kaiken kaikkiaan eläinten asemasta on vilkastunut Suomessa. Eläinoikeusliikkeen lisäksi erilaiset ruokaskandaalit ja mediakohut eläimistä ihmisiin tarttuvista taudeista (mm. BSE ja lintuinfluenssa) ovat herättäneet suuren yleisön kiinnostusta eläintuotantoon. Ruokaskandaaleista käydyssä keskustelussa teollinen eläintuotanto on liitetty enenevästi uudenlaisiin terveysriskeihin (ks. esim. Mononen & Silvasti toim. 2006). Vielä 1990-luvulla keskustelu ns. tehotuotannosta tuntui koskettavan lähinnä muuta maailmaa, mutta viime vuosina kysymys kotimaisen eläintuotannon teollistumisesta on noussut vahvemmin pintaan suomalaisessa keskustelussa. Kansainvälisesti katsoen Suomi on pysynyt varsin puhtaana maana eläintautien osalta, mutta 2000-luvun puolella julkiseen kuvaan suomalaisen tuotannon riskittömyydestä on tullut kuitenkin joitain säröjä (ks. Massa & Paloniemi toim. 2002). Suomessa todettiin yksi BSE-tapaus (ns. hullun lehmän tautiin sairastunut nauta) vuonna 2001 (ibid.). Lisäksi salmonellaepidemia levisi suomalaisiin sikaloihin ja kanaloihin vuonna 2009, mikä johti kymmenien tuhansien eläinten lopettamiseen (esim. HS 2009; Ilta-Sanomat 2009). Eläintuotanto on saanut huomiota myös ympäristönäkökulmasta. Viime vuosina on etenkin kiinnitetty huomiota eläintuotteiden korkeaan hiilijalanjälkeen. Näkyvin keskustelu tästä teemasta käytiin kasvisruokapäivän aloittamisesta Helsingin kouluissa keväällä 2010 (esim. HS 2010b). Viime vuosina mediassa on raportoitu säännöllisesti myös eläintuotannon rakennemuutoksesta. Tilamäärien vähenemisestä sekä uusista suurtiloista on aika-ajoin uutisjuttuja. Tämä on saattanut osaltaan herättää suomalaisia huomaamaan, kuinka suurtuotanto on rantautunut Suomeenkin.

7.2 Suomalaisten eläinsuojeluasenteet ja kulutuskäyttäytyminen

Avaintrendejä:

- Kuluttajien etääntyminen eläintuotannosta, tuotannon ja kulutuksen välisen kuilun kasvu sekä eläintuotannon rakennemuutos ovat muuntaneet suomalaisten luottamusympäristöä suhteessa tuotantoeläinten hyvinvointiin
- Suomalaisten luottamus laajaperäiseen eläintuotantoon on pysynyt korkealla, mutta luottamus intensiiviseen sika- ja siipikarjatuotantoon on heikentynyt
- Kiinnostus tuotteiden alkuperään ja eettiseen laatuun on voimistunut, mutta eläinten hyvinvoinnin merkitys näkyy vielä heikohkosti varsinaisessa kulutuskäyttäytymisessä
- Osalle kuluttajista ruoankulutuksesta on tullut poliittinen kysymys
 - kasvisruoan, luomutuotteiden ja muiden vaihtoehtoisten elintarvikkeiden suosion kasvu

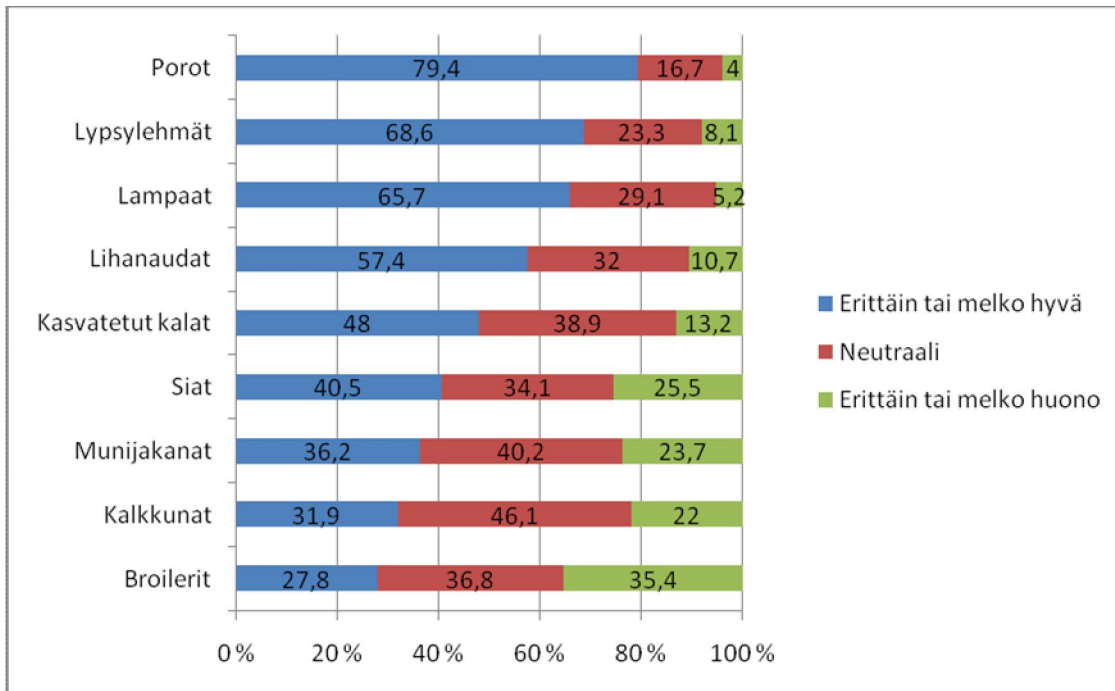
Suomalaisten eläinsuojeluasenteista on saatavilla vähänlaisesti tutkimustietoa, joka pohjautuisi riittävän suurella otannalla tehtyyn kyselyaineistoon. Aikasarjatietoja asenteiden muutoksista ei ole saatavilla. Olemassa olevan tutkimustiedon pohjalta ei ole mahdollista luoda luotettavaa kuvaa suomalaisten suhtautumistavoista moniin eläinten käyttö-, pito- ja hoitomuotoihin, kuten hevosurheiluun, turkistarhaukseen ja lemmikkieläinten pitoon. Ainoastaan elintarviketuotantoon käytettyjen tuotantoeläinten hyvinvoinnista on tehty useampia kyselyitä riittävän laajalla aineistolla (Euroopan komissio 2005 & 2007; Pohjalainen 2003; Kupsala ym. 2011). Näin ollen tässä osiossa keskitytään suomalaisten käsityksiin tuotantoeläinten hyvinvoinnista.

Suomalaisten kuluttajien suhdetta eläintuotantoon on perinteisesti jäsentänyt tiivis kontaktipinta eläintuotantoon sekä problematisoimaton käsitys eläinten hyvinvoinnista. Eläinten kasvatusta on ollut tuttua omakohtaisten kokemusten kautta, sillä Suomi on kaupungistunut myöhään verrattuna muihin Euroopan maihin. Tämä tilanne on alkanut muuttua etenevän kaupungistumisen sekä eläintuotannon rakennemuutoksen myötä. Eläintuotanto on muuttunut ja teknologisoitunut niin nopeasti parin viime vuosikymmenen aikana, että yhä pienemmällä osalla kuluttajista on enää selkeää käsitystä eläinten pidon ja hoidon nykykäytännöistä. Samalla kaupungistumisen seurauksena tuotantoeläinten kasvatusta on yhä harvemmalle kuluttajalle näkyvä osa arkipäivää. Suomalaiset tuntuvat ammentavan käsityksiään eläintuotannosta henkilökohtaisista kokemuksistaan perinteisillä eläintiloilla, joissa eläinmäärät olivat pienempiä ja eläinten ulkoilu oli tyypillistä. (Ks. Jokinen ym. 2010.)

Aikaisemmin Suomessa kysymys ns. "tehotuotannosta" pystyttiin helpommin ulkoistamaan muuhun maailmaan, kun kotieläintilat olivat vielä pieniä verrattuna muihin teollisuusmaihin. Nyt kun Suomessakin alkaa olla pitkälle erikoistuneita satojen lehmien robottinavetoita, tuhansien sikojen sikaloita ja kymmenien tuhansien lintujen siipikarjatiloja, tämä asettaa suuren yleisön pohdinnan eläinten hyvinvoinnista uuteen tilanteeseen. Etääntyminen eläintuotannosta on merkinnyt, että median asema suomalaisten eläinasenteiden muokkaajana on vahvistunut. Elintarvikkeiden mainonta rakentaa käsitystä eläintuotannosta romanttisen maaseutukuvaston varaan, mutta samalla valtamediaan on tullut enenevästi kuvia teollisesta eläintuotannosta kriittisessä valossa, kun ruokaskandaalit ja eläinoikeusaktivistien salakuvaamat materiaalit ovat saaneet runsaasti mediatilaa. Etenkin viime vuosien videokohut kotimaisilta siipikarja-, sika- ja turkistiloilta ovat ravistelleet suurta yleisöä pohtimaan eläinten hyvinvoinnin tilaa omassa maassa. (Ks. Jokinen ym. 2010; Kupsala ym. 2011.)

Suomalaisten eläinsuojeluasenteiden kehittymisestä ei ole saatavilla pitkittäisaineistoa. Sen sijaan nykyisistä asenteista on kerätty kattava kyselyaineisto (n = 1890) (Kupsala ym. 2011). Tämän kyselytutkimuksen mukaan suomalaiset suhtautuvat edelleenkin luottavaisesti laajaperäiseen eläintuotantoon, mutta intensiiviseen sika- ja siipikarjatuotantoon suhtaudutaan selvästi epäilevämmiin (kuviot 2). Enemmistö suomalaisista arvioi eläinten hyvinvoinnin erittäin tai melko hyväksi porojen (79 %), lypsylehmien (69 %), lampaiden (66 %) ja lihanautojen (57 %) kohdalla. Sen sijaan vähemmistö suomalaisista pitää broilereiden (28 %), kalkkunoiden (32 %), munivien kanojen (36 %) ja sikojen (41 %) hyvinvointia erittäin tai melko hyvänä. Kalankasvatusta sijoitetaan hyvinvoinnin arvioinnissa keskimmäiseksi, ja noin puolet kansalaisista pitää niiden hyvinvointia erittäin tai melko hyvänä.

Kuvio 2. Suomalaisten arviot tuotantoeläinten hyvinvoinnista Suomessa tavanomaisessa tuotannossa (prosenttia vastaajista).

Epäilevämpi suhtautuminen sikojen ja siipikarjan hyvinvointiin selittynee sillä, että suomalaiset ovat etääntyneet sika- ja siipikarjatuotannosta eniten. Sika- ja siipikarjatilaja on Suomessa enää muutama tuhat, eläimiä pidetään niissä pääosin ympärivuotisesti sisällä, ja hygieniasyistä niissä vieraileminen on rajoitettua. Lisäksi näiden tuotantomuotojen nopean rakennemuutoksen seurauksena niihin istuu kuvasto tehotuotannosta paremmin kuin nauta- ja lammastalouteen, joissa eläimet edelleenkin yleisesti laiduntavat ja tilakoot ovat pienempiä. Vastaavasti videokohut ovat koskettaneet sika- ja siipikarjatilaja, ei lammastaloutta. (Ks. Kupsala ym. 2011.)

Kyselyssä selvitettiin myös suomalaisten suhtautumista erilaisiin tuotantoeläinten hoito- ja pitomuotoihin. Kyselyn mukaan abstraktien asenneväittämien tasolla suomalaiset antavat paljon arvoa eläinten lajityypilliselle käyttäytymiselle, ulkoilumahdollisuuksille ja yksilölliselle hoidolle. Suurin osa vastaajista on täysin tai melkein samaa mieltä väittämien kanssa, että kaikilla tuotantoeläimillä pitäisi olla mahdollisuus lajinmukaiseen käyttäytymiseen (85 %) ja mahdollisuus päästä ulos kesäisin (88 %) sekä että nautojen pitäisi päästä kesäisin laiduntamaan (96 %). Myös tuotantoeläinten sosiaalista käyttäytymistä arvostetaan. Suomalaisista 64 prosenttia uskoo, että tuotantoeläimet voivat luoda ystävyys- ja kiintymyssuhteita. Eläinten liikkumista ja käyttäytymistä rajoittavia kasvatusmuotoja suomalaiset arvioivat kriittisesti. Häkkikanaloihin suhtautuu kielteisesti 58 prosenttia ja emakkohäkkeihin 86 prosenttia vastaajista. Lehmien parsikasvatusta pitää hyvänä kasvatustapana 16 prosenttia vastaajista, ja vain 13 prosenttia katsoo, että broilereilla on riittävästi tilaa käytössään. Myös eläinten yksilöllistä hoitoa pidetään arvossa: Lähes puolet (48 %) kansalaisista on sitä mieltä, että tuottajan tulisi tuntea yksilöllisesti kaikki eläimensä. (Ks. Kupsala ym. 2011.)

Tällaiset tulokset ilmentävät, että suomalaisten käsitykset eläinten hyvinvoinnista ovat ankkuroiduneet ideaaliseen kuvaan perinteisestä eläinten kasvatuksesta, jossa eläimillä oli mahdollisuus liikkua vapaasti ja

ne saivat ulkoilla. Korkea luottamus nauta- ja lammastalouteen vaikuttaisi olevan linkittynyt suhteellisen luonnolliseen kuvaan näistä tuotantomuodoista. Parsinavetat, sisällä pito kesäisin ja ahtaat karsinat eivät sen sijaan tunnu istuvan tähän hyvinvointi-käsitykseen.

Vaikka asenteiden tasolla suomalaiset osoittavat kiinnostusta eläinten hyvinvointiin, tämä ei ole heijastunut vielä samassa määrin varsinaiseen kulutuskäyttäytymiseen. EU-kyselyiden mukaan suomalaiset eivät pyri kovin aktiivisesti vaikuttamaan kulutusvalinnoillaan tuotantoeläinten hyvinvointiin verrattuna moniin muihin EU-maihin (Euroopan komissio 2005 ja 2007). Esimerkiksi kaikista EU-kansalaisista suomalaiset ovat vähiten valmiita vaihtamaan tavanomaista ostospaikkaansa voidakseen ostaa eläinystävällisiä tuotteita. Myös kotimaisessa kyselyssä lähes puolet vastaajista ilmoitti, ettei ajattele tuotantoeläinten hyvinvointia ruokaostoksilla ja noin 60 prosenttia kertoi, ettei ole etsinyt tietoa tuotantoeläinten oloista (Kupsala ym. 2011).

Kulutuskäyrät vastaavat hyvin näitä kyselytutkimusten tuloksia. Lihan kulutus henkeä kohden on noussut noin kymmenellä kilolla nykyiseen 74,1 kiloon 1990-luvun alusta. Lihankulutus on siirtynyt nimenomaan siipikarjanlihaan, jonka tuotantoon suhtaudutaan kaikista kielteisimmin eläinten hyvinvoinnin kannalta. Siipikarjanlihan keveys, helppo valmistettavuus ja edullisuus ovat lisänneet sen suosiota. Siipikarjanlihankulutus on noussut noin seitsemästä jopa 17,5 kiloon henkeä kohden. Se on korvannut lievästi alenevaa naudanlihankulutusta, jonka kulutus on nykyisin noin 17,8 kiloa henkeä kohden. Sianliha on pysynyt suosituimpana lihana ja sillä on ollut hitaasti nouseva kasvukäyrä parin viime vuosikymmenen aikana. Nykyisin sikaa kulutetaan noin 34,4 kiloa henkeä kohden. Nestemäisen maidon ja voin kulutuksen lasku on jatkunut, mutta sitä on korvannut prosessoitujen maitotuotteiden, etenkin juustojen ja jogurtin kulutuksen kasvu. Kananmunien kulutuksessa ei ole myöskään tapahtunut suuria muutoksia, vaan kulutus on laskenut lievästi nykyiseen noin 9,5 kiloon henkeä kohden. (Tike 2010b, 2011j; Tilastokeskus 2010.)

Vaikka yleinen keskustelu eläinten hyvinvoinnista on lisääntynyt, itse ostohetkellä eettiset kysymykset on helppo sivuuttaa. Eläintuotteita kulutetaan entistä prosessoidummissa muodossa, mikä tekee alati vaikeammaksi hahmottaa tuotteen yhteyttä eläinten hyvinvointiin. Aterian muodostavien valmisruokien kulutus on lähes kolminkertaistunut vuosina 1990–2006 (Viinisalo ym. 2008). Samalla kodin ulkopuolella syöminen on lisääntynyt. Myös lihan ostaminen valmiiksi pakattuina ja marinoituna hämärtää tuotteiden eläin-alkuperää (esim. Franklin 1999).

Toisaalta vaikuttaisi siltä, että niiden kuluttajien osuus, jotka korostavat eläinten hyvinvoinnin merkitystä osana kulutusvalintojaan, on lisääntynyt. Suomalaisille suunnatun kyselyn mukaan noin neljäsosa suomalaisista ajattelee tuotantoeläinten hyvinvointia ruokaostoksilla, uskoo yksittäisen kuluttajan mahdollisuuteen vaikuttaa eläinten hyvinvointiin kulutusvalinnoillaan sekä ilmaisee kriittistä suhtautumista lihan korkeaan kulutustasoon eläineettisin tai ympäristöperustein (Kupsala ym. 2011). Myös Gallup Elintarviketutkimuksen kyselyn mukaan noin joka kymmenes vastaaja ilmoitti ainakin yhdeksi lihan valintaperusteekseen sen, että lihan tuottaja on tiedossa, eläimet on ruokittu puhtaalla rehulla ja että eläinten kasvatusolosuhteet maatilalla ovat olleet kunnossa (Pohjalainen 2003).

Luomukotieläintuotteiden kulutus on pikkuhiljaa noussut 1990-luvun alusta, jolloin luomukotieläintuotanto oli vielä alkutekijöissään. Nykyisin luomukananmunien markkinaosuus kotitalouksien kananmunien ostojen arvosta on 7,4 prosenttia, maidon ja maitojalosteiden (johon sisältyvät myös kasviperäiset vastaavat tuotteet) 1,4 prosenttia sekä luomulihaan ja lihavalmisteen 0,5 prosenttia (Ruokatieto Yhdistys 2011a). Useasti viikossa luomua ostavia aktiivikäyttäjiä on viisi prosenttia kotitalouksista. Luomua säännöllisesti

käyttäviä kotitalouksia (luomua ostetaan useammin kuin kerran kuukaudessa) on 17 prosenttia kotitalouksista. (Ruokatieto Yhdistys 2011b.)

Myös lihan ruokavaliostaan jättäneiden kuluttajien osuus väestöstä näyttäisi lisääntyneen. Eri kyselytutkimusten perusteella voi arvioida, että suomalaisesta aikuisväestöstä noin 0,5–3 prosenttia on kasvissyöjiä (Vinnari 2010). Myös lihankulutusta vähentäneiden kuluttajien osuus näyttäisi lisääntyneen. Tuoreen kyselyn mukaan itseraportoituja semivegetaristeja (harvemmin kuin kerran viikossa lihaa syöviä) on lihaa kuluttavien suomalaisten joukossa noin kolme prosenttia (Kupsala ym. 2011). Kasvissyönti ja semivegetarismi vaikuttavat olevan suosittuja nimenomaan nuoremmassa ikäluokissa. Gallup Elintarviketiedon tutkimuksen mukaan alle 25-vuotiaat kertovat jättäneensä lihan ja kalan pois ruokavaliostaan useammin kuin heitä vanhemmat. Tässä ikäryhmässä eri lihalajeja ei syönyt 13–20 prosenttia vastaajista. (Pohjalainen 2003.) Kasvissyönti on suosittumpaa myös naisten keskuudessa (Vinnari 2010). Kasvisruoan käyttäminen on selvästikin valtavirtaistunut parin viime vuosikymmenen aikana. Kasvisruokatuotteita on tullut tarjolle valtavirran ruokakauppoihin, ja kasvisruokavalikoimat myös ravintoloissa ovat lisääntyneet. Lisäksi viime vuosina kasvisruoan käyttöä on alettu edistää enenevästi ympäristöpoliittisin perustein esimerkiksi julkisten keittiöiden hankinnoissa.

Kulutuslukuja (kg/hlö) vuonna 2009:

Lihan kokonaiskulutus: 74,1

Sianliha: 34,4

Naudanliha: 17,8

Siipikarjanliha: 17,5

Lampaanliha: 0,6

Hevoseliha: 0,6

Poronliha: 0,4

Kalan kokonaiskulutus: 15,7

Kotimainen kala: 4,5

Tuontikala: 11,2

Kotimainen kasvatettu kirjolohi: 1,2

Nestemäiset maitotuotteet: 183,9

Voi: 3,7

Juusto: 18,7

Jogurtti: 22,5

Kananmunat: 9,5

Vaihtoehtoisen kulutuksen lukuja:

Luomutuotteiden kulutus vuonna 2008:

Luomun aktiivisia tai säännöllisiä käyttäjiä: 23 % kotitalouksista

Luomukananmunien markkinaosuus ostojen arvosta: 7,4 %

Luomumaito ja maitojalosteet (sis. kasviperäiset vastaavat tuotteet): 1,4 %

Luomuliha ja -lihavalmisteet: 0,5 %

Kasvissyöjiä: 0,5–3 % väestöstä

Lähteet: RKTL 2011b; Ruokatieto Yhdistys 2011b, 2011c; Tike 2011j; Vinnari 2010.

8. Eläinten hyvinvointitutkimuksen kehittyminen

Avaintrendejä:

- Eläinten hyvinvointitieteen kasvu
- Luonnontieteellisen tiedon merkityksen vahvistuminen eläinten hyvinvoinnista käydyssä keskustelussa
- Eläinlääkäreiden hyvinvointimittareiden kehittäminen on uudistanut eläinten hyvinvoinnin määrittelyprosessia

Verrattuna 1990-luvun alkuun tieteellisen tiedon merkitys eläinten hyvinvoinnista käydyssä keskustelussa on voimistunut selvästi. Eläinten hyvinvointitutkimus on kasvanut maailmalla voimakkaasti viime vuosikymmeninä. Suomessa tutkimus kotieläinten käyttäytymisestä ja hyvinvoinnista alkoi kasvaa varsinaisesti vasta 2000-luvun puolella. Nykyisin eläinten hyvinvointitutkimusta tehdään pääasiassa Helsingin yliopistossa Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskuksessa (perustettu vuonna 2003), Itä-Suomen yliopistossa Eläinten käyttäytymisen ja hyvinvoinnin tutkijaryhmässä sekä Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitoksessa. Eläinten hyvinvoinnin tutkijakoulu (nykyisin Aniwel-tutkijakoulu) aloitti toimintansa vuonna 2006. Alalla on väitellyt enenevästi tohtoreita sekä sen hanke- ja julkaisumäärät ovat lisääntyneet. (EHK 2011a; Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2008, 2011.) Luonnontieteellisen eläinten hyvinvointitutkimuksen rinnalle on noussut myös yhteiskuntatieteellinen ja kulttuurinen eläintutkimus. Myös tällä alalla hankkeiden ja julkaisuiden määrät ovat lisääntyneet. (Ks. Ratamäki 2010; YKES, <http://elaintutkimus.edublogs.org/>.)

Eläinten hyvinvointikeskuksen johtajan arvion mukaan eläinten hyvinvointitutkimuksen rahoitus on noussut kaiken kaikkiaan 1990-luvun alusta, vaikkakin tutkimusrahoituksessa on ollut vaihtelua vuosittain. Maa- ja metsätalousministeriö on ollut merkittävin tuotantoeläinten hyvinvointitutkimuksen rahoittaja Suomessa. Keskeiseksi rahoittajaksi on noussut myös Suomen Akatemia, joka alkoi rahoittaa eläinten hyvinvoinnin tohtoriohjelmaa vuonna 2006 sekä on antanut rahoitusta yksittäisille tutkimushankkeille. (Sähköposti, Satu Raussi, EHK, 24.10.2011.) Hyvinvointitutkimusta ovat rahoittaneet myös yliopistot, tutkimuslaitokset, säätiöt, yritykset ja tuottajayhdistykset (EHK 2011a). Koottua tietoa eläinten hyvinvointitutkimuksen rahoituksen kehityksestä ei ole kuitenkaan saatavilla.

Hyvinvointitutkimuksen kasvu on merkinnyt, että eri toimijoiden käsitys eläinten hyvinvoinnista on alkanut pohjautua enenevästi tieteelliseen tietoon. Samalla tutkimustietoa eläinten hyvinvoinnista on alkanut kertyä kotimaisista olosuhteista. Myös hyvinvointitutkimukseen pohjautuva opetus on lisääntynyt esimerkiksi eläinlääketieteiden ja kotieläintieteiden opiskelijoiden, eläinlääkäreiden, neuvojen ja tuottajien keskuudessa. Eläinten hyvinvoinnin asiantuntijoiden kirjoittamat artikkelit ammattilehdissä ja opaskirjoissa ovat myös yleistyneet. Tämän lisäksi eläinten hyvinvoinnin tutkijoita on hyödynnetty asiantuntijoina eläinten asemassa käydyssä mediakeskustelussa. Lisäksi Eläinten hyvinvointikeskuksen (EHK) perustaminen vuonna 2009 on edistänyt tieteellisen tiedon levittämistä Suomessa.

Samalla eri toimijoiden pääsy tieteellisen tiedon ääreen on helpottunut. Asiantuntijatiedon määrä internetissä on lisääntynyt nopeasti ja sitä myös etsitään aktiivisesti. Luonnontieteellisen tiedon merkitys niin seura- ja harrastuseläinten kuin tuotantoeläinten hyvinvoinnista keskusteltaessa on voimistunut. (Ks. Schuurman 2011.)

Eläinläähtöisten hyvinvointimittareiden nousu eläinten hyvinvoinnin määrittelyssä

Eläinten hyvinvointitutkimuksen kehittymisen myötä eurooppalaiseen ja suomalaiseen keskusteluun on noussut ajatus eläinten hyvinvoinnin mittaamisesta eläimestä itsestään käsin, sen sijaan, että arvioitaisiin vain eläinten ulkoisia olosuhteita. Eläinsuojelusäädökset sekä erilaisten sertifiointijärjestelmien eläinten hyvinvointikriteerit ovat perinteisesti pohjautuneet eläinten elinympäristöä määritteleviin normeihin, kuten karsinapinta-alaan, ilmanlaatuun ja virikemateriaalin määrään. Ulkoiset olosuhteet on verrattain helppo kääntää määrällisiksi ja mitattaviksi ominaisuuksiksi, mikä tekee normien yhdenmukaisen valvonnan mahdolliseksi.

Viime vuosina katse on kääntynyt kuitenkin eläimestä lähtevään hyvinvoinnin mittaamiseen. Taustalla on ajatus, että ulkoisiin olosuhteisiin pohjautuvat hyvinvoinnin mittarit eivät ole aina riittäviä, kun halutaan saada tietoa yksittäisen eläinyksilön hyvinvoinnin tilasta. Eläinläähtöisten mittareiden kehittäminen Euroopassa sai pönttä laajan, EU-rahoitteen Welfare Quality -tutkimusprojektin toiminnan tuloksena. Kyseessä on 44 eurooppalaisen yliopiston ja tutkimuslaitoksen tutkimushanke, jonka tuloksena tuotettiin ensimmäiset eurooppalaiset mittaristot eläinten hyvinvoinnin arviointiin tilatasolla. Tutkimushankkeessa kehitettiin useita eläimestä lähteviä hyvinvoinnin mittareita, joissa tarkkaillaan esimerkiksi nautojen makuulle menon nopeutta, eläinten välisiä sosiaalisia kontakteja, eläinten ihon, karvapeitteen ja jalkojen kuntoa sekä eläinten pelkoa ihmistä kohtaan. Welfare Quality® -arviointijärjestelmä perustuu neljään hyvinvoinnin osa-alueeseen: hyvä ravitseminen, hyvät pito-olosuhteet, hyvä terveys sekä tilanteeseen sopiva käyttäytyminen. Arviointijärjestelmään on lisätty myös pyrkimys mitata eläimen positiivisia tunteita, mikä on uudenlainen eläinten hyvinvoinnin indikaattori verrattuna perinteisiin eläinten hyvinvoinnin määritelmiin. (EHK 2011a; <http://www.welfarequality.net>.)

Suomessa Welfare Quality® -hyvinvointimittareiden toimivuutta on testattu Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskuksen "Sikojen hyvinvointi kilpailuvaltiksi" -hankkeessa, jossa on mukana noin parisataa sikatilaa (EHK 2010a; Nikunen 2011). Myös yhteiseurooppalaisessa turkiseläinten Welfur-hankkeessa ollaan kehittämässä Welfare Quality® -hyvinvointimittaristolle vastaavaa järjestelmää turkisalalle. Welfare Quality -projektissa kehitettiin hyvinvointimittaristot naudoille, sioille, muniville kanoille ja broilereille, ja turkisanalan pyrkimyksenä on saada alalle sertifiointijärjestelmä kehittämällä turkiseläinten hyvinvoinnin mittareita Welfare Quality -projektissa kehitettyjen mittareiden avulla. Suomesta hankkeessa mukana ovat Itä-Suomen yliopisto ja Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. (EFBA 2011; Turkistieto 2010.) Welfare Quality® -arviointijärjestelmä on kuitenkin vielä kehitysvaiheessa, joten toistaiseksi on arvailujen varassa, missä määrin eläinläähtöisiä hyvinvoinnin mittareita aletaan käyttää niin yksityisen sektorin sertifiointijärjestelmissä kuin julkishallinnon eläinsuojelusäädöksissä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että eläinten hyvinvointimittareiden uudistustyö on muuntamassa yhteiskunnallisia eläinten hyvinvoinnin määrittelyprosesseja, ehkä jopa perustavaa laatua olevalla tavalla.

9. Valtionhallinnon eläinsuojelupolitiikka

9.1 Eläinten hyvinvoinnin sääntelyn muuntuminen

Avaintrendejä:

- Eläinsuojelupolitiikan korostuminen Euroopan unionissa
- Valtion eläinsuojelupolitiikan vahvistuminen
 - eläinsuojelun aseman vahvistuminen hallitusohjelmissa
 - uusien instituutioiden perustaminen (eläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnat, Eläinten hyvinvointikeskus)
 - eläinsuojelun informaatio-ohjauksen voimistuminen: tutkimuksen, neuvonnan ja tiedotuksen tukeminen
 - normiohjauksen vahvistuminen: eläinsuojeluvalvontajärjestelmän uudistaminen ja tehostaminen
 - lisääntynyt taloudellinen ohjaus: luomukotieläintuen ja eläinten hyvinvointituen käynnistäminen sekä eläinten hyvinvointi-investointien mukaanotto maatalouden investointitukeen
- Eläinsuojelusäädösten kiristyminen Euroopan maissa heijastunut myös suomalaiseen eläinsuojelukeskusteluun

Kun yhteiskunnallinen keskustelu eläinten asemasta on voimistunut, myös eläinsuojelupolitiikan merkitys valtioiden päätöksenteossa on vahvistunut. Eläinsuojelusta on alkanut eri maissa tulla aikaisempaa selkeämpi politiikan teon oma sektori, jossa tavoitteen asettelu on täsmennetty erilaisin strategioin sekä politiikkakeinojen valikoima eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi on monipuolistunut. Eri maissa on muun muassa perustettu eläinten hyvinvoinnin neuvottelukuntia (ks. <http://www.eurofawc.com/home/1>), luotu eläinten hyvinvointia edistäviä maataloustukijärjestelmiä, kiristetty eläinsuojelusäädöksiä sekä lisätty rahoitusta eläinten hyvinvoinnin tutkimukselle, koulutukselle, neuvonnalle ja tiedotukselle.

Suomen liittyminen Euroopan unioniin on merkinnyt suuria muutoksia Suomen harjoittamalle eläinsuojelupolitiikalle. Eläinten hyvinvoinnin painoarvoa EU-politiikassa ilmentää se, että EU:n perussopimuksessa, Lissabonin sopimuksessa, eläimet on määritelty tunteviksi olennoiksi, joiden hyvinvoinnin vaatimukset täytyy ottaa täysimääräisesti huomioon laadittaessa ja pantaessa täytäntöön eri politiikan toimia. Eläinten hyvinvointi on mukana sopimuksessa muiden keskeisten periaatteiden tavoin, joita on esimerkiksi sukupuolten välinen tasa-arvo, ihmisten terveyden turvaaminen ja kestävä kehitys. (EHK 2011a; Euroopan komissio 2011a.)

Euroopan unionissa luotiin ensimmäinen eläinten hyvinvoinnin strategia vuonna 2006. Uusi strategia on nyt valmisteilla, ja sen odotetaan olevan valmis loppuvuodesta 2011. (Euroopan komissio 2011b.) EU:lla on kaikkia jäsenmaita sitova eläinsuojelulainsäädäntö. Suomen liittyttyä unioniin sen täytyi alkaa noudattaa EU:n eläinsuojelua koskevia direktiivejä ja asetuksia. EU:ssa on luotu useita direktiivejä eläinten suojelulle 1990-luvun alusta alkaen. Unioniin liittyminen merkitsi myös, että Suomi meni mukaan Euroopan yhteiseen maatalouspolitiikkaan. Yhteinen maatalouspolitiikka on ollut suurten uudistusten alla ja siinä on alettu enenevästi korostaa eläinten hyvinvointia. Merkittävin muutos on ollut eläinten hyvinvointia koskevien täydentävien ehtojen asettaminen maataloustuille vuonna 2007. Täydentävissä ehdoissa vaaditaan, että maataloustukia saavien tuottajien täytyy noudattaa eläinten hyvinvoinnin vaatimuksia, mitä myös valvotaan pistokokein. (Ks. EHK 2011a.) Liittyminen Euroopan unioniin on muutenkin vaikuttanut suomalaisen eläinsuojeluvalvonnan uudistumiseen (ks. seuraava osio).

Eläinsuojelupolitiikan vahvistuminen EU:ssa ja eri jäsenmaissa on heijastunut myös kotimaisen eläinsuojelupolitiikan voimistumisena. Tämä on näkynyt ensinnäkin *hallitusohjelmien* kehityksessä. 1990-luvun hallitusohjelmissa eläinsuojelulla ei ole vielä näkyvää osaa¹¹, mutta sen sijaan Jätteenmäen / Vanhasen ohjelmassa (2003–2007) aletaan puhua eläinsuojelusta jo laajemmin. Ohjelmassa mainitaan, että hallitus toimii ”aktiivisesti eläinsuojelulainsäädännön ja sen toimeenpanon tiukentamiseksi EU:ssa”. Lisäksi hallituksen tavoitteena on tehostaa eläinsuojeluvalvontaa ja rikosseuraamuksia. Ohjelmassa annetaan myös selvä tuki turkiseläinten kasvatukselle. Vanhasen toisen ja Kiviniemen hallituksen ohjelmassa (2007–2011) eläinsuojelulla on vielä edellistä suurempi painoarvo. Maatilatalouden kehittämisen kohdalla mainitaan, että lähtökohtana on huolehtia korkeasta eläinsuojelun tasosta. Eläinlääkintähuoltolain uudistus mainitaan tavoitteena eläinlääkintäpalvelujen ja viranomaisvalvonnan eriyttäminen (ks. seuraava osio eläinsuojeluvalvonnan uudistuksesta). Hallitusohjelmassa jatkuu tuki turkistuotannolle. Eläinsuojelun asema vahvistui entisestään Kataisen hallituksen ohjelmassa (2011-). Eläinsuojelujärjestöt olivat ensimmäistä kertaa mukana hallitusneuvotteluissa. Hallitusohjelmassa on maa- ja metsätalouspolitiikan alle nostettu yhdeksi alaotsikoksi ”eettisen tuotannon edistäminen”, jossa mainitaan tuotantoeläinten hyvinvoinnin olevan eettisen elintarviketuotannon keskeinen tekijä. Hallitus ilmoittaa tavoitteekseen vahvistaa eläinsuojeluvalvontaa. Tavoitteena on myös luoda uusi eläinsuojeluasiamiehen virka. Hallitus antaa edelleenkin tukensa turkistuotannolle, mutta ilmoittaa aikovansa myös selvittää mahdollisuuksia kannustaa turkistarhaajia siirtymään vapaaehtoisesti muihin elinkeinoihin. Myös eläinsuojelulainsäädännön uudistus mainitaan eläinten hyvinvoinnin tilan parantamisen näkökulmasta.¹²

Eläinsuojelupolitiikan vahvistuminen on näkynyt myös muussa politiikan tavoitteen asettelussa. Ensimmäinen tuotantoeläinten hyvinvoinnin strategia luotiin vuonna 2006 (MMM 2006b). Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta perustettiin vuonna 2009 sekä seura- ja harrastuseläinten neuvottelukunta vuonna 2011.

¹¹ Ahon hallituksen ohjelmassa (1991–1995) vuosikymmenen alussa ei ollut vielä lainkaan mainintaa eläinsuojelusta. Lipposen ensimmäisen hallituksen ohjelmassa (1995–1999) mainitaan lyhyesti hallituksen esitys eläinsuojelulaiksi, joka oli jo valmisteilla. Lipposen toisen hallituksen ohjelmassa (1999–2003) viitataan eläinten hyvään kohteluun maatalouden ympäristöohjelmaa laadittaessa, mutta muuten ei eläinten hyvinvointi näy hallitusohjelmassa.

¹² Kaikki hallitusohjelmat löytyvät valtioneuvoston sivuilta: <http://www.vn.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/fi.jsp>.

Samalla eläinten hyvinvoinnin *informaatio-ohjaus* on lisääntynyt Suomessa. Tutkimusrahoitus eläinten hyvinvointitutkimukselle on kasvanut (ks. osio 8). Lisäksi neuvonta ja koulutus eläinten hyvinvointikysymyksistä eri sidosryhmille on lisääntynyt. Vuonna 2009 perustettiin maa- ja metsätalousministeriön rahoittamana Eläinten hyvinvointikeskus (EHK) tiedottamaan eläinten hyvinvointiasioista tutkimustiedon pohjalta.

Eläinten hyvinvointia on alettu edistää myös *tukipolitiikalla*. Luomukotieläintuki käynnistettiin vuonna 2005. 2000-luvun puolella on alettu tukea eläinten hyvinvointia edistäviä investointeja maatalouden investointitukien avulla. Samalla erilaiset tuettavat hyvinvointi-investointityypit ovat laajentuneet vuosien saatossa. Investointitukia on esimerkiksi myönnetty kerrosritilä- tai lattiakanaloiden rakentamiseen, nautojen parsipetien tai -mattojen hankkimiseen sekä porsitushäkkien poistamiseen. (Ks. EHK 2011a.)

Merkittävin eläinten hyvinvointia edistävä tukimuoto on tuotantoeläinten hyvinvoinnin tuki, joka käynnistyi vuonna 2008. Tuen pyrkimyksenä on korvata tuottajille eläinten hyvinvoinnin edistämisestä aiheutuneita lisäkustannuksia. Tuen kattavuus on hyvin korkea, sillä siinä on mukana noin 4100 nautatilaa ja 630 sikatilaa. Tällä hetkellä tuen perusehdot ovat kuitenkin verrattain suppeat. Niihin kuuluu eläinten terveydenhuoltosopimuksen tekeminen ja terveydenhuoltosuunnitelman vuosittainen päivittäminen, varautuminen sähkökatkoksiin sekä lihanautojen parsikasvatuksen kieltö. Tuen vapaavalintaisissa lisäehdoissa on sen sijaan eläinsuojelusäädöksiä selvästi ylittäviä vaatimuksia, kuten vasikoiden pito-olosuhteiden parantaminen, nautojen ja sikojen sairaskarsinat ja emakoiden vapaa porsiminen. Toisaalta tuki on edistänyt nautatilojen liittymistä ennaltaehkäisevän terveydenhuollon piiriin. Tukimuotoa ollaan edelleen kehittämässä eläinten hyvinvoinnin näkökulmasta. Tuen ehtojen uusimisen seurauksena tukeen voi tulla uudenlaisia eläinten hyvinvointikriteereitä. Lisäksi pyrkimyksenä on nostaa hyvinvointituen tukitasoja sekä laajentaa tuki kattamaan myös siipikarja- ja lammastiloja. (EHK 2011a.)

Kansainvälisen eläinsuojelupolitiikan muutosten merkitys kotimaiseen politiikkaan

Eläinsuojelupolitiikan edistyminen muissa maissa on tuottanut uudenlaisia paineita myös suomalaiselle eläinsuojelupolitiikalle. Suomen eläinsuojelullinen imago on ollut hyvä ja Suomea on pidetty eläinsuojelullisesti edistyksellisenä maana osana muita Pohjoismaita. Suomessa eläinsuojelusäädökset nykyisin ovatkin joidenkin vaatimusten kohdalla EU-direktiivejä tiukemmat. Esimerkiksi lintujen nokkien leikkaaminen, eläinten häntien työstäminen ja eläinten pakolla syöttäminen on meillä kiellettyä. (Ks. EHK 2011a.)

Toisaalta Kansallisen eläinten hyvinvointiraportin mukaan viime vuosina tehdyt kansainväliset vertailut tuntuvat viittaavan Suomen sijoittuvan ennemminkin keskikastiin kuin edelläkävijäjoukkoon eläinsuojelusäädöksissä. Suomi on pääosin noudattanut EU-säädösten vähimmäisvaatimuksia, kun taas useissa muissa maissa on asetettu tiukempia eläinten hyvinvointivaatimuksia. (EHK 2011a.) Esimerkiksi porsaiden kastraatio on kielletty Norjassa kokonaan ja ilman kivunlievitystä Sveitsissä, nautan pitäminen paikalleen kytkettynä sekä kanojen pito häkeissä (myös varustelluissa häkeissä) on kielletty Itävallassa sekä emakon pito kääntymisen estävässä häkissä on rajattu muutamaan päivään Ruotsissa. (Animalia 2011b; CIWF 2011.)

Etenkin turkistarhauksen kieltäminen tai rajoittaminen lainsäädäntöteitse useissa Euroopan maissa 2000-luvun puolella on heijastunut suomalaiseen keskusteluun turkistuotannosta. Turkistarhaus on kielletty kokonaan tai se on tullut mahdottomaksi tiukkojen eläinsuojeluvaatimusten takia seitsemässä Euroopan

maassa (Bosnia-Hertsegovina, Bulgaria, Irlanti, Iso-Britannia, Itävalta, Kroatia ja Sveitsi). Lisäksi neljässä maassa joidenkin turkiseläinlajien kasvatusta on kielletty tai sen kaupallinen harjoittaminen on tullut mahdottomaksi tiukkojen eläinsuojelusäädösten takia (Hollanti, Ruotsi, Saksa ja Tanska). (Animalia 2011c.) Sidosryhmähaastattelussa tuotiin esiin, että asenneilmapiiri turkistuotantoa kohtaan on muutenkin kiristynyt maailmalla, minkä seurauksena turkisala on joutunut sellaiseen puolustusasemaan, mikä ei vielä parikymmentä vuotta sitten ollut näkyvissä. Esimerkiksi jotkin muotitalot tai kaupungit ovat kieltäneet turkisten esittelyn muotinäytöksissä (esim. Yle 2011b). Samoin viime vuosina turkittomien vaatekettujen joukkoon on liittynyt suuria niin kotimaisia kuin kansainvälisiä vaateketjuja (ks. <http://www.turkittomatliikkeet.fi/>; <http://www.furfreeretailer.com>).

9.2 Eläinsuojeluvalvonta

Avaintrendejä:

- Eläinsuojeluvalvonnan resurssit ovat lisääntyneet voimakkaasti ja valvonta on tehostunut
- Eviran perustaminen on lisännyt eläinsuojeluvalvonnan ohjausresursseja
- Uusien valvojan eläinlääkäri virkojen perustaminen aluehallintovirastoihin
- Kunnallisten valvontaeläinlääkäri virkojen perustaminen valtionvaroin
- EU-eläinsuojelutarkastusten aloittaminen Suomessa
- Maataloustukien täydentävien ehtojen tarkastusten aloittaminen eläinten hyvinvoinnin osalta Suomessa

Eläinsuojeluvalvonta on ollut voimakkaiden uudistusten kohteena viime vuosina. Eläinsuojeluvalvonnan resursseja on pitkään pidetty vähäisinä. Esimerkiksi eläinsuojeluvalvontaviranomaisten asiakirjoja vuosien 1996–2006 kohdalta analysoineessa väitöstutkimuksessa on tuotu esiin, että eläinsuojelulain soveltaminen valvontaviranomaisten työssä näyttää vaihdelleen kunnittain sekä puuttumiskynnys näyttää olleen korkea (Wahlberg 2011). Lisääntynyt yleinen kiinnostus eläinten hyvinvointiin onkin nostattanut yhteiskunnallista keskustelua eläinsuojeluvalvonnan riittävydestä maassamme. Etenkin viime vuosien kohuvideot sika- ja siipikarjatiloilta sekä turkistarhoilta nostivat eläinsuojeluvalvonnan suuren yleisön huomion kohteeksi. Lisäksi Euroopan unioni on tuottanut omat paineensa Suomen valvontajärjestelmän uudistamiselle. Esimerkiksi Euroopan komission elintarvike- ja eläinlääkintätoimisto arvioi vuonna 2009 Suomen eläinsuojeluvalvonnan toimivuutta ja kiinnitti huomiota muun muassa valvontaa tekevän henkilöstön vähyyteen sekä havaittujen puutteiden korjaamisen seurannan tehokkuuteen (EHK 2010b).

Eläinsuojeluvalvontajärjestelmää onkin uusittu ripeään tahtiin viime vuosina. Ensinnäkin Eviran perustaminen vuonna 2006 on lisännyt eläinsuojeluvalvonnan ohjausresursseja. Evira on eri tavoin pyrkinyt yhtenäistämään ja tehostamaan eläinsuojeluviranomaisten valvontatyötä muun muassa kouluttamalla

viranomaisia sekä luomalla ohjeita ja tavoiteohjelmia. Myös alueellinen eläinsuojeluvalvonta on uudistunut, kun se siirtyi vuonna 2010 uusiin aluehallintovirastoihin (AVI), jotka korvasivat aikaisemmat lääninhallitukset. Marraskuussa 2009 voimaan tulleen uuden eläinlääkintähuoltolain myötä perustettiin aluehallintovirastoihin 15 uutta valvovan eläinlääkärin virkaa ja samalla siirrettiin kunnista aluehallintovirastoihin EU-eläinsuojelutarkastukset sekä täydentävien ehtojen valvonta. Tämän lisäksi uuden lain myötä kuntaan tai kuntayhtymään on ollut mahdollista palkata valtion varoin pelkästään valvontatehtäviin keskittyvä virkaeläinlääkäri, minkä avulla pyritään turvaamaan jäävön eläinsuojeluvalvonta kunnassa. Tällä hetkellä näitä valvontaeläinlääkärin virkoja on perustettu noin 30 kuntaan tai kuntayhtymään. (Ks. EHK 2011a; Evira 2010g.)

Uutena ilmiönä on ollut myös EU:n eläinsuojelutarkastusten aloittaminen Suomessa. EU-tarkastuksissa EU:n jäsenvaltiot valvovat tuotantoeläinten suojelua koskevien vähimmäisvaatimusten noudattamista tarkastamalla vuosittain edustavan määrän tuotantoeläintiloja. EU-eläinsuojelutarkastukset aloitettiin vuonna 1998 vasikka- ja sikatilojen valvonnoilla. Valvonta on vuosien saatossa laajennettu koskemaan muitakin eläintuotantiloja. Tilojen riskiperustainen valinta on lisääntynyt. Nykyisin vuosittain tarkastetaan noin 1,5–15 prosenttia tiloista tilatyyppistä riippuen. Aluksi tarkastukset tekivät kunnaneläinlääkärit lääninhallitusten määräyksestä, mutta vuodesta 2010 lähtien EU-eläinsuojelutarkastuksista ovat vastanneet aluehallintovirastojen läänineläinlääkärit. (EHK 2011a; Evira 2011b.)

Suomessa alettiin myös valvoa eläinsuojelusäädösten minimivaatimusten toteutumista osana maataloustukien täydentävien ehtojen valvontaa vuonna 2007. Täydentävien ehtojen vaatimusten noudattaminen tuli tällöin EU:n kokonaan tai osittain rahoittamien tukien sekä eräiden kansallisten viljelijätukien ehdoksi. Maataloustuille asetetut täydentävät ehdot ovat voimassa olevaan lainsäädäntöön perustuvia vähimmäisvaatimuksia ja kohdistuvat eläinten hyvinvoinnin lisäksi myös elintarviketurvallisuuteen ja ympäristövaikutuksiin. Täydentävien ehtojen valvontaa tehdään pääsääntöisesti tiloilla, jotka on otannalla valittu tarkastuksen kohteeksi. Ehtojen laiminlyönnistä seuraa tukivähennyksiä, joka on pääosin kolme prosenttia annetusta tukimäärästä. Täydentävien ehtojen noudattamista eläinten hyvinvointisäädösten osalta valvovat aluehallintovirastojen läänineläinlääkärit. Vuosina 2007–2010 täydentävien ehtojen eläinten hyvinvoinnin valvonnoissa on havaittu eläinsuojelusäädösten laiminlyöntejä noin 10–20 prosentilla valvotuista tiloista. (EHK 2011a; Evira 2011c.)

Sekä lemmikkialan kasvu että maatalouden rakennemuutos ovat tuottaneet uudenlaisia haasteita eläinsuojeluvalvonnalle. Lemmikkieläinten määrän kasvu sekä lemmikkieläinkilpailujen, eläinhoitoloiden ja lemmikkieläinkauppojen lisääntyminen merkitsevät samalla myös valvottavien kohteiden määrän kasvua. Eläinsuojeluvalvonta ulottuu kuitenkin vain murto-osaan lemmikkieläimiä pitävistä kotitalouksista. Lemmikkieläimiä on lähes miljoonassa kotitaloudessa (ks. osio 4.1). Virkaeläinlääkärit ovat kuitenkin viime vuosina suorittaneet Eviran tilastojen mukaan epäilyyn perustuvia eläinsuojelutarkastuksia vuosittain vain 1400–1600 lemmikkieläin kohteeseen. Eläinsuojeluongelmat liittyvät usein myös sosiaalisiin ongelmiin, joten sosiaaliviranomaisten tai poliisien käynnit auttavat osaltaan eläinsuojeluongelmien havaitsemisessa. Samalla SEY:n 120 vapaaehtoista eläinsuojeluvalvojaa sekä Suomen Kennelliiton kennelneuvojien toiminta osaltaan tukevat viranomaistyötä seura- ja harrastuseläinpuolella. (Ks. EHK 2011a; Evira 2011d.) Evira on asettanut aluehallintoviranomaisille tavoitteeksi tarkastaa luvan ja ilmoituksenvarainen toiminta, kuten eläinkaupat, pieneläinhoitolat, kennelet ja tallit, vuosittain (Evira 2010g). Kuitenkin aluehallintovirastojen peruspalvelujen arvioinnissa todettiin, että ilmoituksenvaraisissa eläinsuojelukohdeissa valvonnan kattavuus oli vuonna 2010 koko maassa heikko, vain noin 11 prosenttia (Pohjois-Suomen

aluehallintovirasto). Koska valvontajärjestelmä on ollut parhaillaan uudistustyön alla, oletettavasti ilmoituksenvaraisen toiminnan valvontaseula tiukentuu tulevaisuudessa.

Maatalouden rakennemuutos on vähentänyt tuotantoeläintilojen määrän reiluun 20 000 tilaan, ja tilamäärän ennakoivan alenevan myös tulevaisuudessa. Tilojen määrän lasku on merkinnyt, että valvontaseula on tiivistynyt eläintuotannon kohdalla. Virkaeläinlääkärien suorittamien epäilyyn perustuvien eläinsuojelutarkastusten määrä ei ole laskenut viime vuosina tilamäärän laskusta huolimatta. Päinvastoin, tarkastusten määrä näyttää nousseen, kun valvontaa tekevien virkaeläinlääkärien määrä on lisääntynyt. Vuonna 2010 tarkastusten määrä nousi lähes 2700:aan aikaisempien vuosien noin 1700–2000 tarkastuksesta. (Ks. EHK 2011a; Evira 2011d.) Myös EU-eläinsuojelutarkastukset ja täydentävien ehtojen valvonta on tiivistänyt valvontaa eläintuotantopuolella. Toisaalta vaikka tarkastettavien kohteiden määrä vähenee, samalla yksi tarkastuskerta vaatii enemmän resursseja, koska yhdellä tilalla on enemmän eläimiä tarkastettavana.

Eläinsuojeluvalvonnan voimakas kehittäminen viime vuosina ilmentää, että yhteiskunta on alkanut ottaa eläinsuojelukysymykset aikaisempaa vakavammin. Samaa ilmentää myös eläinsuojelurikossäädösten uudistaminen viime vuosina. Eläinsuojelulaki kattaa ainoastaan eläinsuojelurikkomuksen, kun taas rikoslaki määrittää varsinaiset eläinsuojelurikokset ja eläintenpitokiellon. Eläinsuojelurikkomus viittaa eläinsuojelurikosta vähäisempään eläinsuojelulain vastaiseen toimintaan, josta voidaan määrätä ainoastaan sakkoa. Suomalaisissa käräjäoikeuksissa annetaan tuomioita enimmäkseen eläinsuojelurikoksista, kun taas eläinsuojelurikkomuksista annetaan tuomioita vähänlaisesti, vuonna 2010 ainoastaan 18. Rikoslakia on äskettäin uudistettu eläinsuojelurikosten ja eläintenpitokiellon osalta, ja uudet rikoslain eläinsuojelurikossäädökset tulivat voimaan maaliskuussa 2011. Laki kiristyi selkeästi, kun siihen sisällytettiin törkeä eläinsuojelurikos ja myös eläintenpitokieltosäädöksiä kiristettiin. Rikoslain uudistustyön seurauksena Suomeen luotiin myös oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämä eläintenpitokieltorekisteri tukemaan eläinsuojeluviranomaisten valvontatyötä. (EHK 2011a.)

10. Eläinten hyvinvoinnin nouseva merkitys yritysten toiminnassa

Julkishallinnon eläinten hyvinvoinnin sääntelyn rinnalle on parin viime vuosikymmenen aikana kehkeytynyt runsaasti erilaisia yksityisen sektorin standardeja ja sertifiointijärjestelmiä, joissa on mukana eläinten hyvinvointikriteereitä. Yksityisen sektorin itsesäätelyn lisääntyminen standardien ja sertifiointin avulla on ollut voimakas kansainvälinen ilmiö talouden globalisoituessa. Eläinten hyvinvointikysymykset ovat alkaneet korostua yritysten omissa seurantajärjestelmissä kuluttajien vaatimustason noustessa.

Merkittävin elinkeinon eläinten hyvinvoinnin seurantajärjestelmien uudistustyö on ollut sikatilojen terveystuokitusrekisterin Sikavan uudistaminen viime vuosina. Taustalla on vuonna 2009 eläinaktivistien salakuvaamista sikavideoista noussut mediakohu (ks. osio 7.1). Kohun seurauksena sikasektori päätti uudistaa sikojen terveyden seurantajärjestelmänsä lisätäkseen sianlihantuotannon läpinäkyvyyttä kuluttajille. Mukaan sitoutuivat tuottajajärjestö MTK sekä suurimmat teurastamot Elintarviketeollisuusliiton kautta. (Nikunen 2011.) Haastatellun Eläintautien torjuntayhdistyksen (ETT) edustajan mukaan aikaisemmin elinkeinon painopiste on ollut eläinterveyden puolella, mutta kohu sikavideoista nosti eläinten hyvinvoinnin profiilia sikasektorilla merkittävästi. Kun sikojen hyvinvointi nousi tapetille, kysymys tuotteen eettisistä

laadusta nousi elinkeinossa keskeiseen asemaan. Sianlihantuotannon hyvä imago haluttiin säilyttää ja vastaavia skandaaleja ei enää toivottu.

ETT:n ylläpitämään Sikavaan luotiin vastuullisen tuotannon raja-arvot lihantarkastustulosten, emakoiden ja lihasikojen kuolleisuuden sekä lääkkeiden käyttömäärien suhteen. Mikäli raja-arvot ylittyvät, siihen puututaan ensisijaisesti neuvonnalla, mutta jos tilanne ei korjaannu, teurastamo lopettaa sikojen ostamisen tilalta. Koska suurimmat teurastamot ovat mukana Sikavassa ja koska se kattaa tuotannosta yli 95 prosenttia, Sikavan merkitys sikojen hyvinvoinnin edistämässä elinkeinon sisällä on olennainen. Sikavan terveydenhuoltokäynnin sisältöä on uudistettu kuluvan vuoden alusta ottamalla siihen mukaan sikojen hyvinvoinnista kertovia kriteereitä, kuten olosuhteiden arviointi, emakoiden lapavauriot ja kuntoluokitus. Eläinlääkärit käyvät Sikavaan kuuluvilla tiloilla terveydenhuoltokäynnillä yleensä 4–6 kertaa vuodessa. Sikavan uudistukseen kuului myös kaikkien terveydenhuoltokäyntejä tekevien eläinlääkäreiden sekä sikatuottajien koulutus. Ensimmäisen koulutuskierroksen aikana keväällä 2011 koulutettiin yli 1500 tuottajaa. (Ks. Nikunen 2011.)

Teollisuuden eläinten hyvinvointityö on edelleen kehittymässä ja laajenemassa. ETT:n mukaan nautapuolen terveystuotantorekisteriä Nasevaa ollaan parhaillaan uudistamassa Sikavan tavoin ja myös sinne on tulossa vastuullisen tuotannon raja-arvot. Elinkeinoon tavoitteena on myös kehittää hyvinvoinnin mittareita ja ottaa ne käyttöön sikatilojen säännöllisessä terveydenhuoltotyössä. Kehittämistyössä hyödynnetään EU:n Welfare Quality -projektissa kehitettyjä mittareita. (Nikunen 2011.)

Myös turkiselinkeino on luonut oman sertifiointijärjestelmänsä. Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liiton (STKL) sertifiointijärjestelmä käynnistettiin vuonna 2005. Nykyisin sertifiointi kattaa jo yli puolet Suomen tuotannosta. Sertifiointiin kuuluu eläinten hyvinvointi- ja terveystuotantokriteereitä. Liiton sertifiointitiloista tarkastetaan vuosittain 10 prosenttia ja kolmen vuoden välein jokainen. Mikäli sertifioidulla tarhalla havaitaan puutteita, tarhaaja saa lyhyen määräajan mahdollisten puutteiden korjaamiseen, ja mikäli näin ei tapahdu, hän menettää sertifikaattinsa. (Turkistieto 2011b.)

Tuotanto- ja teollisuusportaan lisäksi eläinten hyvinvointi on alkanut näkyä myös vähittäiskaupan ja ravintolasektorin yhteiskuntavastuullisessa toiminnassa. Vuonna 2008 pikaruokaketju McDonald's siirtyi pelkästään lattiakanaloissa tuotettuihin kananmuniin. Stockmann Oy päätti luopua häkkikanaloiden munien myynnistä vuonna 2010. Lisäksi osa ravintoloista ja kahviloista on siirtynyt käyttämään osin luomukotieläintuotteita tai lattiakananmunia sekä lisännyt tarjontaansa kasvisvaihtoehtoja. (EHK 2011a.) Mikäli suomalaiset yritykset seuraavat kansainvälistä trendiä, eläinten hyvinvoinnin merkitys niiden hankintapäätöksissä nousee edelleen. Useissa Euroopan maissa esimerkiksi monet suuret supermarketketjut ovat siirtyneet myymään pelkästään lattiakananmunia ja luomumunia ja osa on siirtynyt käyttämään niitä myös omien tuotemerkkiensä jalostetuissa tuotteissa. Ne ovat lisänneet myös erilaisten hyvinvointimerkittyjen tuotteiden valikoimaa liikkeissään.¹³

¹³ Ks. esim. brittiläisten supermarketketjujen eläinten hyvinvointipolitiikasta: <http://www.jsainsbury.co.uk/cr/index.asp?pageid=46>, <http://www.marksandspencer.com/Farmers-Our-Sourcing-About-Our-Food-MS-Food-Food-Wine/b/46524031>, <http://www.tescopl.com/corporate-responsibility/our-sourcing-policies/animal-welfare-policy/>.

11. Eläinten asema tulevaisuudessa

Tässä osiossa kartoitetaan, miten eläinten aseman voi arvioida muuntuvan Suomessa seuraavan parinkymmenen vuoden aikana. Osion tavoitteena on hahmotella sitä yhteiskuntaa, jota uusi eläinsuojelulaki säätelee. Pyrkimyksenä on tunnistaa keskeisiä yhteiskunnallisia kehityskulkuja. Osio on lähinnä viitteellinen, sillä kyseessä ei ole tulevaisuuden tutkimuksen metodiikkaan pohjautuva tulevaisuuden hahmottelu (esim. trendien ekstrapolointi tai skenaarioiden luonti asiantuntijapaneelien avulla). Osio pohjautuu sidosryhmähaastattelujen asiantuntijoiden tekemiin arvioihin keskeisistä muutoksista ja muutostrendeistä eläinten asemassa. Lisäksi tulevaisuuden arvioinnissa hyödynnetään maatalouden, ruokakulttuurin ja elintarvikesektorin tulevaisuutta kartoittavia julkaisuja.

Eläinten aseman muuntuminen on sidoksissa laajempiin yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin, joita on käsitelty laajasti eri suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuutta arvioivissa selvityksissä ja tutkimuksissa. Näitä ovat esimerkiksi kaupungistuminen, maahanmuutto, väestön ikääntyminen, yksilötalouksien määrän kasvu, taloudellinen ja kulttuurinen globalisaatio, kansainvälisen kauppapolitiikan muutokset, EU:n maatalouspolitiikan muutokset sekä kansainvälisen ympäristöpolitiikan voimistuminen. Näihin laajempiin trendeihin ei tässä selvityksessä pureuduta erikseen, vaan niihin viitataan kunkin eläinten asemaa jäsentävän muutostrendin kohdalla.

11.1 Eläintuotannon rakennemuutos jatkuu

Maatalouden rakennemuutoksen on arvioitu jatkuvan ripeästi. Eri arvioissa on esitetty maatilojen määrän vähenevän nykyisestä noin 63 000 tilasta noin 30 000 – 35 000 maatilaan vuoteen 2030 mennessä. Samalla kotieläintilojen osuuden kaikista maataloista arvellaan edelleenkin laskevan, nykyisestä noin kolmanneksesta 10–20 prosenttiin. (Ahokas & Aakkula 2010; MMM 2010.) Näin ollen kotieläintilojen määrä voisi olla vuonna 2030 enää vain noin 3000–7000 tilaa. Pellervon taloustutkimuksen (PTT) ennusteen mukaan vuonna 2020 maitotiloja olisi enää 4800, muita nautatiloja 1750, sikatiloja 900 ja siipikarjatiloi-
ja 260 (Pyykkönen ym. 2010).

Tilakoko nousisi siis merkittävästi, sillä tuotantomäärien on arveltu pysyvän suurin piirtein samana, siipikarjapuolella jopa kasvavan edelleenkin (ks. seuraava osio kulutusmuutoksista). Tosin lypsylehmi-
määrän lasku jatkuisi niiden tuottavuuden nousun takia. PTT on arvioinut, että vuonna 2020 lehmien lukumäärä olisi laskenut nykyisestä noin 300 000 lehmästä noin 240 000 lehmään. Emolehmätuotannon kasvutrendi jatkunee paikkaamaan vähentyntä kotimaista naudanlihantarjontaa pienentyneen lehmien lukumäärän takia. Broilereiden ja kalkkunoiden lukumäärä nousee, mikäli siipikarjanlihan kulutus jatkaa kasvuaan. PTT on ennakoinut Suomen rakennemuutosta sen perusteella, miten Suomen kehitys voisi seurata Ruotsin, Tanskan, Ranskan ja Saksan kehitystä. Isojen yli 50 lehmien tilojen osuudeksi PTT arvioi vuonna 2020 olevan Suomessa noin kolmannes maitotiloista. Yli 30 000 kanan kanaloita sekä yli 100 000 broilerin kasvattamoja olisi noin puolet tiloista vuonna 2020. Tällaisillakin rakennemuutosluvuilla Suomi olisi silti edelleen jäljessä keskeisiä kilpailijamaitaan. (Pyykkönen ym. 2010.)

Useat seikat vaikuttavat siihen, kuinka pitkälle ja millä vauhdilla rakennemuutos Suomessa etenee. Tulevilla kauppaneuvotteluilla on keskeinen merkitys siihen, missä määrin elintarvikkeiden maailmanmarkkinat vapautuvat ja näin ollen missä määrin suomalainen tuotanto joutuu kilpailemaan alhaisemman

tuotantokustannusten maiden kanssa. Samoin EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistus vaikuttaa siihen, missä määrin tukipolitiikassa otetaan huomioon pohjoisten olosuhteiden aiheuttamat korkeammat tuotantokustannukset, kuinka tukipolitiikka ohjaa ottamaan eläintuotannossa huomioon eläinten hyvinvointiasiat ja ympäristökysymykset sekä missä määrin investointitukipolitiikka suosii suurten tuotantoyksiköiden perustamista. Investointitukipolitiikka sekä vähentynyt suomalaisten korkeiden tuotantokustannusten kompensoiminen maataloustukien avulla voi rohkaista tuottajia kasvattamaan tuotantoaan entisestään. Toisaalta mikäli panostukset esimerkiksi eläinten hyvinvoinnin tukeen ja luomutuotantoon lisääntyvät, tämä voi osaltaan hillitä tuotantorakenteen intensivoitumista. Myös tuotantopanosten kallistuminen (mm. öljyn ja energian hinnan nousun vuoksi) saattaa suosia laajaperäisen tuotantotavan omaksumista. (Ks. Ahokas & Aakkula 2010; MMM 2010; Rikkonen & Kurppa 2008.)

Rakennemuutoksen myötä tilojen automatisoituminen edelleen jatkuu ja ihmistyövoiman tarve vähenee. Lypsyrobottien määrä lisääntyy, sekä ruokinnasta, lannanpoistosta ja muista työvaiheista tulee entistä koneellistettumpaa. Samalla eläinten hoitajan yksittäisten hoitotoimenpiteiden merkitys eläinten hyvinvoinnille vähenee, kun ne suorittavat enenevästi koneet. Sen sijaan eläinten tarkkailun merkitys teknologian avulla sekä automaatiojärjestelmän huollon ja seurannan merkitys korostuvat. Koneiden tuottamien ilmoitusten, hälytysten ja raporttien merkitys hyvinvoinnin seurannassa on entistä tärkeämpi. Sidosryhmähaastatteluissa tuotiin esiin, että tilakoon kasvu ja lisääntynyt automaatio kasvattavat myös eläinten hyvinvointiriskejä teknologian pettäessä. Näin ollen järjestelmien huolto ja ylläpito, eläinten hoitajan osaaminen, kouluttaminen ja neuvonta sekä varajärjestelmät nousevat keskeiseen rooliin. Ulkopuolisen työvoiman käyttö tiloilla lisääntyy. Tuottajien osaamistaso on jatkuvasti kasvanut, ja isommaksi kysymykseksi saattaa tulevaisuudessa nousta ennemminkin ulkopuolisen työvoiman kuin tuottajien osaamistaso. Vierastyövoimaa on alettu käyttää enenevästi eläintiloilla. Kulttuuriset ja kielelliset erot lisäävät eläinten hoidon haasteita, etenkin kun työskennellään suurten eläinmäärien sekä osaamista vaativien teknologioiden kanssa.

Tilakoon kasvun seurauksena keskeiseksi kysymykseksi nousee, miten eläinten hyvinvointi voidaan turvata isoissa yksiköissä. Tärkeänä hyvinvointikysymyksenä on, kuinka teknologia mahdollistaa eläinten hyvinvoinnin seuraamisen, kun tuottajan on vaikeampaa silmämääräisesti havaita eläinten hyvinvointiongelmia suurissa karjoissa. Samoin esimerkiksi tautiriskien ja laumakoon sääntely osastoinnin avulla sekä lajityypillisen elämän edistäminen suurissa yksiköissä tulevat aikaisempaa keskeisemmiksi hyvinvointikysymyksiksi.

Eläintuotannon rakennemuutos on tuonut mukanaan joitain eläinten hyvinvointia edistäviä teknologioita. Esimerkiksi suuret karjakoot suosivat pihattomallia, jossa naudat saavat liikkua vapaasti. Parsinavetat alkavatkin todennäköisesti pikkuhiljaa vähetä, kun vanhat parsinavetat luopuvat tuotannosta ja uudet navetat rakennetaan pääosin pihatoiksi. Suurissa karjoissa on kuitenkin ollut haasteena nautojen laiduntamisen järjestäminen. Ympärivuotinen sisäkasvatus sopii heikosti maidontuotannon imagoon ja suurin osa kuluttajista haluaa nautojen pääsevän kesäisin ulos (ks. osio 7.2). Laiduntamiskysymyksestä saattaakin tulla tulevaisuudessa suurempi hyvinvointiteema karjakoon kasvaessa.

Kysymykseksi myös nousee, tuleeko tilakoon kasvussa jossain vaiheessa jokin taitekohta. Perheviljelmämallin uskotaan säilyvän Suomessa, mikä ehkäissee jättiläismäisten tilojen rantautumista Suomeen. Suuriin yksikkökokoihin liittyvät suurentuneet eläintautiriskit. Eläintautiepidemioiden leviäminen

isoissa yksiköissä voivat johtaa eläinten joukkolopetuksiin, mikä heikentää eläintuotannon legitimiteettiä kuluttajien silmissä.

Tuotannon keskittyminen suuriin tiloihin muuttaa myös eläinsuojeluvalvonnan tilannetta. Valvottavia tiloja on vähemmän, mutta yksi valvontakäynti vaatii enemmän aikaa suuren eläinmäärän takia. Uudet teknologiat ja teknologiset seurantajärjestelmät vaativat myös uudenlaista osaamista valvojilta. Toisaalta yksittäiset tilat ovat suuremman syynin alla. Teurastamoilla ja meijereillä on vähemmän sopimustiloja, joten ongelmien tunnistaminen tulee helpommaksi. Myös eläinlääkäreiden käynnit sijoittuvat yhä harvemmille tiloille. Toisaalta suuret tilat lisäävät uudenlaisia paineita tuottajien jaksamiselle. Suuri työmäärä, velkataakka ja epävarma maatalouspolitiikka voivat uuvuttaa osaa tuottajista, mikä voi heijastua eläinten pitoon ja eläinten hyvinvointiin.

Tulevaisuudessa yhä akuutimmaksi kysymykseksi muotoutuu myös se, miten kuluttajat suhtautuvat suurtiloihin. Eurooppalaisessa laajassa Welfare Quality -tutkimushankkeessa tuli selvästi esiin, että eurooppalaiset kuluttajat arvostavat eläinten yksilöllistä hoitoa ja liittävät eläinten hyvinvoinnin pienimuotoisiin tiloihin. Suurtiloihin sen sijaan suhtaudutaan epäilevämmiin. (Miele & Evans 2006.) Myös tuoreen kotimaisen kyselytutkimuksen mukaan noin puolet kansalaisista on sitä mieltä, että tuottajan tulisi tuntea yksilöllisesti kaikki eläimensä ja että tilakoot ovat kasvaneet liian suuriksi eläinten hyvinvoinnin kannalta. Kuluttajat arvostavat lisäksi eläinten ulkoilumahdollisuuksia, mitä on vaikea toteuttaa suurimittaisessa sika- ja siipikarjatuotannossa. (Kupsala ym. 2011.) Kuluttajien ja elinkeinon hyvinvointikäsitteet näyttävät erkaantuneen toisistaan. Yksilöllinen hoito ja ulkoilumahdollisuudet eivät tuotantopuolella nouse yhtä keskeisiksi hyvinvoinnin kysymyksiksi kuin kuluttajien kohdalla, vaan siirtyminen suuriin, erikoistuneisiin yksiköihin voidaan nähdä eläinten hyvinvoinnin näkökulmasta myönteisenä, kun eläinten hoidon ja seurannan teknologiat kehittyvät ja kun tuottajien ammatillinen erikoisosaaminen kasvaa.

11.2 Vaihtoehtoiset tuotantomuodot jatkavat kasvuaan

Suomen maatalouden tulevaisuutta kartoittavissa julkaisuissa on arvioitu, että kotimainen tuotanto polarisoituu entisestään teollistuneisiin suurtiloihin sekä monialaistaviin tai erikoistuantomuotoihin keskittyviin tiloihin (Ahokas & Aakkula 2010; Rikkinen & Kurppa 2008). Nykyisin noin kolmasosa suomalaisista maatiloista on monialaisia eli harjoittaa maataloustuotannon lisäksi muuta yritystoimintaa, kuten matkailu-, majoitus- ja virkistyspalvelujen tuottamista. Tilojen monialaistumisen on nähty turvaavan maaseudun elinvoimaisuutta, kun maaseudun elinkeinomahdollisuudet heikkenevät tuotannon keskittyessä yhä harvemmille tiloille. (MMM 2009.)

Myös erilaisten maatalouden erikoistuantomuotojen arvioidaan kasvavan kuluttajien lisääntyneen vaatimustason vuoksi (ks. osio 11.5). Lähiruoka, alkuperäiskarjan kasvattaminen, tuotteiden jalostus tilalla sekä luomutuotanto toimivat vaihtoehtoina niille tiloille, jotka eivät halua investoida tuotannon kasvattamiseen. Etenkin luomukotieläintuotanto jatkaa kasvuaan, sillä laajapohjaisissa poliittisissa asiakirjoissa on ilmaistu toivetta lisätä maamme luomutuotantoa. Esimerkiksi kestävän kulutuksen ja tuotannon kansallisessa ohjelmassa (2005) esitettiin, että Suomen peltoalasta olisi neljännes luomuviljeltyä vuonna 2025 sekä Maabrändivaltuuskunnan loppuraportissa (2010) ehdotettiin, että puolet tuotannosta olisi luomua vuoteen 2030 mennessä.

11.3 Eläinjalostus ja tuotantoeläinten kloonaukset herättävät keskustelua tieteen kehittyessä

Kysymys tuotantoeläinten jalostuksen hyvinvointivaikutuksista korostuu tulevaisuudessa. Eläinjalostus on osaltaan lisännyt eläinten tuottavuutta, kasvunopeutta ja kokoa, mikä on myös heijastunut eläinten terveyteen ja hyvinvointiin. Kysymys on erityisen keskeinen siipikarjanlihantuotannossa, jossa käytetään nopeasti kasvavia jalostuslinjoja.

Kysymys tuotantoeläinten kloonauksesta sekä kloonattujen eläinten jälkeläisten käytöstä elintarviketuotannossa on nousemassa kansainvälisessä keskustelussa. Eläinsuojelujärjestöt ovat vaatineet välitöntä EU:n laajuista kieltä kloonattujen eläinten käytölle elintarviketuotannossa sekä kloonatuista eläimistä tai niiden jälkeläisistä peräisin olevien elintarvikkeiden tuonnille kolmansista maista (Eurogroup for Animals 2011). Euroopan parlamentti otti syksyllä 2010 kielteisen kannan kloonattujen eläinten käyttöön ravintona. Kielto on tilapäinen ja kannasta neuvotellaan uudestaan myöhemmin, kun kielto on päättymässä. Komissio on tunnustanut kloonaukseen liittyvän eläinsuojeluongelmia: Kloonijälkeläisiä synnyttävillä emoilla on synnytysvaikeuksia sekä suuressa osassa kloonattujen eläinten synnytyksissä esiintyy jälkeläisen kuolemia tai epämuodostumia. Lisäksi kloonijälkeläisten kuolleisuus on normaalia suurempaa ensimmäisten elinkuukausien aikana. (EHK 2011a.)

11.4. Monikulttuurisuus ja EU:n lopetusasetus nostattavat keskustelua uskonnollisesta teurastuksesta

Maahanmuuton lisääntyessä uskonnollinen teurastus on nousemassa keskeiseksi kysymykseksi. Uskonnollisesti teurastetun lihan kysyntä on ollut kasvussa Euroopassa, ja myös Suomessa islamilaisen teurastussääntöjen mukaisesti teurastetun halal-lihan kysyntä on lisääntynyt. Muslimien sallima teurastustapa perustuu Sharia-lakiin, joka sisältää lukuisia tarkkoja sääntöjä ja ohjeita teurastuksen suorittamisesta. Sharia-laki ei varsinaisesti kiellä eläimen tainnuttamista ennen teurastusta, mutta tainnutuskäytäntöä sovelletaan muslimiyhteisöissä vaihtelevasti. Juutalaisten kosher-teurastussäännöt taas vaativat, että eläintä ei saa tainnuttaa ennen eikä samanaikaisesti kurkun aukiviiltämisen kanssa. (EHK 2011b.)

Nykyisen eläinsuojelulain mukaan uskonnollisen teurastuksen yhteydessä tainnutuksen ja verenlaskun on tapahduttava samanaikaisesti. Suurin osa maamme teurastamoista suorittaa uskonnollisen teurastuksen niin, että eläin tainnutetaan ensin ja viilto tehdään vasta sen jälkeen, jolloin lihan voi myydä halalina. Kosher-lihaa ei tuoteta Suomessa. EU:ssa vuoden 2013 alusta sovellettava lopetusasetus ei kiellä teurastamista ilman tainnutusta uskonnollisiin syihin vedoten. Euroopan maista Sveitsi, Norja, Islanti ja Ruotsi ovat kieltäneet tainnuttamatta teurastamisen. Suomen lopettamissäädökset poikkeavat muista Euroopan maista siinä, että Suomessa sallitaan yhtäaikainen tainnutus ja verenlasku. (EHK 2011b.)

11.5 Kuluttajien eettiset vaatimukset lisääntyvät

Kotimaiseen eläintuotantoon vaikuttavat tulevaisuudessa sekä kotimaisten markkinoiden että vientimarkkinoiden kehitys. Eläintuotteiden tuonti on Suomessa lisääntynyt, kun kotimaiset markkinat

avautuivat EU-jäsenyyden myötä. Ulkomaisten tuotteiden halpuus tai mahdollisuus kuluttaa erilaisia erikoistuotteita on lisännyt tuontituotteiden suosiota. Lisäksi suurten elintarvikealan yritysten kansainvälistymisen myötä (esim. Arla-Ingman, HKScan) erilaisten ulkomaisia raaka-aineita käyttävien jalosteiden tarjonta on Suomessa lisääntynyt. Kotimaisten tuotteiden arvostus on kuitenkin suureksi osaksi säilynyt suomalaisten keskuudessa, kun kuluttajat ovat halunneet tukea oman maan tuotantoa ja kotimaisen tuotannon imago on ollut hyvä. Nykyisin kaiken kaikkiaan noin 80 prosenttia Suomessa kulutetuista elintarvikkeista on kotimaista. (MMM 2010.) Suomalaista elintarvikesektoria koskevissa tulevaisuuskatsauksissa on arvioitu, että suomalaisten kotimaisuuspreferenssi jatkuu myös tulevaisuudessa. Näin ollen vaikka elintarvikkeiden tuonti voi jossain määrin vielä lisääntyä, kotimaiset tuotteet säilyttävät arvatenkin asemansa, mikäli kotimaisen tuotannon maine pysyy hyvänä ja kuluttajien luottamus eläinten hoitoon suomalaisilla tiloilla säilyy. Lisäksi tulevaisuudessa kotimaisten tuotteiden vientimarkkinat voivat jossain määrin korostua, mikä voi vaikuttaa suomalaisen tuotannon määriin. (Ahokas & Aakkula 2010; MMM 2010.)

Väestön ennakoitu noin puolen miljoonan hengen lisäys kasvattaa jonkin verran kotimaista elintarvikkeiden kysyntää (Tilastokeskus 2009, 2011). Lihankulutus henkeä kohden saattaa jatkaa kasvuaan, kun suomalaista kulutusta vertaa muihin Euroopan maihin. Suomessa kulutetaan lihaa vähiten Keski-, Etelä- ja Länsi-Euroopan maista (Tike 2010a). Vain muutamissa Itä-Euroopan maissa kulutetaan lihaa vähemmän kuin Suomessa (ibid.). Etenkin siipikarjanlihankulutuksen kasvutrendi saattaa jatkaa. Suomessa siipikarjanlihankulutus henkeä kohden on noin 17 kiloa, kun muissa EU-maissa se on pääosin noin 20–30 kiloa (ibid.). Myös sianlihankulutuksen hidas kasvutrendi saattaa jatkaa. Naudanlihankulutuksen aleneminen voi jatkaa hienoisesti, kun terveys- ja ympäristökiinnostus ohjaavat ihmisten kulutusvalintoja.

Toisaalta on arvioitu, että keskeisiä nousevia kulutustrendejä ovat terveystietoisuus, ympäristötietoisuus, eettisten valintojen korostuminen sekä kiinnostus ruoan alkuperään, mitkä voivat merkitä kasvisruoan ja vaihtoehtoisten kotieläintuotteiden suosion kasvua. Terveysvalistuksessa on korostettu kasvisten ja hedelmien sekä täysjyväviljan käyttämistä ja eläinrasvojen vähentämistä. Onkin arvioitu, että vahvan terveysviestinnän seurauksena suomalaisten ruokailutottumukset ovat muuttuneet edellisten vuosikymmenien aikana monelta osin hyvään suuntaan: kasvisten, hedelmien ja marjojen kulutus on lisääntynyt sekä tyydyttyneitä rasvoja sisältävien tuotteiden kulutus on vähentynyt. Tulevaisuudessa tämä kulutustrendi saattaa merkitä, että osa kuluttajista vähentää kaiken kaikkiaan eläintuotteiden käyttöä ja suosii enemmän kasvipäisiä tuotteita. Samalla kulutus saattaa siirtyä vähärasvaisempiin eläintuotteisiin, eli vähärasvaisiin maitotuotteisiin ja siipikarjanlihan käyttöön. (Kirveennummi ym. 2008; MMM 2010; Vinnari 2010.)

Eläintuotteiden kokonaiskysyntään voinee vaikuttaa myös lisääntynyt ympäristötietoisuus. Esimerkiksi ilmastoystävällinen ruokavalio korostaa kasvispainotteista ruokavaliota ja eläintuotteiden vähentämistä. Ympäristöpolitiikan kiristyminen voi tarkoittaa, että tulevaisuudessa eläintuotteiden kulutusta pyritään hillitsemään entistä voimakkaimmin ohjauskeinoin, kuten lisäämällä kasvisruoan käyttöä joukkoruokailussa sekä verotuspolitiikalla. Samalla kuluttajien saataville on jatkuvasti tullut entistä parempia työkaluja vaikuttaa ruokavalionsa ympäristökuormitukseen esimerkiksi erilaisten jalanjälkilaskureiden avulla. Jos terveys- ja ympäristöorientoituneisuus korostuu kuluttajien valinnoissa, tämä voi vähentää eläintuotteiden kulutusta ja siten myös eläintuotannon määrää. (Ks. Ahonen & Aakkula 2010; Kirveennummi ym. 2008; Vinnari 2010.)

On myös arvioitu, että yhä suurempi osa kuluttajista on kiinnostunut palauttamaan yhteyttään ruoantuotantoon. Kaupungistuminen ja maatalouden rakennemuutos etäännyttävät kuluttajia entisestään ruoantuotannosta. Tämä lisää uudenlaisia ruokaketjujen läpinäkyvyyden vaateita sekä kysyntää erilaisille standardeille ja merkeille, jotka kertovat tuotteen laadusta ja eläinten pidosta, kun kuluttajat eivät enää voi itse todentaa eläinten oloja. (Esim. Kirveennummi ym. 2008; MMM 2010.) Sitran tekemän selvityksen mukaan maaseutuun liitettyjen toiveiden kärkipäässä on luomu- ja lähiruuan parempi saatavuus, jota odottaa 64 prosenttia suomalaisista. Yli puolet kuluttajista ilmoitti aikovansa tulevaisuudessa ostaa nykyistä enemmän lähellä tuotettua ruokaa. Sitra onkin ennakoinut lähiruokamarkkinoiden kasvavan tulevina vuosina. (Mäkipeska & Sihvonen 2010.)

Toisaalta kuluttajajoukkokin saattaa kaksinapaistua eläinten hyvinvoinnista kiinnostuneisiin kuluttajiin sekä niihin kuluttajiin, jotka suosivat pitkälle prosessoituja tuotteita ja joiden kulutusta ohjaa tuotteiden edullisuus. Kaupungistuminen suosii kiireisen elämäntavan omaksumista, johon kuuluu runsas valmisruokatuotteiden käyttö. Pienituloisten osuuden lisääntyminen tai pitkittynyt taloudellinen taantuma voivat merkitä, että ruoan hinnasta tulee yhä tärkeämpi valintaperuste kulutusvalinnoissa osalle kuluttajista. (Ks. Kirveennummi ym. 2008; MMM 2009.)

11.6 Yritysten eläinten hyvinvointistandardien merkitys korostuu

Globaalin kaupankäynnin jatkaessa kasvuaan yritysten standardien ja niiden harmonisoinnin tarpeen ennustetaan lisääntyvän. On arvioitu, että vähittäiskaupat odottavat elintarvikkeiden laatu- ja turvallisuuden tiukenevan tulevaisuudessa ja sisältävän enemmän vaatimuksia tuotteiden tuotantoprosesseista. (MMM 2010.) Kuluttajien hyvinvointi-tietoisuuden lisääntymisen takia kaupat ja elintarviketeollisuus voivat ottaa laatu- ja turvallisuusvaatimukset huomioon ja muihin sertifiointijärjestelmiin enenevästi mukaan eläinten hyvinvointikriteereitä.

Lihateollisuuden terveysluokittelurekisterien (Sikava ja Naseva) uudistustyö kertoo, että elinkeino on eläintautien lisäksi ottamassa eläinten hyvinvoinnin vahvemmin mukaan omiin seurantajärjestelmiinsä. Tuotannon keskittyessä yhä suurempiin yksiköihin sekä sopimustuotannon ja elintarviketalouden ketjuuntumisen lisääntyessä kaupan ja teollisuuden on helpompi asettaa tuottajille erilaisia eläinten hyvinvointistandardeja sekä seurata niiden toteutumista.

Suomi todennäköisesti seuraa Euroopan muita maita eläinten hyvinvoinnin vahvistamisessa vähittäiskaupan ja ravintolasektorin yhteiskuntavastuupolitiikassa. Samalla hyvinvointimerkintäjärjestelmät kehittyvät kuluttajien vaatimusten lisääntyessä. EU:n Welfare Quality -tutkimushankkeen pohjalta luotujen hyvinvointimittareiden kehitystyö voi johtaa uudenlaisten eläinten hyvinvoinnin sertifiointijärjestelmien muotoutumiseen. Eläinten hyvinvointia voidaan myös vahvemmin rakentaa osaksi jotain tuotebrändiä. Ketjuuntuminen voi johtaa siihen, että tietyt tuottajat profiloituvat jonkin tietyn brändin tuottajiksi. Tämä parantaa edelleen tuottajan ja tuotteen välistä yhteyttä kuluttajien näkökulmasta.

11.7 Seura- ja harrastuseläinten suosio jatkaa kasvuaan

Lemmikkimaailman kasvu on ollut ripeää viime vuosina eikä hidastumisen merkkejä ole ollut näkyvissä. Lemmikkieläinten määrän sekä lemmikkieläimiin liittyvän harrastus- ja liiketoiminnan voikin ennakoida kasvavan. Lemmikkieläinten sosiaalinen ja terapeuttinen merkitys voi nousta entisestään, kun

kaupungistuminen etenee, perhekoot pienenevät ja yksinasuminen lisääntyy. Mikäli Suomi seuraa muun maailman kehitystä, lemmikkieläinten terapeuttinen ja terveyttä edistävä rooli korostuu entisestään ja lemmikkieläinten terapiakäyttö lisääntyy.

Lemmikkieläinten hyvinvoinnin yleinen profiili nousee. Seura- ja harrastuseläinten neuvottelukunta perustettiin äskettäin Suomeen. Euroopan unionin alan sääntelyn on arvioitu lisääntyvän, ainakin lemmikkieläinten kaupan ja rekisteröinnin osalta. Lemmikkieläinten omistajien hyvinvointitietoisuuden kasvu voivat vahvistaa myös alan itsesääteilyä. Esimerkiksi erilaisille lemmikkieläinpalveluille, lemmikkieläinkaupoille ja kasvattajille voidaan luoda alalla selkeämmät eläinten hyvinvointistandardit. Myös kiinnostus lemmikkieläinten lajityypillisen elämän mahdollistamiseen sekä pehmeämmät koulutusmenetelmät voivat voimistua.

Samalla eläinharrastajien vaateet yhteiskunnalle lisääntyvät. Esimerkiksi koirahalleja voidaan rakentaa kaupunkeihin talviharrastuksia varten. Lääketieteen kehitys saattaa kärjistä entisestään kysymystä siitä, kuinka pitkälle vietyjä hoitoja lemmikkieläimille voi tehdä. Kysymys lemmikkieläinten jalostuksesta voi nousta yhä suuremmaksi yhteiskunnalliseksi kiistakysymykseksi. Paineet alan sääntelyyn tai itsesääteilyyn lisääntyvät, kun huoli rotukoirien ja -kissojen perinnöllisistä sairauksista ja rakennevioista voimistuu. Tämä voi heijastua entistä vahvemmin kasvatus- ja näyttelytoimintaan.

11.7 Hevosharrastuksen suosio nousee edelleen

Hevosalan odotetaan jatkavan kasvuaan. Vuoteen 2030 mennessä hevosten lukumäärän arvioidaan kasvavan peräti 140 000 hevoseen. Suomessa on vielä vähänlaisesti hevosia väkilukuun suhteutettuna verrattuna moniin Euroopan maihin. (Hippolis 2010.) Suomi seurannee Ruotsin jalanjalkia hevosalan kasvussa. Uusien hevosharrastajien osaaminen pysyy keskeisenä haasteena alalla tulevaisuudessakin. Samalla omistaja- ja harrastajakunta on enenevästi kaupunkilaisempi.

Suomen Hippoksen edustajien mukaan hevosen hyvinvoinnin merkitys korostuu kilpailupuolella. Yleinen kiinnostus eläinten hyvinvointiin merkitsee, että myös hevosen hyvinvoinnin perään kysellään enemmän. Hevosen hyvinvointi näyttäytyy keskeisenä asiana, joka legitimoii toimintaa. Hyvinvoinnin korostuminen noudattaa Ruotsin kehitystrendiä. Alan kasvaessa hevosten hyvinvointitutkimus ja -neuvonta vahvistuvat. Myös hevosurheilun kansainvälistyminen jatkuu. Lisäksi kansainvälinen harmonisointi urheilussa tulee lisääntymään, ja ala voi luoda kansainvälisesti yhtenäiset hevosen hyvinvoinnin perusvaatimukset.

Vaikka kasvavalle hevosalalle syntyy uudenlaista liiketoimintaa, Suomen Hippoksen sidosryhmähaastattelussa arveltiin, että valtaosa hevostoiminnasta pysyy harrastuksena. Elinkeinoistumista tapahtuu enemmänkin hevosalan palveluissa, mutta urheilutoiminta itsessään tuskin kaupallistuu vahvasti. Toiminta pysynee kohtuullisen pienimuotoisena, ja harrastajavalmentajat ja -kilpailijat tulevat olemaan keskeinen osa toimintaa.

Hevosen seuraeläin-rooli ja tunnimerkitys korostunevat entisestään, kun ratsastusharrastus lisääntyy. Toisaalta hevosella säilyy edelleenkin tuotannontekijä-asema kilpailuhevosena ja palveluiden tuottajana sekä sen käyttö elintarviketuotannossa jatkuu. Hevosen säädöserustainen status tuotantoeläimenä tai seura- ja harrastuseläimenä vaatii kuitenkin selkeyttämistä.

12. Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä selvityksessä on arvioitu niitä parina viimevuosikymmenenä ilmenneitä muutostrendejä, jotka ovat määrittäneet eläinten asemaa Suomessa nyt ja tulevaisuudessa. Tarkastelu tuo selvästi esiin sen, että niin eläinten käyttömuodot kuin eläimille annetut yhteiskunnalliset merkitykset ovat muuttuneet merkittävästi ja että muutosvauhti on ollut nopea. Eläinten hyvinvoinnista on tullut aikaisempaa huomattavasti vahvemmin yhteiskunnallisen keskustelun teema, jopa kiistakysymys. Vielä 1990-luvun alussa eläinten hyvinvointikysymyksiä jäseni tuottajien ja viranomaisten keskinäinen keskustelu, mutta nykyisin kuluttajien, kansalaisten ja median intressit näihin kysymyksiin ovat voimistuneet.

Eläintuotannon rakennemuutos on ollut nopeaa, niin että eläintilojen määrä on vähentynyt ja eläintilojen koko on kasvanut vauhdilla. Samalla tuotannon teknologisoituminen on muuntanut eläinten hoidon ja hyvinvoinnin seurannan tapoja. Rakennemuutoksen ennakoidaan myös jatkuvan, ja tuhansien sikojen sikaloiden, kymmenien tuhansien lintujen siipikarjatilojen sekä satojen lehmien navetoiden osuus koko tuotannosta nousee. Suurtilojen muotoutuminen on merkinnyt myös tuottajakunnan ammatillistumista, ja tieto eläinten hyvinvoinnista pohjautuu perimätiedon sijaan entistä vahvemmin alan ammatilliseen erikoisosaamiseen. Tulevaisuudessa yhä keskeisemmäksi kysymykseksi nousee eläinten hyvinvoinnin toteutuminen suurtiloilla: miten yksittäisen eläimen hyvinvointia voidaan seurata suurissa yksiköissä, miten hyvinvoinnin seurannan teknologiat kehittyvät sekä miten lajityypillisten tarpeiden toteutuminen ja ulkoilu tai laiduntamismahdollisuudet voidaan turvata suurtiloilla. Myös eläinsuojelulliset riskit nousevat suurtiloilla teknologiariippuvuuden takia. Näin teknologisten järjestelmien huollon, työntekijöiden ammattitaidon sekä varajärjestelmien merkitys korostuvat. Samalla keskeiseksi kysymykseksi nousee, missä määrin kuluttajat hyväksyvät suuret yksiköt, kun kuluttajien arvostavat eläinten yksilöllistä hoitoa ja lajityypillistä käyttäytymistä.

Suurtilojen muotoutumisen ohella on kehkeytynyt myös erilaisia erikoistuotannon muotoja, kun kysyntä vaihtoehtoisille tuotteille on voimistunut ja kun tuottajat ovat etsineet muita elinkeinomahdollisuuksia tuotannon laajentamisen sijaan. Luomu- ja lähiruoan tuotannon ennakoidaan kasvavan myös tulevaisuudessa. Maatalouspolitiikassa on korostettu entistä vahvemmin maatalouden monivaikutteisuuutta, johon kuuluvat ympäristönsuojelu, maaseudun kehitys ja eläinten hyvinvointi. Vaihtoehtoisia tuotantomuotoja edistetään tulevaisuudessa näillä perusteilla. Tämän seurauksena alan on vastattava vaihtoehtoisten eläinten hoito- ja pitomuotojen tuottamiin uudenlaisiin hyvinvointihaasteisiin, kuten tuotantomuotoon soveltuvien eläinrotujen käyttöön.

Lemmikkien lukumäärä sekä lemmikkieläimiin liittyvä liiketoiminta ja harrastukset ovat lisääntyneet nopeasti. Samalla lemmikkieläinten seuramerkitys ja terapeuttinen merkitys ovat korostuneet yksilöllistyvässä yhteiskunnassa. Lemmikkieläimille on annettu enenevästi perheenjäsentä muistuttava asema. Näin yksittäisen eläimen tunnerkitys on noussut, ja eläimen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ollaan valmiita laittamaan runsaastikin rahaa. Lemmikkieläinten lääketieteellisten hoitojen kehitys on tuottanut uudenlaisia kysymyksiä eläinlääketieteen etiikasta. Myös eläinten pito kaupungeissa on lisääntynyt, mikä on herättänyt keskustelua, miten eläinten hyvinvointi voi toteutua kaupunkielämässä ja kerrostaloasumisessa. Euroopan unioniin liittymisen seurauksena lemmikkieläinten liikkuvuus on lisääntynyt, ja Suomeenkin on enenevästi tuotu erilaisia lemmikkieläinlajeja ja -rotuja. Tämä on herättänyt kysymyksen siitä, millaiset eläimet soveltuvat pidettäväksi lemmikkieläimiksi. Alalle on samalla noussut uudenlaisia eläinsuojelukysymyksiä. Suomeen on alettu tuoda kodittomia eläimiä ulkomailta. Lisäksi

pimeiden pentujen tuonti lähialueiden pentutehtailta on lisääntynyt. Myös keskustelu rotukoirien ja -kissojen jalostusperäisistä sairauksista ja rakennevioista on voimistunut

Hevosala on ollut voimakkaasti kasvava ala, ja hevosharrastuksen suosio on ollut vahvassa kasvussa. Hevosalan seuraeläinmerkityksen korostuessa hevosen status on tullut yhä epämääräisemmäksi: onko hevonen seura- ja harrastuseläin vai tuotantoeläin – urheilun, ratsastuspalvelujen ja elintarviketuotannon tuotannontekijä. Samalla kasvavalle alalle on noussut uudenlaisia hevosen hyvinvointikysymyksiä, etenkin alalle tulleiden uusien hevosharrastajien hevosenhoidon osaaminen sekä hevosten lisääntynyt myynti-kierto. Lisäksi hevosten pito- ja käsittelytapojen muuntuessa myös alan hyvinvointikysymykset ovat muuttuneet. Keskeisiksi kysymyksiksi ovat nousseet kilpailu- ja ratsastuskoulutoimintaan liittyvä hevosten stressi, eristyneisyys muista hevosista sekä hevosten mahdollisuus laiduntaa ja toteuttaa lajityypillistä käyttäytymistä kaupunkitalleilla.

Eläintarha-alalla muutokset ovat olleet verrattain vähäisiä. Särkänniemen delfinaario on ollut alan näkyvin ja kiistanalaisin eläinsuojelukysymys. Eläinten merkitys sirkuksissa on vähentynyt, kun kasvava nyky sirkus on syrjäyttänyt perinteistä sirkusta, jossa eläinnumeroilla on ollut keskeisempi osa. Kysymys merileijonien sallimisesta sirkuksessa ainoana luonnonvaraisina eläiminä on ollut sirkuspuolen näkyvin eläinsuojelukysymys.

Eläinten hyvinvoinnin asenneympäristössä on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Kaupungistumisen ja eläintuotannon rakennemuutoksen myötä suomalaiset ovat erkaantuneet yhä enemmän kotieläintuotannosta. Tämän seurauksena suomalaisten tietotaso eläinten nykyolosuhteista on heikentynyt ja median merkitys ihmisten asenteiden muokkaajana on voimistunut. Viime vuosien kohut eläintuotantotiloilla salakuvatuista videoista ovat herättäneet kuluttajia pohtimaan eläinten hyvinvoinnin tilaa entistä vahvemmin. Tuotannon ja kulutuksen kuilun kasvaessa kuluttajien vaatimukset tuotannon läpinäkyvyydelle ovat lisääntyneet. Osalle kuluttajista eläintuotteiden valinnasta on tullut poliittinen kysymys, ja vaihtoehtoisten tuotteiden sekä kasvisruoan suosio on lisääntynyt. Elinkeino on taas pyrkinyt vahvistamaan kuluttajien luottamusta valtavirran tuotantoon uudistamalla eläinten hyvinvoinnin seuranta- ja kontrollijärjestelmiään.

Yleisen eläinten hyvinvointitietoisuuden kohoamisen myötä myös eläinasialiike on voimistunut. Keskeisenä muutoksena on ollut eläinoikeuskeskustelun rantautuminen Suomeen. Uudessa eläinoikeusliikkeessä on vallitsevia eläinten käyttömuotoja kyseenalaistettu aikaisempaa radikaalimmin. Näkemykset eläinten eettisestä asemasta näyttävätkin kirjavoituneen sekä erkaantuneen entistä enemmän toisistaan. Yhtäältä arvellaan, että kuluttajien ymmärrys eläinten hoidon arjesta sekä eläinten biologisesta olemuksesta on heikentynyt eläinten liiallisen inhimillistämisen sekä tiedontason heikentymisen takia. Toisaalta eläinten rakentumista pelkäsi hyödykkeeksi sekä eläinten välineellistämistä kritisoidaan. Uudenlaisten keskustelupintojen luominen, elintarvikeketjun läpinäkyvyyden lisääminen sekä tuotannon ja kulutuksen kohtaamispintojen vahvistaminen nousevatkin yhä suuremmiksi kysymyksiksi tulevaisuudessa.

Voimistuneen yhteiskunnallisen keskustelun taustalla on ristiriitojen syveneminen eläinten asemassa ja eläimiin liitetyissä merkityksissä. Yhteiskunnallisessa eläintutkimuksessa on pidetty kaksijakoista eläinsuhdetta keskeisenä modernia yhteiskuntaa luonnehtivana piirteenä. Sekä eläimiin kohdistettu kiintymys että eläinten hyödykeasema ovat saaneet äärimmäisiä muotoja. Yhtäältä lemmikkieläinten suosio on kasvanut ja niiden ihmismäinen rooli perheessä on korostunut. Toisaalta kun eläintuotanto on siirtynyt pois perinteisen agraariyhteiskunnan eläinhoidon eetoksen vaikutuspiirin alta, tuotantoeläimet ovat

alkaneet näyttäytyä enenevästi hyödykkeiltä, joihin voi soveltaa samanlaista liiketoiminnallista ajattelua kuin mihin tahansa tuotantohyödykkeeseen. (Ks. esim. Arluke & Sanders 1995; Franklin 1999.)

Kansainvälisen ympäristön muutos on muuntanut ja muuntaa edelleen suomalaista eläinsuojelupoliittista toimintaympäristöä. Eläinten hyvinvoinnin profiili Euroopan unionissa on jatkuvasti noussut, etenkin kun eläinten hyvinvointi nostettiin mukaan EU:n perussopimuksen periaatteisiin. Samalla eläinsuojelupoliittikan kehitys muissa Euroopan maissa koskettaa enenevästi myös suomalaista keskustelua. Eläinten hyvinvointia on monissa Euroopan maissa alettu edistää entistä tiukemmin eläinsuojelusäädöksiin, ja nykyisin eläinsuojelusäädökset ovat monissa Euroopan maissa osittain Suomea tiukemmat. Eurooppalaisten kuluttajien lisääntyneet eläinten hyvinvointivaateet näkyvät myös vähittäiskaupan voimistuneena kiinnostuksena erilaisiin eläinten hyvinvointikriteereitä sisältäviin sertifiointijärjestelmiin. Yksityisten eläinten hyvinvoinnin standardien merkitys niin Euroopassa kuin Suomessakin korostuu tulevaisuudessa. Kaiken kaikkiaan eläinsuojelupoliittikan voimistuminen sekä elinkeinon mukaantulo eläinten hyvinvoinnin sääntelyyn niin Suomessa kuin maailmalla kertovat eläinten hyvinvointikysymysten painoarvon noususta yhteiskunnassa.

13. Lähteet

Aaltola, Elisa (2004) Eläinten moraalinen arvo. Tampere: Vastapaino.

Aarnipuu, Tiia (2011) Jonkun on uskallettava katsoa: Animalian puoli vuosisataa. Helsinki: Like.

Ahokas, Ira & Aakkula, Jyrki (2010) Viisi skenaariota Suomen maa- ja elintarviketalouden tulevaisuudesta. Teoksessa Niemi, Jyrki & Rikkinen, Pasi (toim.) Maatalouspoliittisen toimintaympäristön ennakointi. Helsinki: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Animalia (2011a) Pentutehtailu täytyy pysäyttää, Eläinsuojeluliitto Animalia, tiedote, 24.1.2011, <http://www.animalia.fi/uutiset/pentutehtailu-t%C3%A4ytyy-pys%C3%A4ytt%C3%A4%C3%A4>, viitattu 1.10.2011.

Animalia (2011b) Suomea tiukemmat eläinsuojelulait, Eläinsuojeluliitto Animalia, <http://animalia.fi/animalia-toimii/lait-muulla>, viitattu 2.10.2011.

Animalia (2011c) Turkistarhaus EU:ssa ja muulla, Eläinsuojeluliitto Animalia, <http://www.animalia.fi/animalia-toimii/toimintakohteet/turkisel%C3%A4imet/turkistarhaus-maailmassa>, viitattu 2.10.2011.

AL (2011) Suomen ensimmäinen luomubroileri kasvaa Pirkanmaalla, Aamulehti, 13.8.2011, toim. Antti Lehmusvirta, <http://www.aamulehti.fi/Pirkanmaa/1194692491401/artikkeli/suomen%20ensimmainen%20luomubroileri%20kasvaa%20pirkanmaalla.html>, viitattu 27.9.2011.

Arluke, Arnold & Sanders, Clinton R. (1996) Regarding animals. Philadelphia: Temple University Press.

Bock, Bettina & van Huik, Marjolein (2007) Animal welfare: The attitudes and behaviour of European pig farmers. British Food Journal, 109(11): 931–944.

CIWF (2011) The welfare of pigs in the European Union, Compassion in World Farming, http://www.ciwf.org.uk/what_we_do/pigs/state_of_eu_pigs/pig_welfare_explained.aspx, viitattu 27.9.2011.

Euroopan neuvosto (2005) Standing committee of the European Convention for the protection of animals kept for farming purposes: Recommendation concerning farmed fish, Council of Europe, 5.12.2005, http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/biological_safety_and_use_of_animals/farming/Rec%20fish%20E.asp, viitattu 27.9.2011.

Crist, Eileen (1999) Images of animals: Anthropomorphism and animal mind. Philadelphia: Temple University Press.

EFBA (2011) WelFur, a priority in the fur-farming world, European Fur Breeders' Association, <http://www.efba.eu/welfur/>, viitattu 2.10.2011.

EFSA (2009) Scientific Opinion of the Panel on Animal Health and Welfare on a request from European Commission on General approach to fish welfare and to the concept of sentience in fish. The EFSA Journal (2009) 954, 1–26. http://www.efsa.europa.eu/en/scdocs/doc/ahaw_op_ej954_generalfishwelfare_en.pdf.

EHK (2010a) Suomen ensimmäiset Welfare Quality® -arvioitsijat koulutettu sikojen hyvinvoinnin arviointiin, Eläinten hyvinvointikeskus, 25.10.2010, <http://elaintenhyvinvointikeskus.edublogs.org/2010/10/25/suomen-ensimmaiset-welfare-quality%C2%A9-arvioitsijat-koulutettu-sikojen-hyvinvoinnin-arviointiin/>, viitattu 2.10.2011.

EHK (2010b) Eläinsuojeluvalvonta keskusteluttaa, Eläinten hyvinvointikeskus, <http://elaintenhyvinvointikeskus.edublogs.org/2010/03/12/elainsuojeluvalvonta-keskusteluttaa/>, viitattu 2.10.2011.

EHK (2011a) Kansallinen eläinten hyvinvointiraportti, luonnos 20.6.2011. Helsinki: Eläinten hyvinvointikeskus. <http://elaintenhyvinvointikeskus.edublogs.org/files/2011/06/Kansallinen-elainten-hyvinvointiraportti-sukv8i.pdf>.

EHK (2011b) Uskonnollisesti teurastettua lihaa tarjolla yhä useammin, <http://elaintenhyvinvointikeskus.edublogs.org/2011/08/02/uskonnollisesti-teurastettua-lihaa-tarjolla-yha-useammin/>, viitattu 2.10.2011.

Eklund, Erland, Andersson, Kjell, Brandt, Nora, Rajala, Kirsi & Lehtola, Minna (2007) Uudet hevoselinkeinot – haaste tutkimukselle ja yhteiskuntasuunnittelulle. Maaseudun Uusi Aika, 2, 35–4.

Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskus (2008) Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskuksen hyvinvointitutkimusstrategia 2008–2011, <http://www.vetmed.helsinki.fi/hyvinvointikeskus/dokumentit/tutkimustrategia%202008%20-%202011.pdf>, viitattu 2.10.2011.

Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskus (2011) Kotieläinten käyttäytymisen ja hyvinvoinnin tutkimus Suomessa, <http://www.vetmed.helsinki.fi/hyvinvointikeskus/tietoa/historia.html>, viitattu 2.10.2011.

Eurogroup for Animals (2011) Clone free food, <http://eurogroupforanimals.org/get-involved/clone-free-food>, viitattu 2.10.2011.

Euroopan komissio (2005) Special Eurobarometer 229: Attitudes of consumers towards the welfare of farmed animals.

Euroopan komissio (2007) Special Eurobarometer 270: Attitudes of EU citizens towards animal welfare.

Euroopan komissio (2011a) The EU and animal welfare: Policy objectives. http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/policy/index_en.htm, viitattu 2.10.2011.

Euroopan komissio (2011b) Animal Welfare – EU Action Plan, Evaluation and the Second Strategy on Animal Welfare, http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/actionplan/actionplan_en.htm, viitattu 2.10.2011.

Evira (2007) Tulokset tilojen tarkastuksista ovat valmistuneet – rikkeitä löytyi noin 25 prosentista tiloista, 10.12.2007. <http://www.evira.fi/portal//fi/evira/ajankohtaista/arkisto/?bid=61>, viitattu 2.10.2011.

- Evira (2009) Puolella tarkastetuista tiloista laiminlyöntejä, 18.12.2009,
<http://www.evira.fi/portal/fi/evira/ajankohtaista/arkisto/?bid=1836>, viitattu 2.10.2011.
- Evira (2010a) Luonnonvaraisten lajien tuotantotarhat ja riistanhoidolliset tarhat,
http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/elainsuojelu_ja_elainten_pito/elainsuojelu_pitopaikoissa/luonnonvaraisen_lajien_tuotantotarhat_ja_riistanhoidolliset_tarhat/, viitattu 27.9.2010.
- Evira (2010b) Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet 2: Eläintuotanto. Eviran ohje 18217/2. Helsinki: Elintarviketurvallisuusvirasto.
http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/lomakkeet_ja_ohjeet/luomuohje_2_elaintuotanto_netti_15032010_2-painos.pdf.
- Evira (2010c) Luonnonmukainen eläintuotanto 2009–2010,
<http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/tilastot/lelain2010a.pdf>, viitattu 27.9.2011.
- Evira (2010d) Luomutilat (kpl) ja luomutuotantoala (ha) 2010,
<http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/tilastot/luomu2010elop.pdf>, viitattu 27.9.2011.
- Evira (2010e) Seura-, harrastus- ja lemmikkieläimet.
http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/elainsuojelu_ja_elainten_pito/elainsuojelu_pitopaikoissa/harrastus_ja_lemmikkielaimet/, viitattu 28.9.2011.
- Evira (2010f) Eläinnäyttelyt, eläintarhat ja sirkukset.
http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/elainsuojelu_ja_elainten_pito/elainsuojelu_pitopaikoissa/elainnayttelyt_elaintarhat_ja_sirkukset/, viitattu 1.10.2011.
- Evira (2010g) Valtakunnallinen ohjelma eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnasta sekä kuntien järjestämistä eläinlääkäripalveluista 2011–2014, Eviran ohje 15903/1, Elintarviketurvallisuusvirasto.
- Evira (2011a) Koiran ja kissan vienti Norjaan, päivitetty 7.7.2011,
http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/tuonti_ja_vienti/eu-jasenmaat_norja_ja_sveitsi/koirat_kissat_ja_fretit/vienti_muihin_eu-maihin_ja_norjaan/norja/, viitattu 1.10.2011.
- Evira (2011b) Tuotantoeläintiloilla tehtävät EU-eläinsuojelutarkastukset,
http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/elainsuojelu_ja_elainten_pito/elainsuojelun_valvonta/eu-tarkastukset/, viitattu 2.10.2011.
- Evira (2011c) Täydentävät ehdot – Eläinten hyvinvointi
http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/elainsuojelu_ja_elainten_pito/elainsuojelun_valvonta/taydentavat_ehdot/, viitattu 2.10.2011.
- Evira (2011d) Epäilyyn perustuvat eläinsuojelutarkastukset,
http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/elainsuojelu_ja_elainten_pito/elainsuojelun_valvonta/epailyyn_perustuvat_tarkastukset/, viitattu 2.10.2011.

Evira (2011e) Lausunto koskien koirien koulutusvälineitä. Lausunto Suomen Kennelliitolle, 3.6.2011. DNo Evira/3941/0500/2011.

Franklin, Adrian (1999) Animals and modern cultures. Lontoo: Sage.

HESY (2010) Monia uhanalaisia eksoottisia eläimiä myydään Suomessakin täysin laillisesti, Helsingin eläinsuojeluyhdistys HESY ry:n ja Suomen herpetologisen yhdistyksen yhteistiedote, 31.5.2010, <http://www.hesy.fi/info/tiedote%20310510.htm>, viitattu 1.10.2011.

HESY (2011a) HESY kantaa huolta rescuetoiminnan riskeistä ja ulkomaan adoptioissa ilmenneistä epäkohdista, Helsingin eläinsuojeluyhdistys, tiedote 16.3.2011, <http://www.hesy.fi/info/rescue-tiedote.htm>, viitattu 30.9.2011.

HESY (2011b) Koiran hyökkäilevän käytöksen taustalla usein taitamaton omistaja, Helsingin eläinsuojeluyhdistys, tiedote 16.4.2011, <http://www.hesy.fi/info/tiedote060411.htm>, viitattu 1.10.2011.

Hippolis (2010) Suomalaisen hevosalan katsaus 2010. Hippolis hevosalan osaamiskeskuksen hevoslusteri-hankkeen julkaisu. http://hippolis.fi/UserFiles/hippolis/File/Hevosalkatsaus_uusin_pienempi.pdf.

HS (2007a) Särkänniemen delfiinit eivät ui uuteen kotialtaaseensa, Helsingin Sanomat, <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/S%C3%A4rk%C3%A4nniemen+delfiinit+eiv%C3%A4t+ui+uuteen+kotialtaaseensa/1135233027450>, viitattu 1.10.2011.

HS (2007b) Vanhalla ja uudella sirkuksella on eri areenat, toim. Minna Autio, Helsingin Sanomat, 20.10.2007, http://www.sirkusinfo.fi/files/pdfs/HS_Sirkukset.pdf.

HS (2009) Salmonellakanalassa käydään kaikki kolot läpi hammasharjoilla, 20.3.2009, <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Salmonellakanalassa+k%C3%A4yd%C3%A4n+kaikki+kolot+l%C3%A4pi+hammasharjoilla/1135244494174>, viitattu 2.10.2010.

HS (2010a) Särkänniemen delfiininpoikanen kuoli, 15.9.2010, Helsingin Sanomat, http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/1135260162133?ref=lk_is_ko_2, viitattu 1.10.2011.

HS (2010b) Kasvisruokapäivä tulee Helsingin kouluihin, 17.2.2010, http://omakaupunki.hs.fi/paakaupunkiseutu/uutiset/kasvisruokapaiva_tulee_helsingin_kouluihin/, viitattu 2.10.2011.

HS (2011) Yli 200 kanalaa lopettaa tänä vuonna häkkikanaloiden kiellon vuoksi, toim. Elina Lappalainen, Helsingin Sanomat, 8.3.2011, <http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Yli+200+kanalaa+lopettaa+t%C3%A4n%C3%A4+vuonna+h%C3%A4kkikanaloiden+kiellon+vuoksi/1135264355189>, viitattu 27.9.2011.

HSUS (2010) Puppy Mills: Frequently Asked Questions, 8.7.2010, The Humane Society of the United States, http://www.humanesociety.org/issues/puppy_mills/qa/puppy_mill_FAQs.html, viitattu 1.10.2011.

HSUS (2011) Puppy mills. The Humane Society of the United States. http://www.humanesociety.org/issues/puppy_mills/, viitattu 1.10.2011.

Iltta-Sanomat (2009) Salmonellaa löydetty nyt 20 kanalasta ja 6 sikalasta, 21.3.2009, <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/salmonellaa-loydetty-nyt-20-kanalasta-ja-6-sikalasta/art-1288335415863.html>, viitattu 2.10.2011.

Jokinen, Pekka, Kupsala Saara & Vinnari Markus (2011) Consumer trust in animal-farming practices: Exploring the high trust of Finnish consumers. *International Journal of Consumer Studies*. doi: 10.1111/j.1470-6431.2011.00996.x.

Jokinen, Pekka, Kupsala, Saara ja Vinnari, Markus (2011) Who cares about fish welfare? Empirical evidence from a Finnish survey. Julkaisematon käsikirjoitus.

Juppi, Pirita (2004) "Keitä me olemme? Mitä me haluamme?" Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä. Journalistiikan väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.

Jyrinki, Henna (2010) Lemmikinomistajan monet kasvot: Moniparadigmmainen tutkimus kuluttajasubjektista lemmikkeihin liittyvässä kuluttamisessa. Liiketaloustieteen väitöskirja, Vaasan yliopisto.

Jyrinki, Henna & Laaksonen, Pirjo (2007) Koiramainen yhteiskuntamme muutoksessa. *Kulutustutkimus*. Nyt 3(1): 13–28.

Kaukio, Leena (2002) Koirat lemmikkieläiminä: Kaupunkikoiran ja koiranomistajan välisen suhteen tarkastelua vuosituhannen vaihteessa. Julkaisematon sosiologian alan pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Kauppinen, Tiina (2011) Eläin voi hyvin, kun tuottajakin voi hyvin. Vieraskynä-kirjoitus Kansallisessa eläinten hyvinvointiraportissa, luonnos 20.6.2011. Helsinki: Eläinten hyvinvointikeskus.

Kauppinen, T., Vainio, A., Valros, A., Rita, H. & Vesala, K. (2010) Improving animal welfare: Qualitative and quantitative methodology in the study of farmers' attitudes. *Animal Welfare*, 19(4): 523–536.

Kestävän tuotannon ja kulutuksen toimikunta (2005) Vähemmästä enemmän ja paremmin – Kestävän tuotannon ja kulutuksen toimikunnan (Kultu) ehdotus kansalliseksi ohjelmaksi 2005, <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=36844&lan=fi>.

Kirveenummi, Anna, Saarimaa, Riikka & Mäkelä, Johanna (2008) Syödään leväpullia pimeässä: Tähtikartastoja suomalaisten ruoan kulutukseen vuonna 2030. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen julkaisuja.

Koppinen, Jouko (2010) Pimeät koirat yhä keskuudessamme. *Suomen Eläinlääkärilehti*, 116(1): 16–17.

Korkeasaari (2010) Usein kysyttyä palveluista, <http://www.korkeasaari.fi/palvelut/useinkysytyypalveluista>, viitattu 30.9.2011.

Korvenoja, Riikka (2011) Agility tilastojen valossa, Suomen Agilityliitto, 30.6.2011, <http://www.agilityliitto.fi/wordpress/?p=4519>, viitattu 29.9.2011.

Koski, Leena & Bäcklund, Pia (2011) Koira kaupungeissa: Uhka yhteiskunnalliselle järjestykselle vai osa kaupunkikulttuuria? Tutkimussuunnitelma, saatavilla osoitteesta http://www.koiratutkimusta.net/koira_kaupungeissa.pdf.

- Kupsala, Saara (2009) Ideology or business: Meanings of farm animal welfare in the Finnish Association for Organic Farming. Julkaisematon sosiologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/18227/ideology.pdf?sequence=2>.
- Kupsala, Saara, Jokinen, Pekka, Vinnari, Markus ja Pohjolainen, Pasi (2011) Eläinten hyvinvoinnin politisoituminen: kuluttajien käsitykset eläintuotannosta. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Lehtonen, Heikki ja Pyykkönen, Perttu (2005) Maatalouden rakennekehitysnäkymät vuoteen 2013. MTT:n selvityksiä 100. Helsinki: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.
- Lihateollisuuden tutkimuskeskus (2005) Suomalaisen lihasiipikarjan hyvän tuotantotavan kuvaus. Saatavilla osoitteesta:
http://www.siipi.net/index.php?option=com_content&view=article&id=16&Itemid=31#_Toc103136795, viitattu 26.9.2011.
- Lundbom, Pia (2009) Kun pihdit kameraan vaihtuivat... : Eläinoikeusaktivistien poliittinen tyylinmuutos. *Politiikka*, 51(2): 107–116.
- Luomumarkkinoiden kehittämisen strategiaryhmä (2006) Luomumarkkinoiden kehittämisen strategiset tavoitteet 2007–2015.
http://www.mmm.fi/attachments/maatalous/maataloustuotanto/luomutuotanto/5q9qlsOWM/Luomumarkkinoiden_strategiset_tavoitteet_07_15.pdf.
- Maabrändityöryhmä (2010) Tehtävä Suomelle, http://www.maabrandi.fi/wp-content/uploads/2011/06/TS_koko_raportti_FIN.pdf
- Massa, Ilmo & Paloniemi, Riikka (toim.) (2002) Suomalainen ruoka riskiä vailla. BSE suomalaisen elintarviketuotannon näkökulmasta. *Eripainos Ympäristö ja terveys -lehti*, 6–7: 53–108.
- Miele, Mara & Evans, Adrian (2006) Negotiating signs of pleasure and pain: Towards a democratic-deliberative model of animal welfare monitoring. Teoksessa Kaiser, Matthias & Lien, Marianne (toim.): *Ethics and the politics of food*. Wageningen: Wageningen Academic Publishers, s. 190–196.
- MMM (2003) Kananmunien tuotantostrategia: Uusiin tuotantomuotoihin siirtyminen vuonna 2012. Työryhmämuistio 2003:14. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.
- MMM (2006a) Porotalousyrittäjien tilanteen edistäminen. Työryhmämuistio 2006:4. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.
- MMM (2006b) Tuotantoeläinten hyvinvointistrategia. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.
- MMM (2009a) Kansallinen vesiviljelyohjelma 2015: Valtioneuvoston periaatepäätös. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.
- MMM (2009b) Selvitys kansallisen ruokastrategian taustaksi. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.
- MMM (2010) Huomisen ruoka: Kansallisen ruokastrategian taustaraportti. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) (2006) Ruokakysymys: Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus.

MTK (2011) Hevosista on tullut menestyvä maaseutuelinkeino, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto, http://www.mtk.fi/maaseutu/maaseutuyrittajyysh/hevosyrittajat/fi_FI/menestyva_hevosala/, viitattu 28.9.2011.

MTV3 (2010a) Ranualla kuoli jälleen jääkarhunpentu, <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2010/11/1226259/ranualla-kuoli-jalleen-jaakarhunpentu>, viitattu 1.10.2011.

MTV3 (2010b) Särkänniemen Veera-delfiini synnytti poikasen 14 vuoden jälkeen, 7.9.2010, <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/arkistot/kotimaa/2010/09/1182707>, viitattu 1.10.2011.

Mäkipeska, Tuomas & Sihvonen, Mikko (2010) Lähiruoka, nyt! Trendistä markkinoille, Sitran selvityksiä 29. Helsinki: Suomen itsenäisyyden juhlarahasto. <http://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4-sarja/Selvityksi%C3%A4%2029.pdf?download=Lataa+pdf%20>.

Nieminen, Hannu (2001) Sata vuotta eläinten puolesta: Kertomus Suomen Elänsuojeluyhdistyksen toiminnasta 1901–2001. Helsinki: Suomen Elänsuojeluyhdistys.

Nikunen, Sanna (2011) Elinkeinon toimet eläinten hyvinvoinnin parantamiseksi: esimerkitapauksena vuoden 2009 sikalavideokohu. Vieraskynäkirjoitus Kansallisessa eläinten hyvinvointiraportissa, luonnos 20.6.2011. Helsinki: Eläinten hyvinvointikeskus.

Pohjalainen, Leena (2003) Lihan kulutusta ohjaavat tekijät. Finfood Lihätiedotus.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto (2011) Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta, Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja, Oulu.

ProAgria (2011) Lypsylehmien laiduntaminen suositeltavaa isoillakin tiloilla. ProAgrian tiedote 13.6.2011. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/ProAgria/ajankohtaista/Lypsylehmien%20laiduntaminen%20suositeltavaa%20isoillakin%20tiloilla>, viitattu 27.9.2011.

Pyykkönen, Perttu, Lehtonen, Heikki ja Koivisto, Anu (2010) Maatalouden rakennekehitys ja investointitarve vuoteen 2020. PTT työpapereita 125. Helsinki: Pellervon Taloustutkimus PTT.

Ratamäki, Outi (2009) Katsaus yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen tieteenalaan. Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja 2010, 415–430.

Rikkinen, Pasi & Kurppa, Sirpa (2008) Maataloustuotannon haasteet tulevaisuudessa. Teoksessa Kirveenummi, Anna, Saarimaa, Riikka & Mäkelä, Johanna, Syödään leväpullia pimeässä: Tähtikartastoja suomalaisten ruoan kulutukseen vuonna 2030. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen julkaisuja. S. 58–63.

RTKL (2011a) Vesiviljely 2010. Riista- ja kalatalous – tilastoja 5/2011. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/uudet%20julkaisut/Tilastot/rktl_tilastoja_5_2011_vesiviljely_52011_web.pdf

- RKTL (2011b) Kalan kulutus, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.
http://www.rkti.fi/tilastot/talous_markkinatilastot/kalan_kulutus/, viitattu 2.10.2011.
- Rudbäck, Eeva (2008) Eläinlääkärinä Korkeasaassa. Suomen eläinlääkärilehti, 114(6): 364–369.
- Ruokatieto Yhdistys (2011a) Tietohaarukka: Tilastotietoa elintarvikealasta. Helsinki: Ruokatieto Yhdistys ry.
<http://www.ruokatieto.fi/Suomeksi/Ruokafaktaa/Tietohaarukka>.
- Ruokatieto Yhdistys (2011b) Luomumarkkinat Suomessa,
http://www.ruokatieto.fi/Suomeksi/Ruokafaktaa/Luomua_tilastoissa/Luomumarkkinat, viitattu 2.10.2011.
- Ruokatieto Yhdistys (2011c) Kotitalous luomun ostajana,
http://www.ruokatieto.fi/Suomeksi/Ruokafaktaa/Luomua_tilastoissa/Kotitalous_luomun_ostajana, viitattu 2.10.2011.
- Ruukki, Jukka (2005) Joko teillä on nelijalkainen terapeutti, Tiede-lehti, 30.3.2005,
http://www.tiede.fi/artikkeli/84/joko_teilla_on_nelijalkainen_terapeutti, viitattu 29.9.2011.
- Saarni, Kaija (toim.) (2011) Poronlihan tuotannon ja markkinoiden kehittäminen. RKTL:n työraportteja 3/2011. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.
- Schuurman, Nora (2011) "Hevoset hevosina": Eläimen ja sen hyvinvoinnin tulkinta. Väitöskirjan käsikirjoitus (esitarkastuksessa), ympäristöpolitiikka, Historia- ja maantieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto.
- SEY (2008) Avun tarpeessa? Luonnoneläimet ahdingossa, 3.10.2008, Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto,
http://www.sey.fi/ajankohtaista/tiedotteet/avun_tarpeessa/, viitattu 1.10.2011.
- SEY (2011a) Mitä on pentutehtailu? Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto,
http://www.sey.fi/elaintietoa/lemmikkielaimet/pysayta_pentutehdas!_kampanja, viitattu 1.10.2011.
- SEY (2011b) Katso mistä kissan ostat. Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto,
http://www.sey.fi/elaintietoa/lemmikkielaimet/kissa/katso_mista_kissan_ostat, viitattu 1.10.2011.
- SEY (2011c) Eläinjärjestöt varoittavat epäeettisistä koirakouluista, Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liiton, Etsijäkoiraliiton ja Helsingin eläinsuojeluyhdistyksen yhteistiedote, 4.4.2011,
http://www.sey.fi/ajankohtaista/elainjarjestot_varoittavat_epaeettisista_koirakouluista.html, viitattu 1.10.2011.
- SEY (2011d) Kielletty vai sallittu piikkipanta? Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto,
http://www.sey.fi/elainsuojelu/lemmikkielaimet/kielletty_vai_sallittu_piikkipanta, viitattu 1.10.2011.
- SEY (2011e) Älä häkitä – vaihtoehtojakin löytyy! Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto,
<http://www.sey.fi/alahakita>, viitattu 1.10.2011.
- SEY (2011f) Eettisen eläinkaupan sertifikaatti -projekti, Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto,
http://www.sey.fi/sey_toimii/eettisen_elainkaupan_sertifikaatti_projekti/tavoitteet, viitattu 1.10.2011.
- Silvasti, Tiina (2001) Talonpojan elämä: Tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Silvasti, Tiina (2010) Maatilan varjossa: Rakennemuutoksen anatomiaa. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja, 2010: Tutkimuksia: Sosiaalipolitiikka. <http://hdl.handle.net/10138/16175>.

Sirkuksen Tiedotuskeskus (2011a) Suomalainen sirkus. <http://www.sirkusinfo.fi/suomalainen-sirkus/>, viitattu 1.10.2011.

Sirkuksen Tiedotuskeskus (2011b) Sirkustilastot 2010.
<http://www.sirkusinfo.fi/files/pdfs/SirkusTilastot2010.pdf>,
<http://www.sirkusinfo.fi/files/pdfs/SirkusTilastot2010.2.pdf>, viitattu 1.10.2011.

Sirkuksen Tiedotuskeskus (2011c) Sirkus Finlandia,
<http://www.sirkusinfo.fi/sirkka?view=40&searchtype=ryhma>, viitattu 1.10.2011.

SRL (2011a) Ratsastus on tärkeä suomalaisten liikuttaja, Suomen Ratsastajainliitto,
http://www.ratsastus.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/ratsastajainliitto/embeds/ratsastajainliittowwwstructure/33331_SRL_esittelykalvot_2011.pdf, viitattu 28.9.2011.

SRL (2011b) Suomi ratsailla: Tietoa ja tilastoja, Suomen Ratsastajainliitto,
http://www.ratsastus.fi/ratsastustietoa/tilastotietoa_ratsastuksesta, viitattu 29.9.2011.

STKL (2011a) Tilastot 2011. Vantaa/Vaasa: Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry.

STKL (2011b) Turkiseläimet. Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry:n tietosivu, <http://www.stkl-fpf.fi/modules/system/stdreq.aspx?P=15&VID=default&SID=848175358536488&S=1&A=closeall&C=31886>, viitattu 27.9.2011.

Suomen Eläinlääkäriliitto (2010) Lausunto Kennelliiton jalostusstrategiasta, 4.6.2010.

Suomen Eläinlääkäriliitto (2011) Suomen Eläinlääkäriliiton valtuuskunnan kokous 22.5.2011: Eläinjalostuksessa on keskityttävä eläinten hyvinvointiin.
http://www.sell.fi/user_files/files/lausunnot/ValtuuskuntaElainjalostuksessa_5_11.pdf, viitattu 26.9.2011.

Suomen eläinten kouluttajat (2011a) Eläinten kouluttajien ammattitutkinto tuo alalle standardit, tiedote,
<http://www.elaintenkouluttajat.com/uutisetkaikki.html>, viitattu 1.10.2011.

Suomen eläinten kouluttajat (2011b) Ensimmäiset näyttötutkinnon suorittaneet eläinten kouluttajat saivat todistuksensa, tiedote 24.6.2011, <http://www.elaintenkouluttajat.com/uutisetkaikki.html>, viitattu 1.10.2011.

Suomen eläinten kouluttajat (2011c) Suomen eläinten kouluttajat ry,
<http://www.elaintenkouluttajat.com/index.html>, viitattu 1.10.2011.

Suomen Hippos (2011a) Hevoskannan kehitys maassamme 1910–2010,
http://www.hippos.fi/files/475/hevoskannan_kehitys_2011.pdf, viitattu 28.9.2011.

Suomen Hippos (2011b) Hevosalan tunnusluvut: Hevospelit,
http://www.hippos.fi/suomen_hippos_ry/hevosalan_tunnusluvut/hevospelit, viitattu 28.9.2011.

- Suomen Hippos (2011c) Hevosalan tunnusluvut: Raviurheilu, http://www.hippos.fi/suomen_hippos_ry/hevosalan_tunnusluvut/raviurheilu, viitattu 28.9.2011.
- Suomen Kennelliitto (2006) Koiranpentujen tehtailu ei ole hyväksyttävää, http://www.kennelliitto.fi/FI/kennelliitto/uutiset/2006/20060904_Koiranpentutehtailu.htm, viitattu 1.10.2011.
- Suomen Kennelliitto (2011a) Suomen Kennelliitto numeroina, <http://www.kennelliitto.fi/FI/kennelliitto/numeroina.htm>, viitattu 30.9.2011.
- Suomen Kennelliitto (2011b) Rekisteröinnit 1997–2007, <http://www.kennelliitto.fi/NR/rdonlyres/A153BDDD-C9D2-4F4D-9B52-EE212558FED7/6344/rektilasto19972008.pdf>, viitattu 30.9.2011.
- Suomen Kennelliitto (2011c) Kennelliitto on suomalainen koira-alan asiantuntija, <http://www.kennelliitto.fi/FI/kennelliitto/etusivu.htm>, viitattu 30.9.2011.
- Suomen Kennelliitto (2011d) Kokeet, <http://www.kennelliitto.fi/FI/toiminta/kokeet/etusivu.htm>, viitattu 30.9.2011.
- Suomen Kennelliitto (2011e) Rekisteröinti, <http://www.kennelliitto.fi/FI/jalostusjakasvatus/rekisterointi/rekisterointi.htm>, viitattu 1.10.2011.
- Suomen Siipikarjaliitto (2010) Kananmunan tuotantoketju. http://www.siipi.net/index.php?option=com_content&view=article&id=10:kananmunan-tuotantoketju&catid=64:tuotanto&Itemid=99, viitattu 26.9.2011.
- Tike (2003) Maatilatilastollinen vuosikirja 2002. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus.
- Tike (2010a) Maatilatilastollinen vuosikirja 2009. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus.
- Tike (2010b) Ravintotase 2008 ja 2009 (ennakko). Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. http://www.maataloustilastot.fi/sites/default/files/ravintotase_2009_ennakko.pdf.
- Tike (2011a) Lampaiden, vuohien ja hevosten lukumäärä koko maassa, 1990–2010. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Taulukko saatavilla osoitteesta <http://www.maataloustilastot.fi/kotielainten-lukumaara>, viitattu 26.9.2011.
- Tike (2011b) Maatilojen lukumäärä tuotantosuunnan mukaan alueittain vuonna 2010 sekä vuosina 1995–2010. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Taulukko saatavilla osoitteesta <http://www.maataloustilastot.fi/maatilojen-rakenne>, viitattu 26.9.2011.
- Tike (2011c) Maatilojen rakenne: Maatilarekisteri – Maatilojen rakenne 2010, <http://www.maataloustilastot.fi/maatilojen-rakenne>, viitattu 26.9.2011.

Tike (2011d) Nautojen lukumäärä koko maassa vuosina 1990–2010. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Taulukko saatavilla osoitteesta <http://www.maataloustilastot.fi/kotielainten-lukumaara>, viitattu 26.9.2011.

Tike (2011e) Siipikarjan lukumäärä koko maassa, 1990–2010. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Taulukko saatavilla osoitteesta <http://www.maataloustilastot.fi/kotielainten-lukumaara>, viitattu 26.9.2011.

Tike (2011f) Sikojen lukumäärä koko maassa vuosina 1990–2010. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Taulukko saatavilla osoitteesta <http://www.maataloustilastot.fi/kotielainten-lukumaara>, viitattu 26.9.2011.

Tike (2011g) Lihantuotanto vuosittain 1996–2010. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Taulukko saatavilla osoitteesta <http://www.maataloustilastot.fi/tilasto/2026>, viitattu 26.9.2011.

Tike (2011h) Kanamunien tuotanto vuosittain 1990–2010. Taulukko saatavilla osoitteesta <http://www.maataloustilastot.fi/kanamunien-tuotanto>, viitattu 27.9.2011.

Tike (2011i) Maatalouslaskenta 2010: Maatalous- ja puutarhayritysten työvoima. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Verkkojulkaisu, <http://www.maataloustilastot.fi/e-lehti/index.html>, viitattu 28.9.2011.

Tike (2011j) Elintarvikkeiden kulutus henkeä kohti 2009, lopulliset tiedot. Taulukko saatavilla osoitteesta <http://www.maataloustilastot.fi/tilasto/14>, viitattu 2.10.2011.

Tilastokeskus (2009) Väestö ikäryhmittäin koko maa 1900–2060 (vuodet 2010–2060: ennuste), http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_tau_001_fi.html, viitattu 2.10.2011.

Tilastokeskus (2010) Kulutustietoja, päivitetty 11.11.2010, http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_tulot.html#kulutustietoja, viitattu 2.10.2011.

Tilastokeskus (2011) Väestö iän mukaan, 2010 lopussa, http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestoitianmukaan, viitattu 2.10.2011.

TS (2011) Sairaaksi jalostettu koirarotu halutaan lakkauttaa kokonaan, Turun Sanomat 29.5.2011, <http://www.ts.fi/online/kotimaa/225695.html>, viitattu 1.10.2011.

Turkistieto (2010) WelFur-hankkeella työkalu turkiseläinten hyvinvoinnin parantamiseen, 2.6.2010, <http://www.turkistieto.fi/etusivu/ajankohtaista/welfur-hankkeella-tyokalu-turkiselainten-hyvinvoinnin-parantamiseen>, viitattu 2.10.2011.

Turkistieto (2011) Suomi on turkistarhasertifiointin alullepanija. <http://www.turkistieto.fi/turkistarha/sertifiointi>, viitattu 2.10.2011.

Turunen, Seppo (2011) Lemmikkielämää: Ihmisen eläinsuhde ja eläinten hyödyntäminen. Helsinki: Gaudeamus.

Tuomivaara, Salla (2004) Eläimet muuttuvassa yhteiskunnassa: Johdatus ihmisten ja eläinten välisten suhteiden sosiologiaan. Sosiologian pro gradu -tutkielma, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampereen yliopisto.

Uotila, Laura (2011) Lemmikkien laitton maahantuonti yleistyy. *Animalia* 3/2011, 10–11.

Vainio, Annukka, Kauppinen, Tiina, Valros, Anna, Raussi, Satu & Vesala, Kari Mikko (2007) Väline vai itseisarvo? Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen tuottajien asenteiden kohteena. Mikkeli: Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.

Vainio, Outi (2006) Milloin eläintä ei saa enää pitää hengissä? *Suomen Eläinlääkärilehti*, 112(9): 428–429.

Valaiden puolesta (ei päiväystä) Vieläkö delfiinit kuuluvat maailman meriin?

<http://valaidenpuolesta.tripod.com/id3.html/>.

Vesala, Hannu T. & Vesala, Kari Mikko (2008) Suomalaisten viljelijöiden yrittäjäidentiteetti ja yrittäjyyteen liitetyt toimintaodotukset. Teoksessa Rantamäki-Lahtinen Leena ym. Muuttuva maaseutuyrittäjyys: Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssien hallinta 2000–2006. MTT:n selvityksiä 169, Ss. 17–38. Helsinki: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Viinisalo, Mirja, Nikkilä, Marita & Varjonen, Johanna (2008) Elintarvikkeiden kulutusmuutokset kotitalouksissa 1966–2006. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Vinnari Markus (2010) The past, present and future of meat eating in Finland. Väitöskirja. Turun kauppakorkeakoulu, Sarja A:3–2010. Saatavana: http://info.tse.fi/julkaisut/vk/Ae3_2010.pdf.

Wahlberg, Birgitta (2011) Tuotanto- ja teuraseläimiä koskeva eläinsuojeluvalvonta Suomessa vuosina 1996–2006. Esitys Eläinten hyvinvoinnin 6. tutkimusseminaarissa, Helsinki, 4.10.2011.

WSPA (2010) Christmas cruelty: Investigation exposes reindeer mistreatment, December 6, 2010, The World Society for the Protection of Animals, <http://www.wspa-international.org/latestnews/2010/christmas-cruelty-reindeer-mistreatment.aspx>, viitattu 28.9.2011.

Yle (2010a) Koiranpentuja tehtaillaan kuin keskitysleirissä, julkaistu 31.5.2010, http://yle.fi/alueet/lappi/2010/05/koiranpentuja_tehtaillaan_kuin_keskitysleirissa_1724661.html, viitattu 1.10.2011.

Yle (2010b) Taistelukoirat halutaan pannaan Ruotsissa, 12.7.2010, http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2010/07/taistelukoirat_halutaan_pannaan_ruotsissa_1825198.html, viitattu 1.10.2011.

Yle (2010c) Viidellä tarhalla todettiin laiminlyöntejä, 5.3.2010, http://yle.fi/alueet/pohjanmaa/2010/03/viidella_tarhalla_todettiin_laiminlyonteja_1507595.html, viitattu 2.10.2011.

Yle (2011a) A-tuubi: Pentutehtaat, <http://atuubi.yle.fi/node/12251>, viitattu 1.10.2011.

Yle (2011b) Soul kielsi turkisten esittelyn muotinäytöksessä, 16.5.2011,
http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2011/05/soul_kielsi_turkisten_esittelyn_muotinaytoksessa_2594744.html,
viitattu 2.10.2011.

Yle (2011c) Suomalaista luomukanaa syödään jo syyskuussa, Ylen Uusimusta-blogi, 22.8.2011,
<http://uusimusta.squarespace.com/etusivu/2011/8/22/suomalaista-luomukanaa-syodaan-jo-syyskuussa.html>, viitattu 27.9.2011.

Yle (2011d) Kälviälle kilometreittäin uusia varjotaloja, Yle Keski-Pohjanmaa 17.8.2011.
http://www.yle.fi/alueet/keski-pohjanmaa/2011/08/kalvialle_kilometreittain_uusia_varjotaloja_2792092.html, viitattu 27.9.2011.

Liite. Sidosryhmähaastattelut

Elintarviketurvallisuusvirasto: Jaana Husukallio, pääjohtaja

Aluehallintovirastot: Hanna Lounela, Pohjois-Suomen aluehallintoviraston läänineläinlääkäri

Suomen Eläinlääkäriliitto: Kirsi Sario, puheenjohtaja

Eläintautien torjuntayhdistys ETT: Olli Ruoho, terveydenhuoltoeläinlääkäri

Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto: Leena Suojala, asiantuntija, tuotantoeläinten terveys ja hyvinvointi

Suomen Hippos: Pekka Soini, toimitusjohtaja ja Nina Lehmonen, eläinlääkäri

Suomen Kennelliitto: Helena Suni, puheenjohtaja ja Kaija Unhola, viestintäpäällikkö

Eläinsuojelujärjestöt: Kati Pulli, toiminnanjohtaja, Eläinsuojeluliitto Animalia, Helinä Ylisirniö, toiminnanjohtaja, Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto